SĀṄGOPĀṄGA VIVĀHA PRAYOGAḤ

Based on Pāraskara Gṛhya Sūtra

By Paṇḍit Śrī Rāma Rāmānuja Ācārya
srimatham.com

Simha Publications

2023

Contents

General Preliminaries 3
Svasti Vācanam 5
Gaṇeśa-gaurī pūjanam 7
Devatā Mātṛkādi pūjanam 10
Kalaśa pūjanam 12
Puṇyāha Vācanam (Bodhāyanokta).......... 13
Navagraha pūjā 18
Vāgdānam 22
Paurāṇika Āśirvādam 26
Vara vṛti karma (*tilak, tika, phaladāna*) 28
Vadhu Avālokana prayogaḥ (*mūḥ dekhi, sagāi*) 30
Haridra-taila abhyaṅga karma 31
Stambhāropaṇa prayogaḥ (*māṇdhvo*) 32
Khaḍga pūjā 34
Hiraṇya (nāndī) śrāddha 37
Hiraṇya (nāndī) śrāddha (abbreviated) 45
Samāvartana prayogaḥ 34
Gaurī pūjā vidhiḥ 47
Vara Gamana Prayogaḥ 45
VIVĀHA PRAYOGAḤ 46
- Vara-varaṇaṁ 51
- Vadhū āgamanam 58
- Vastra-dānam 63
- Sampradānam 65
- Pratijña 69
- Pāṇi-grahaṇam 72
- Lāja-homa & aśmārohaṇa 74
- Sapta-padi 76
- Hṛdaya sparśana 79
- Māṅgalya Dhāraṇam & Sindūr 79
- Āśirvādam.......... 81
- Prasthānam 84

Vadhu Praveśa Karma 85
Caturthi Karma Prayogaḥ 88
Punar vivāha saṁskāram 92
Jayādi Homam 105

GENERAL PRELIMINARIES

Ācamanam

ॐ अमृतोपस्तरनमसि स्वाहा । oṁ amṛtopastaranamasi svāhā ।
ॐ अमृता पिधानमसि स्वाहा । oṁ amṛtā pidhānamasi svāhā ।
ॐ सत्यं यशः श्रीर्मयि श्रीः श्रयतां स्वाहा । oṁ satyaṁ yaśaḥ śrīrmayi śrīḥ śrayatāṁ svāhā
ॐ हस्त प्रक्षालनं - गोविंदाय नमः । oṁ hasta prakṣālanaṁ - govindāya namaḥ ।

Aṅga sparśa

ॐ वाङ्ग्-मे आस्येऽस्तु। oṁ vāṅg-me āsye'stu. [Lips]
ॐ नसोर्मे प्राणोऽस्तु। oṁ nasor-me prāṇo'stu. [nose]
ॐ अक्ष्नोर्मे चक्षुरस्तु। oṁ akṣnor-me cakṣur-astu. [eyes]
ॐ कर्णयोर्मे श्रोत्रमस्तु। oṁ karṇayor-me śrotram-astu. [ears]
ॐ बाह्वोर्मे बलमस्तु। oṁ bāhvor-me balam-astu. [arms]
ॐ ऊर्वोर्मे ओजोऽस्तु। oṁ ūrvor-me ojo'stu. [thighs]
ॐ अरिष्टानि मेऽङ्गानि तनुस्तन्वा मे सह सन्तु।
oṁ ariṣṭāni me'ṅgāni tanus-tanvā me saha santu. [all over the body]

Pavitrī dhāraṇam

❖ Wear the pavitri

ॐ प॒वित्रे॑ स्थो वैष्ण॒व्यौ॒ स॒वि॒तुर्॒ वः॑ प्रस॒व उत्पु॑ना॒म्य्-अच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः ॥
तस्य ते पवित्र-पते पवित्र पूतस्य यत् कामाः पुने तच्छकेयम् ॥

oṁ pa̱vitre stho vaiṣṇa̱vyau̱ savi̱tur vaḥ prasa̱va utpunā̱my-acchidreṇa pa̱vitreṇa̱ sūryasya ra̱śmibhiḥ ||
tasya te pavitra-pate pavitra pūtasya yat kāmāḥ pune tacchakeyam ||

1. Guru Vandana

❖ Salute the lineage of spiritual teachers:—

गुरुर्ब्रह्म गुरुर्विष्णो गुरुर्देवो महेश्वरः । गुरुः साक्षात् परं ब्रह्मा तस्मै श्री गुरवे नमः ॥
gurur brahma gurur viṣṇo gurur devo maheśvaraḥ ।
gurus sākṣāt paraṁ brahmā tasmai śrī gurave namaḥ ॥

Salutations to that glorious guru who is the creator, preserver and transformer, who is the Great Lord Himself, the directly perceived form of God.

2. Śānti pāṭhaḥ

❖ Think of yourself, your loved ones and all beings and wish them well:—

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः । भद्रं पश्येमाक्षिभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरंगैस्तुष्टुवागुं संस्तनूभिः । व्यशेम देव-हितं यदायुः ॥

bhadraṁ karṇebhiś śṛṇuyāma devāḥ | bhadraṁ paśyemākṣibhir-yajatrāḥ |
sthirair-aṅgais-tuṣṭuvāguṁ sastanūbhiḥ | vyaśema deva-hitaṁ yadāyuḥ ||

O Gods may we with our ears listen to what is good, and with our eyes see what is good, ye Holy Ones. With limbs and bodies firm may we extolling you attain the term of life appointed by the Supreme Lord. (V.S.25;21)

स्वस्ति न इंद्रो वृद्धश्रवाः । स्वस्ति नः पूषा विश्व-वेदाः ।
स्वस्ति नस्ताक्ष्र्यो अरिष्टनेमिः । स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥

svasti na indro vṛddhaśravāḥ | svasti naḥ pūṣā viśva-vedāḥ |
svasti nas tārkṣyo ariṣṭanemiḥ | svasti no bṛhaspatir dadhātu ||

May Indra illustrious far and wide grant us wellbeing; may Pushan the master of wealth grant us wellbeing; may Tarkshya grant us wellbeing; may Brihaspati grant us wellbeing. (V.S.25;19)

आ नो भद्राः क्रतवो यंतु विश्वतोऽदब्धासो अपरितास उद्भिदः ।
देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवे दिवे ॥

ā no bhadrāḥ kratavo yantu viśvato'dabdhāso aparitāsa udbhidaḥ |
devā no yathā sadamid vṛdhe asannaprāyuvo rakṣitāro dive dive ||

1. MAY good concepts come to us from every side, un-beguiling, unhindered, and beneficial, that the Gods ever may be with us for our benefit, our guardians day by day unceasing in their care. (R.V.1:89:1)

ॐ अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चंद्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवता आदित्या देवता मरुतो देवता विश्वेदेवा देवता ब्रिहस्पतिर्देवते ऽन्द्रो देवता वरुणो देवता ॥

oṁ agnir devatā vāto devatā sūryo devatā candramā devatā vasavo devatā rudrā devatā ādityā devatā maruto devatā viśve-devā devatā brihas-patir devate 'ndro devatā varuṇo devatā ||

यतो यथः समीहसे ततो नो अभयं कुरु । शं नः कुरु प्रजाभ्योऽभयं नः पशुभ्यः ॥

yato yathaḥ samīhase tato no abhayaṁ kuru |
śaṁ naḥ kuru prajābhyo'bhayaṁ naḥ paśubhyaḥ ||

From whatsoever trouble you desire, give us safety therefore.

Give to our children happiness and to our animals security. (V.S. 36:22)

द्यौः शांतिरंतरिक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषधय शांतिः । वनस्पतय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣaguṁ śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvaguṁ śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi || oṁ śāntiś śāntiś śāntiḥ ||

Peace to the sky, peace to the atmosphere, peace to the earth, peace to the waters, peace to the herbs, peace to the forests, peace to the All-gods, peace to the creator brahma, peace to everything, peace, absolute peace, may I experience that peace.

ॐ श्रीमन् महा गणाधिपतये नमः । ॐ लक्ष्मी-नारायणाभ्याम् नमः । ॐ उमा-महेश्वरभ्यां नमः । ॐ वाणी-हिरण्यगर्भाभ्यां नमः । ॐ शची-पुरंधराभ्यां नमः । ॐ मातृपितृ चरण-कमलेभ्यो नमः । ॐ इष्ट-देवताभ्यो नमः । ॐ कुल-देवताभ्यो नमः । ॐ ग्राम-देवताभ्यो नमः । ॐ स्थान-देवताभ्यो नमः । ॐ वास्तु-देवताभ्यो नमः । ॐ सर्वेभ्यो देवताभ्यो नमः । ॐ सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः ॥

oṁ śrīman mahā gaṇādhipataye namaḥ | oṁ lakṣmī-nārāyaṇābhyām namaḥ | oṁ umā-maheśvarabhyāṁ namaḥ | oṁ vāṇī-hiraṇyagarbhābhyāṁ namaḥ | oṁ śacī-purandharābhyāṁ namaḥ | oṁ mātṛ-pitṛ caraṇa-kamalebhyo namaḥ | oṁ iṣṭa-devatābhyo namaḥ | oṁ kula-devatābhyo namaḥ | oṁ grāma-devatābhyo namaḥ | oṁ sthāna-devatābhyo namaḥ | oṁ vāstu-devatābhyo namaḥ | oṁ sarvebhyo devatābhyo namaḥ | oṁ sarvebhyo brāhmaṇebhyo namaḥ ||

सुमुखश्चैक-दंतश्च कपिलो गज कर्णकः । लंबोदरश्च विकटो विघ्न-नाशो विनायकः ॥

sumukhaścaika-dantaśca kapilo gaja karṇakaḥ |
lambodaraśca vikaṭo vighna-nāśo vināyakaḥ ||

धूम्र-केतुर्गणाध्यक्षो भाल-चंद्र गजाननः । द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छ्रुणुयाद् अपि ॥

dhūmra-ketur gaṇādhyakṣo bhāla-candra gajānanaḥ |
dvādaśaitāni nāmāni yaḥ paṭhec-chruṇuyād api ||

विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा । संग्रामे संकटे चैव विघ्नस् तस्य न जायते ॥

vidyārambhe vivāhe ca praveśe nirgame tathā |
saṅgrāme saṅkaṭe caiva vighnas tasya na jāyate ||

वक्रतुंड महा-काय कोटि-सूर्य सम-प्रभ । अविघ्नं कुरु मे देव सर्व कार्येषु सर्वदा ॥

vakratuṇḍa mahā-kāya koṭi-sūrya sama-prabha |
avighnaṁ kuru me deva sarva kāryeṣu sarvadā ||

3. Svasti-vācanam

सर्वदा सर्व कार्येषु नास्ति तेषां अमङ्गलम् । येषां हृदिस्थो भगवान् मङ्गलायतनं हरिः ॥ १ ॥

sarvadā sarva kāryeṣu nāsti teṣāṁ amaṅgalam |
yeṣāṁ hṛdistho bhagavān maṅgalāyatanaṁ hariḥ || 1 ||

There is never ever any inauspiciousness in any rite whatsoever, for them in whose heart the Lord dwells, who is the source of all Auspiciousness.

तदेव लग्नं सुदिनं तदेव तार बलं चन्द्र बलं तदेव ।
विद्या बलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेऽन्घ्रियुगं स्मरामि ॥ २ ॥

tadeva lagnaṁ sudinaṁ tadeva tāra balaṁ candra balaṁ tadeva |
vidyā balaṁ daivabalaṁ tadeva lakṣmīpate te'nghriyugaṁ smarāmi || 2 ||

I recall to mind the lotus feet of Lord Narayana, He is the ascendant, the auspicious day, the strength of the moon and all the constellations, the power of knowledge, and the Divine Power.

लाभस्तेषां जयस् तेषां कुतस्तेषां पराजयः । येषां इन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥ ३ ॥

lābhas teṣāṁ jayas teṣāṁ kutas teṣāṁ parājayaḥ |
yeṣāṁ indīvaraśyāmo hṛdayastho janārdanaḥ || 3 ||

The benefit and the victory is theirs, never defeat, in whose heart the dark-hued Lord of all Beings resides.

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः । तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर् मम ॥ ४ ॥

yatra yogeśvaraḥ kṛṣṇo yatra pārtho dhanurdharaḥ |
tatra śrīr vijayo bhūtir dhruvā nītir matir mama || 4 ||

It is my total conviction that wherever the Lord of Yoga Krsna is, and wherever the warrior Arjuna, there is certain to be prosperity, victory and wealth and righteous statesmanship.

अनन्यास् चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते । तेषां नित्याभि युक्तानां योग-क्षेमं वहाम्यहम् ॥ ५ ॥

ananyās cintayanto māṁ ye janāḥ paryupāsate |
teṣāṁ nityābhi yuktānāṁ yoga-kṣemaṁ vahāmyaham || 5 ||

I Myself (Krsna) take care of the prosperity and welfare of those persons who, not being mindful of anything else, think of Me (Krsna) and worship Me alone, and who are ever desirous of being united with Me.

स्मृते सकल कल्याण भाजनं यत्र जायते । पुरुषं तमजं नित्यं व्रजामि शरणं हरिम् ॥ ६ ॥

smṛte sakala kalyāṇa bhājanaṁ yatra jāyate |
puruṣaṁ tam ajaṁ nityaṁ vrajāmi śaraṇaṁ harim || 6 ||

I go for refuge to Lord Hari, the Eternal, Unborn, Supreme Being, the rememberance of whom is the cause of all auspiciousness.

Saṅkalpaḥ — Resolve

शुक्लां बरधरं विष्णुं शशि वर्णं चतुर्भुजं । प्रसन्न वदनं ध्यायेत् सर्व विघ्नोप शान्तये ॥

śuklāṁ baradharaṁ viṣṇuṁ śaśi varṇaṁ caturbhujaṁ |
prasanna vadanaṁ dhyāyet sarva vighnopa śāntaye ||

हरिः ॐ तत् सत् । श्री गोविंद ३ । शुभे शोभने मुहूर्ते अद्ये श्री भगवतो महा-पुरुषस्य श्री विष्णोः आज्ञय प्रवर्तमानस्य, आद्य ब्रह्मणः द्वितीय परार्धे श्री श्वेत वराह कल्पे, वैवस्वत मन्वंतरे अष्टा-विंशतीत्तमे कलि युगे, कलि युगस्य प्रथम पादे, जांबु-द्वीपे मेरोः आग्नेय दिग्-भागे, हिरण्मय वर्षे हिरण्मय देशे _______ देशे _______ महा नगरि अंतर्गते व्यवहारिकानाम् प्रभवादि षष्ठि संवत्सरानां मध्ये, _______ नाम संवत्सरे, _______ अयने, _______ ऋतौ, मासोत्तमे _______ मासे _______ पक्षे _______ तिथौ _______ वासर युक्तायां _______ नक्षत्र युक्तायाम् श्री विष्णु योगे श्री विष्णु करणे, शुभ योग शुभ करणे, सकल ग्रह गुण विशेषण विसिष्ठायाम्,

hariḥ oṁ tat sat | śrī govinda 3 | śubhe śobhane muhūrte adye śrī bhagavato mahā-puruṣasya śrī viṣṇoḥ ājñaya pravartamānasya, ādya brahmaṇaḥ dvitīya parārdhe śrī śveta varāha kalpe, vaivasvata manvantare aṣṭā-viṁśatīttame kali yuge, kali yugasya prathama pāde, jāmbu-dvīpe meroḥ āgneya[1] dig-bhāge, hiraṇmaya varṣe hiraṇmaya deśe _______ deśe _______ mahā nagari antargate vyavahārikānām prabhavādi ṣaṣṭhi saṁvatsarānāṁ madhye, _______ nāma saṁvatsare, _______ ayane, _______ ṛtau, māsottame _______ māse _______ pakṣe _______ tithau _______ vāsara

[1] Insert the direction of the country in relation to the Himālaya mountains: east — *pūrva*, south —*dakṣina*, west — *paścima*, north — *uttara*, NE — *aiṣānya*, SE — *āgneya*, SW — *nairṛti*, NW — *vāyavya*

yuktāyāṁ _______ nakṣatra yuktāyām śrī viṣṇu yoge śrī viṣṇu karaṇe, śubha yoga śubha karaṇe, sakala graha guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyām,

Harih om tatsat. Govinda, Govinda, Govinda, with the sanction of the Supreme Being Lord Vishnu, in this period during the second half of the life-span of the demiurge Brahma, during the aeon of the White Boar, during the universal rule of Vaivasvata Manu in the 28th period, during the first quarter of the age of Kali, on the planet Earth in land .... of mount Meru, in the country of ...., in the city of ...., in the year .... of the 60 year Jovian cycle, in the .... solstice, during the .... season, in the month of .... in the .... fortnight, on the .... lunar day, on a .... day under the constellation of .... with auspicious conjunctions, and all the planets being benevolently disposed;

अस्यां शुभ तिथौ, मम [अस्य यजमानस्य] उपात समस्त दुरित-क्षय द्वारा, श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं ________ नक्षत्रे जातस्य (M) जाताया (F) ________ नामस्य विवाह संस्कार पूर्वांग ________ आख्य कर्म करिष्ये ।।

asyāṁ śubha tithau, mama [asya yajamānasya] upāta samasta durita-kṣaya dvārā, śrī parameśvara prītyarthaṁ _______ nakṣatre jātasya (m) jātāyā (f) _______ nāmasya vivāha saṁskāra pūrvāṅga _______ ākhya karma kariṣye ||

On this auspicious day, in order to decrease all my negative karma and to please the Supreme Lord, today I perform the .... ceremony for my son/daughter named .... born under the asterism of .... |

तद् अंगत्वेन निर्विघ्नेन परिसंपात्यर्थम् आदौ गणेशांबिकायोः पूजनम् करिष्ये

tad aṅgatvena nirvighnena parisampātyartham ādau gaṇeśāmbikāyoḥ pūjanam kariṣye

As an ancilliary to this rite I first offer my prayers to Ganesha and Gauri for the removal of all obstacles.

तद् अंगत्वेन अंतः-करण शुद्ध्यर्थम्, शरीर शुद्ध्यर्थम्, मंडप शुद्ध्यर्थम्, सर्वोपकरण शुद्ध्यर्थम् स्वस्ति-पुण्याह वाचनम् करिष्ये ।।

tad aṅgatvena antaḥ-karaṇa śuddhyartham, śarīra śuddhyartham, maṇḍapa śuddhyartham, sarvopakaraṇa śuddhyartham svasti-puṇyāha vācanam kariṣye ||

As an ancilliary to this rite I perform the sanctification ceremony for the purification of mind, body and accessories.

5. Gaṇeśa-Gaurī Pūjanam

गणनांन् त्वा गणपतिगुं हवामहे प्रियाणांन् त्वा प्रिय पतिगुं हवामहे निधीनान् त्वां निधि-पतिगुं हवामहे वसो मम । आऽहमंजानि गर्भधमा त्वम् अंजासि गर्भधम् ।।

gaṇanān tvā gaṇapatiguṁ havāmahe priyāṇān tvā priya patiguṁ
havāmahe nidhīnān tvā nidhi-patiguṁ havāmahe vaso mama ।
ā'hamajāni garbhadhamā tvam ajāsi garbhadham ||

O Lord of categories, we invoke you, we invoke you, the loved ones' lord. You, O lord of treasure, we invoke. My precious wealth, the womb of all manifestation! (V.S. 23:19)

अंबे अंबिके ऽम्बालिके न मां नयति कश्चन । ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकां कांपील वासिनीम् ।।

ambe ambike 'mbālike na mā nayati kaścana ।
sasastyaśvakas subhadrikāṁ kāmpīla vāsinīm ||

O Mother! O Good woman! O Good mother! No one will lead me astray. The horse will sleep deeply, as well-being from the plant Baleria with white flowers. (V.S. 23:18)

1. Invocation

ॐ भूर्भुवस्सुवः गणेशाम्बिकाभ्यां नमः, ध्यायामि,
आवाहयामि, स्थापयामि, गन्धाक्षत पुष्पाणि समर्पयामि ।

oṁ bhūr bhuvas suvaḥ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ, dhyāyāmi,
āvāhayāmi, sthāpayāmi, gandhākṣata puṣpāṇi samarpayāmi |

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — आसनं समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — āsanaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — पाद्यं समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — pādyaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — अर्घ्यं समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — arghyaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — आचमनीयं समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — ācamanīyaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — स्नानं समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — snānaṁ samarpayāmi

स्नान अनन्तरं पुनर् आचमनियं समर्पयामि

snāna anantaraṁ punar ācamaniyaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — वस्त्र अर्थं अक्षतान् समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — vastra arthaṁ akṣatān samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — उपवीत अर्थं अक्षतान् समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — upavīta arthaṁ akṣatān samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — आभरण अर्थं अक्षतान् समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — ābharaṇa arthaṁ akṣatān samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — दिव्य गन्धान् समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — divya gandhān samarpayāmi

गन्धस्योपरि कुम्कुमं समर्पयामि

gandhasyopari kumkumaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — पुष्प माला समर्पयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — puṣpa mālā samarpayāmi

puṣpam

ॐ सुमुखाय नमः । एकदन्ताय । कपिलाय । गज-कर्णकाय । लम्बोदराय नमः । विकटाय । विघ्न-राजाय । विनायकाय । धूम-केतवे । गणाध्यक्षाय । बाल-चन्द्राय । गजाननाय । वक्र-तुण्डाय । शूर्प-कर्णाय । हेरम्बाय । स्कन्द-पूर्वजाय । सिद्धि-विनायकाय । विघ्नेश्वराय ॥

oṁ sumukhāya namaḥ | ekadantāya | kapilāya | gaja-karṇakāya | lambodarāya namaḥ | vikaṭāya | vighna-rājāya | vināyakāya | dhūma-ketave | gaṇādhyakṣāya | bāla-candrāya | gajānanāya | vakra-tuṇḍāya | śūrpa-karṇāya | herambāya | skanda-pūrvajāya | siddhi-vināyakāya | vighneśvarāya ||

ॐ कात्यायन्यै नमः । उमायै । भद्रायै । हैमवत्यै । ईश्वर्यै । भवान्यै । सर्व-पाप-हरायै । मृडान्यै । चण्डिकायै । गिरिजायै । ब्राह्म्यै । माहेश्वर्यै । कौमार्यै । वैष्णव्यै । वराहायै । इन्द्राण्यै । चामुण्डायै । दाक्षायण्यै । पार्वत-राज-पुत्र्यै । चन्द्र-शेखर-पत्न्यै । सर्वोपद्रव-नाशिन्यै । श्री मङ्गल-गौर्यै ॥

oṁ kātyāyanyai namaḥ | umāyai | bhadrāyai | haimavatyai | īśvaryai | bhavānyai | sarva-pāpa-harāyai | mṛḍānyai | caṇḍikāyai | girijāyai | brāhmyai | māheśvaryai | kaumāryai | vaiṣṇavyai | varāhāyai | indrāṇyai | cāmuṇḍāyai | dākṣāyaṇyai | pārvata-rāja-putryai | candra-śekhara-patnyai | sarvopadrava-nāśinyai | śrī maṅgala-gauryai ||

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — धूपं आघ्रापयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — dhūpaṁ āghrāpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — प्रत्यक्ष दीपं दर्शयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — pratyakṣa dīpaṁ darśayāmi

धूप दीप अनन्तरं पुनर् आचमनीयं समर्पयामि

dhūpa dīpa anantaraṁ punar ācamanīyaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — नैवेद्यं निवेदयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — naivedyaṁ nivedayāmi

नैवेद्य अनन्तरं पुनर् आचमनीयं समर्पयामि

naivedya anantaraṁ punar ācamanīyaṁ samarpayāmi

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ — tāmbūlaṁ samarpayāmi

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः — ताम्बूलं समर्पयामि

Nirājanam

ॐ एकदन्ताय विद्महे, वक्र-तुण्डाय धीमहि, तन्नो दन्ति प्रचोदयात् ॥

oṁ ekadantāya vidmahe, vakra-tuṇḍāya dhīmahi, tanno danti pracodayāt ||

ॐ गणाम्बिकायै विद्महे, महा-तपायै धीमहि, तन्नो गौरी प्रचोदयात् ॥

oṁ gaṇāmbikāyai vidmahe, mahā-tapāyai dhīmahi, tanno gaurī pracodayāt ||

ॐ गणेशाम्बिकाभ्यां नमः, आनन्द कर्पूर निराजनं संदर्शयामि

oṁ gaṇeśāmbikābhyāṁ namaḥ, ānanda karpūra nirājanaṁ saṁdarśayāmi

कर्पूर निराजन अनन्तरं पुनर् आचमनियं समर्पयामि

karpūra nirājana anantaraṁ punar ācamaniyaṁ samarpayāmi

Puṣpāñjali

विघ्नेश्वराय वरदाय सुर-प्रियाय, लम्बोदराय सकलाय जगधिताय ।
नागाननाय श्रुतियज्ञविभूषिताय, गौरि-सुताय गणनाथ नमो नमस्ते ॥

vighneśvarāya varadāya sura-priyāya, lambodarāya sakalāya jagad-hitāya |
nāgānanāya śruti-yajña-vibhūṣitāya, gauri-sutāya gaṇanātha namo namaste ||

Oṁ salutations to Ganesha the son of Parvati, the one cares for the welfare of the entire universe, the elephant-faced one who is adorned by the Vedas and by Yajñas, the lord of obstacles, the benefactor and beloved of the gods who has a pot-belly.

सर्व मङ्गल माङ्गल्ये शिवे सर्वार्थ शादिके । शरण्ये त्रयम्बके गौरि नारायणी नमोस्तु ते ॥

sarva maṅgala māṅgalye śive sarvārtha śādike |
śaraṇye trayambake gauri nārāyaṇī namostu te ||

May all auspiciousness come to you, O Mangala, the most auspicious one, O Shiva, who brings well-being to all. You are the refuge of all, O Trayambaka, O Gauri, O Narayani, I bow to you.

नमस्ते गिरिजे देवी नमस्ते लोकनायकी । नमस्ते सर्व पापघ्नि मङ्गल्गौरी नमोऽस्तु ते ॥

namaste girije devī namaste lokanāyakī |
namaste sarva pāpaghni maṅgalgaurī namo'stu te ||

Obeisance to you O Daughter of the Mountains, salutations to you exemplar of the Universe, Salutations to you the forgiver of sins, Obeisance to you Auspicious Gauri.

Prārthana

वक्रतुंड महा काय कोटि सूर्य समप्रभा । निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्व कार्येषु सर्वदा ॥ १ ॥

vakra-tuṇḍa mahā kāya koṭi sūrya samaprabhā |
nirvighnaṁ kuru me deva sarva kāryeṣu sarvadā || 1 ||

O Curly trunk—one, of great body, as brilliant as a million suns, free all my undertakings from all hindrances, always O God

अन्यथा शरणं नास्ति त्वम् एव शरणं मम । तस्मात् कारुण्य भावेन रक्ष रक्ष गणाधिप ॥ २ ॥

anyathā śaraṇaṁ nāsti tvam eva śaraṇaṁ mama |
tasmāt kāruṇya bhāvena rakṣa rakṣa gaṇādhipa || 2 ||

I have no other refuge apart from you, you alone are my refuge, therefore out of your natural compassion, protect me O Ganesha.

आवाहनं न जानामि, नैव जानामि पूजनम् । विसर्जनं न जानामि क्षमस्व पुरुषोत्तम ॥ ३ ॥

āvāhanaṁ na jānāmi, naiva jānāmi pūjanam |
visarjanaṁ na jānāmi kṣamasva puruṣottama || 3 ||

I do not know the proper method of invoking or worshipping you, I also do not know the proper method of valediction, forgive me O Supreme Being.

मंत्र हीनं क्रिया हीनं भक्ति हीनं विनायक । यत् कृतं तु मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते ॥ ४ ॥

mantra hīnaṁ kriyā hīnaṁ bhakti hīnaṁ vināyaka |
yat kṛtaṁ tu mayā deva paripūrṇaṁ tad astu te || 4 ||

This ceremony is lacking proper mantras, and methodology, lacking all devotion, whatever little I have done O Ganesha may it be accepted as complete by you.

6. Devatā Pūjanam

- ❖ Do pūjā for 5 devatā in the Kalaśa prior to doing the Puṇyāha vācanam

Brahmā — ब्रह्मा चतुर्मुखः पीतश्चतुर् दोर्दण्ड मण्डितः ।
स्रुग् दण्डाक्ष कुशोपेतः सूर्य-मण्डल मध्यगः ॥
ॐ वाणी-हिरण्य-गर्भभ्यां नमः ।

brahmā catur-mukhaḥ pītaś-catur dordaṇḍa maṇḍitaḥ |
srug daṇḍākṣa kuśopetaḥ sūrya-maṇḍala madhyagaḥ ||
oṁ vāṇī-hiraṇya-garbhabhyāṁ namaḥ |

Viṣṇu — विष्णुश् चतुर्भुजो मालिं शङ्ख चक्र गदाब्जधृक् ।
नीलाम्बुद प्रतीकाशं सोम-मण्डल मध्यगः ॥
ॐ लक्ष्मी-नारायणभ्यां नमः ।

viṣṇuś caturbhujo mālim̐ śaṅkha cakra gadābjadhṛk ।
nīlāmbuda pratīkāśam̐ soma-maṇḍala madhyagaḥ ॥
om̐ lakṣmī-nārāyaṇabhyām̐ namaḥ ।

Śiva — ज्ञान शूल-हस्तं रुद्रम् नील-कण्टम् त्रिलोचनम् ।
सर्वालङ्कार सम्युक्तम् अग्नि-मण्डल मध्यगः ॥
ॐ उमा-माहेश्वरभ्यां नमः ।

jñāna śūla-hastam̐ rudram nīla-kaṇṭam trilocanam ।
sarvālaṅkāra samyuktam agni-maṇḍala madhyagaḥ ॥
om̐ umā-māheśvarabhyām̐ namaḥ ।

Indra — देवराजं गजारूढम् शुनासीरं शत-क्रतुम् ।
वज्र-हस्तं महा बाहुं इन्द्रं आवाहयाम्यहम् ॥
ॐ शचि-पुरन्धरभ्यां नमः ।

devarājam̐ gajārūḍham śunāsīram̐ śata-kratum ।
vajra-hastam̐ mahā bāhum indram āvāhayāmyaham ॥
om̐ śaci-purandharabhyām̐ namaḥ ।

Sūrya — जपा कुसुम सङ्काशं काश्यपेयं महाद्युतिम् ।
तमोरिं सर्व पापघ्नं प्रणतो ऽस्मि दिवाकरम् ॥
ॐ छ्हाय-सूर्याभ्यां नमः ।

japā kusuma saṅkāśam̐ kāśyapeyam̐ mahādyutim ।
tamorim̐ sarva pāpaghnam̐ praṇato 'smi divākaram ॥
om̐ chhāya-sūryābhyām̐ namaḥ ।

ब्रह्म-मुरारिस्त्रिपुरान्तकारी भानुः शशि भूमि-सुतो बुधश्च ।
गुरुश्च शुक्रः शनि राहु केतवस् सर्वे ग्रहाः शान्तिकरा भवन्तु ।
brahma-murāris tripurāntakārī bhānuḥ śaśi bhūmi-suto budhaśca ।
guruśca śukraḥ śani rāhu ketavas sarve grahāḥ śāntikarā bhavantu ।

❖ Invoke 16 mātṛkas

आयंतु मातरः सर्वास्त्रिदशानंद कारिकाः । विवाह व्रत यज्ञानां सर्वाभिष्टं प्रकल्प्यताम् ॥
āyantu mātaraḥ sarvās tridaśānanda kārikāḥ ।
vivāha vrata yajñānām̐ sarvābhiṣṭam̐ prakalpyatām ॥

यान शक्ति समारूढाः सौम्य मूर्ति धराः सदा । आयांतु मातरः सर्वा यज्ञोत्सव समृद्धये ॥
yāna śakti samārūḍhāḥ saumya mūrti dharās sadā ।
āyāntu mātaraḥ sarvā yajñotsava samṛddhaye ॥

गौरी पद्मा शची मेधा सावित्रि विजया जया । देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोक मातरः ॥

gaurī padmā śacī medhā sāvitri vijayā jayā ।
devasenā svadhā svāhā mātaro loka mātaraḥ ॥

धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टिस्तथात्म कुल-देवताः । गौर्यादि षोडश मातृभ्यो नमः ॥
dhṛtiḥ puṣṭis-tathā tuṣṭis tathātma kula-devatāḥ ।
gauryādi ṣoḍaśa mātṛbhyo namaḥ ॥

ॐ गौर्यै नमः, पद्मायै, शच्यै, मेधायै, सावित्र्यै, विजयायै, जयायै, देवसेनायै, स्वधायै, स्वहायै, शांत्यै, पुष्ट्यै, तुष्ट्यै, धृत्यै, क्षमायै ।
oṁ gauryai namaḥ, padmāyai, śacyai, medhāyai, sāvitryai, vijayāyai, jayāyai, devasenāyai, svadhāyai, svahāyai, śāntyai, puṣṭyai, tuṣṭyai, dhṛtyai, kṣamāyai ।

7. Kalaśa Pūjā

❖ Place a vessel filled with water upon a pile of rice, add parimala dravya, and a flower, decorate the four sides with sandal paste and kumkum. Cover the mouth of the vessel with the right hand or show the ankusha mudra:—

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्र समाश्रितः । मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृउ गणाः स्मृताः ॥
कुक्षौ तु सागर सर्व सप्त द्वीप वसुन्धरा ।
kalaśasya mukhe viṣṇuḥ kaṇṭhe rudra samāśritaḥ ।
mūle tatra sthito brahmā madhye mātṛu gaṇās smṛtāḥ ॥
kukṣau tu sāgara sarva sapta dvīpa vasundharā ।

The mouth of this vessel (representing the universe) is Vishnu, the neck is Rudra, the Base is Brahma, in the centre all the sounds of the letters reside. All the oceans are within your belly along with the seven continents of the earth.

ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः साम वेदो ह्यथर्वनः । अङ्गैश्च सहित सर्वे कलशम्बु समाश्रिताः ॥
ṛgvedo'tha yajur vedas sāma vedo hyatharvanaḥ ।
aṅgaiśca sahita sarve kalaśambu samāśritāḥ ॥

The Rig, Yajur, Sama and Atharvana Vedas together with all their branches dwell within the waters.

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरी सरस्वती । नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥
gaṅge ca yamune caiva godāvarī sarasvatī ।
narmade sindhu kāveri jale'smin sannidhiṁ kuru ॥

May the Divine streams of Light represented by the rivers Gange, Yamuna, Godavari, Sarasvati, Narmada, Sindhu and Kaveri be present in these waters.

पुष्कराद्यानि तीर्थानि गङ्गाद्यास् सरितस् तथा । आयन्तु लोक शान्त्यार्थं दुरित क्षय कारकाः ॥
puṣkarādyāni tīrthāni gaṅgādyās saritas tathā ।
āyantu loka śāntyārthaṁ durita kṣaya kārakāḥ ॥

May all the sacred pools, and tanks along with the Ganga and other rivers and streams be present here to grant peace to the world and to erase my negative impressions.

अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः पुष्टिकरि तदा । आयन्तु यजमानस्य दुरित क्षय कारकाः ॥

atra gāyatrī sāvitrī śāntiḥ puṣṭikari tadā ।
āyantu yajamānasya durita kṣaya kārakāḥ ॥

Here, the gayatri, savitri, Peace and Nourishment always be present for absolving this sacrificer of all his negative karma.

इमा आप शिवा सन्तु शुद्धा शुभाश्च निर्मला । पावनं शितलश्चैव पूत सूर्यस्य रश्मिभिः ॥

imā āpa śivā santu śuddhā śubhāśca nirmalā ।
pāvanaṁ śitalaścaiva pūta sūryasya raśmibhiḥ ॥

May these cool and limpid waters be auspicious for us, pure, cleansing, immaculate and purifying, may we be sanctified by the rays of the Sun.

पूत ब्रह्म पवित्रेण, पूतम् इन्द्र सुनीतीभिः । वरुण स्वस्त्या पुनातु यमो धर्मेन पुनातु मां ॥

pūta brahma pavitreṇa, pūtam indra sunītībhiḥ ।
varuṇa svastyā punātu yamo dharmena punātu māṁ ॥

May Brahmā purify us with his sanctity, and Indra through his polity, Varuna through his well-being and Yama through his justice.

सर्व तीर्थ जलं पुण्यं पावनं सर्व कारणं । विष्णु पादोद्भवं शुद्धं सर्व मङ्गल दायिना ॥

sarva tīrtha jalam puṇyaṁ pāvanaṁ sarva kāraṇaṁ ।
viṣṇu pādodbhavaṁ śuddham sarva maṅgala dāyinā ॥

All the waters of the sacred places are purifying, they are sanctifying from all causes, originating from the feet of Vishnu, and the bestowers of all auspiciousness.

सर्व समुद्राः सरिताः तीर्थानि च नगा ह्रदाः । आयन्तु लोक-शान्त्यर्थं दुरित क्षय-कारकाः ॥

sarva samudrāḥ saritāḥ tīrthāni ca nagā hradāḥ ।
āyantu loka-śāntyarthaṁ durita kṣaya-kārakāḥ ॥

May all the oceans, the lakes and pools inhabited by Nagas be present here for the sake of world-peace and for the absolution of their sins.

आपः सुमित्रियाः सन्तु भवन्त्वोषधयो तव । आपो रक्षन्तु त्वां नित्यम्-आपो नारायणस् स्वयम् ॥

āpaḥ sumitriyāḥ santu bhavantvoṣadhayo tava ।
āpo rakṣantu tvāṁ nityam-āpo nārāyaṇas svayam ॥

May all the waters and herbs be friendly to you, may the waters all protect you always – the waters are all manifestations of Narayana.

8. Puṇyāha Vācanam (Bodhāyanokta)

नाग-पाश-धरं हृष्टं रक्तौघ द्युति-विग्रहम् । शशांक धवलं ध्यायेत् वरुणं मकरासनम् ॥
वरुणं श्वेतवर्णंच पाशहस्तं रुजासनम् । मौक्तिकालंकृतं देवं तीर्थ नाथमहं भजे ॥

nāga-pāśa-dharaṁ hṛṣṭaṁ raktaugha dyuti-vigraham ।
śaśāṅka dhavalaṁ dhyāyet varuṇaṁ makarāsanam ॥
varuṇaṁ śveta-varṇañ ca pāśa-hastaṁ rujāsanam ।
mauktikālaṅkṛtaṁ devaṁ tīrtha nātham ahaṁ bhaje ॥

अस्मिन् कलशे वरुणं ध्यायामि आवाहयामि स्थापयामि गंधाक्षत समर्पयामि ।
asmin kalaśe varuṇaṁ dhyāyāmi āvāhayāmi sthāpayāmi gandhākṣata samarpayāmi ।

❖ Offer 16 upacāras:—

पुष्प अर्चन - ॐ वरुणाय नमः, प्रचेतसे, सुरूपिणे, अपाम्-पतये, मकर-वाहनाय, अनेक मणि-भूषिताय, जलाधिपतये, पाश-हस्ताय, झषासनाय, सकल-तीर्थाधि-पतये ॥
puṣpa arcana - oṁ varuṇāya namaḥ, pracetase, surūpiṇe, apām-pataye, makara-vāhanāya, aneka maṇi-bhūṣitāya, jalādhipataye, pāśa-hastāya, jhaṣāsanāya, sakala-tīrthādhi-pataye ||

ॐ जल-बिंबाय विद्महे, नील-पुरुषाय धीमहि, तन्नो वरुण प्रचोदयात्
oṁ jala-bimbāya vidmahe, nīla-puruṣāya dhīmahi, tanno varuṇa pracodayāt

ॐ नमो नमस्ते अस्तु स्फटिक-प्रभाय सुश्वेत-वस्त्राय, सुमंगलाय
सुपाश-हस्ताय झषासनाय जलाधि-नाथाय वरुणाय नमो नमस्ते
oṁ namo namaste astu sphaṭika-prabhāya suśveta-vastrāya, sumaṅgalāya
supāśa-hastāya jhaṣāsanāya jalādhi-nāthāya varuṇāya namo namaste ||

❖ the mouth of the vessel with the right hand or show the aṅkuśa mudra, or touch with a bunch of kuśa grass:—

शिवा आपः सन्तु – सन्तु शिवा आपः ।
śivā āpaḥ santu — santu śivā āpaḥ |
सौमनस्यम् अस्तु – अस्तु सौमनस्यम् ।
saumanasyam astu — astu saumanasyam |
अक्षतं चारिष्टं चास्तु – अस्त्वक्षतम् अरिष्टम् ।
akṣataṁ cāriṣṭaṁ cāstu — astvakṣatam ariṣṭam |
भवद्भिर् अनुज्ञातः पुण्याह वाचयिष्ये – वाच्यताम् ॥
bhavadbhir anujñātaḥ puṇyāhaṁ vācayiṣye — vācyatām ||

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु – ॐ पुण्याहमस्तु x ३
bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya puṇyāhaṁ bhavanto bruvantu |
oṁ puṇyāham astu x 3

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्तु – ॐ स्वस्तिरस्तु x ३
bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya svasti bhavanto bruvantu — oṁ svastir astu x 3

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु – ॐ ऋद्धिर् अस्तु x ३
bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya ṛddhiṁ bhavanto bruvantu — oṁ ṛddhir astu x 3

❖ drip water on the top of the coconut from the giṇḍi

ऋद्धिरस्तु । समृद्धिरस्तु । पुण्याह-समृद्धिरस्तु । शान्तिरस्तु । पुष्टिरस्तु । तुष्टिरस्ति । वृद्धिरस्तु । अविघ्नमस्तु । आयुष्यमस्तु । आरोग्यमस्तु । शिवमस्तु । शिवं कर्मास्तु । कर्म समृद्धिरस्तु । धर्म समृद्धिरस्तु । वेद समृद्धिरस्तु । शास्त्र समृद्धिरस्तु । धन-धान्य समृद्धिरस्तु । पुत्र पौत्र संपदस्तु । इष्ट-संपदस्तु ॥

ṛddhir-astu । samṛddhir-astu । puṇyāha-samṛddhir-astu । śāntir-astu । puṣṭir-astu । tuṣṭir-asti । vṛddhir-astu । avighnam-astu । āyuṣyam-astu । ārogyam-astu । śivam astu । śivaṁ karmāstu । karma samṛddhir-astu । dharma samṛddhir-astu । veda samṛddhir-astu । śāstra samṛddhir-astu । dhana-dhānya samṛddhir-astu । putra pautra saṁpad-astu । iṣṭa-saṁpad-astu ।

- ❖ pour some water to the South-west

सकल अरिष्ट निरसनमस्तु । यत् पापं रोगं शोकमकल्याणं तत् दूरे प्रतिहतमस्तु ।

sakala ariṣṭa nirasanam-astu । yat pāpaṁ rogaṁ śokam akalyāṇaṁ tat dūre pratihatam-astu ।

- ❖ drip water on the top of the coconut from the giṇḍi

सर्व शोभनं भवतु । सर्व सम्पदास् सन्तु । शन्नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ॐ शान्तिः x 3 ॥

sarva śobhanaṁ bhavatu । sarva sampadās santu । oṁ śanno astu dvipade śaṁ catuṣpade ॥ oṁ śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ ॥

पुनस्त्वा ऽऽदित्या रुद्रा वसवः समिंधताम् । पुनर् ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः ।
घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व । सत्याः संतु यजमानस्य कामाः ॥

punastvā ''dityā rudrā vasavas samindhatām ।
punar brahmāṇo vasunītha yajñaiḥ ।
ghṛtena tvaṁ tanvaṁ vardhayasva ।
satyās santu yajamānasya kāmāḥ ॥ (V.S. 12:44)

Again let the Ādityas, Rudras, Vaus, and Brahmans with their rites kindle you, O blazing Agni; Wealth-bringer! May the offered ghee increase your body: May the Sacrificer's wishes come true.

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य पुण्याहं भवंतो ब्रुवंतु । ॐ पुण्याहम् अस्तु x ३

bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya puṇyāhaṁ bhavanto bruvantu ।
oṁ puṇyāham astu x 3

स्वस्ति मित्रा वरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति ।
स्वस्ति न इंद्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि ॥

svasti mitrā varuṇā svasti pathye revati ।
svasti na indraścāgniśca svasti no adite kṛdhi ॥

Prosper us, Mitra, Varuna. O wealthy Pathya, prosper us. Indra and Agni, prosper us; prosper us you, O Aditi.

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य स्वस्ति भवंतो ब्रुवंतु – ॐ स्वस्तिरस्तु x ३

bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya svasti bhavanto bruvantu — oṁ svastir astu x 3

ऋध्यास्मां हव्यैर्नमसो पसद्यं । मित्रं देवं मित्रधेयं नो अस्तु ।
अनूराधान् हविषा वर्धयंतः । शतं जीवेम शरदस्सवीराः ॥

ṛdhyāsmā havyair namaso pasadya । mitraṁ devaṁ mitradheyaṁ no astu ।
anūrādhān haviṣā vardhayantaḥ । śataṁ jīvema śaradaḥ savīrāḥ ॥

May we prosper, having approached with oblations with salutations, may the radiant Supreme Being be our support. May His bliss-bestowing Grace with oblations ever increase, may we live a hundred autumns in the company of our heroes. TB.3.1.2.1a

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य ऋद्धिं भवंतो ब्रुवंतु — ॐ ऋद्धिर् अस्तु x ३
bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya ṛddhiṁ bhavanto bruvantu — oṁ ṛddhir astu x 3

ऋद्धिरस्तु । समृद्धिरस्तु । पुण्याह-समृद्धिरस्तु । शांतिरस्तु । पुष्टिरस्तु । तुष्टिरस्ति । वृद्धिरस्तु । अविघ्नमस्तु । आयुष्यमस्तु । आरोग्यमस्तु । शिवम् अस्तु । शिवं कर्मास्तु । कर्म समृद्धिरस्तु । धर्म समृद्धिरस्तु । वेद समृद्धिरस्तु । शास्त्र समृद्धिरस्तु । धन-धान्य समृद्धिरस्तु । पुत्र पौत्र संपदस्तु । इष्ट-संपदस्तु । सकल अरिष्ट निरसनमस्तु । यत् पापं रोगं शोकं अकल्याणं तत् दूरे प्रतिहतमस्तु । सर्व शोभनं भवतु । सर्व संपदाः संतु । ॐ शन्नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ॐ शांतिः शांतिः शांतिः ॥

ṛddhir-astu । samṛddhir-astu । puṇyāha-samṛddhir-astu । śāntir-astu । puṣṭir-astu । tuṣṭir-asti । vṛddhir-astu । avighnam-astu । āyuṣyam-astu । ārogyam-astu । śivam astu । śivaṁ karmāstu । karma samṛddhir-astu । dharma samṛddhir-astu । veda samṛddhir-astu । śāstra samṛddhir-astu । dhana-dhānya samṛddhir-astu । putra pautra saṁpad-astu । iṣṭa-saṁpad-astu । sakala ariṣṭa nirasanam-astu । yat pāpaṁ rogaṁ śokam akalyāṇaṁ tat dūre pratihatam-astu । sarva śobhanaṁ bhavatu । sarva sampadās santu । oṁ śanno astu dvipade śaṁ catuṣpade ॥ oṁ śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ ॥

आब्रंह्मन् ब्राह्मणो ब्रंह्म वर्चसी जायताम् अस्मिन् राष्ट्रे रांजन्यं इषव्यंः शूरों महारथो जांयतां, दोग्ध्री धेनुर्वोढां ऽनध्वान् आशुस् सप्तिः पुरंध्रि योषां जिष्णू रंथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजंमानस्य वीरो जांयतां, निकामे निंकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषंधयः पच्यंतां योग क्षेमो नंः कल्पताम् ॥ १ ॥

ābrahman brāhmaṇo brahma-varcasī jāyatām asmin rāṣṭre rājanya iṣavyaś śūro mahāratho jāyatāṁ, dogdhrī dhenur voḍhā 'nadhvān āśus saptiḥ purandhri yoṣā jiṣṇū ratheṣṭhās sabheyo yuvā'sya yajamānasya vīro jāyatāṁ, nikāme nikāme naḥ parjanyo varṣatu phalinyo na oṣadhayaḥ pacyantāṁ yoga kṣemo naḥ kalpatām ॥

In the Priesthood let there be born the Brahmana illustrious with Spiritual Knowledge; In the kingdom let there be born a prince, a skilled archer, a hero and a great-car-warrior; the milch cow; the ox capable of bearing burdens; the swift race horse; the industrious woman; the victorious warrior, the youth fit for the assembly. To this sacrificer may a hero be born. May Parjanya send rain according to our needs, may the plants ripen with fruit and may acquisition and preservation of possessions be secured for us.

तच्छंयो रावृंणीमहे । गातुं यज्ञायं । गातुं यज्ञ-पंतये । दैवीं स्वस्तिरंस्तु नः । स्वस्तिर्मानुंषेभ्यः । ऊर्ध्वं जिंगातु भेषजम् । शन्नो अस्तु द्विपदे । शं चतुंष्पदे ॥

tacchaṁyo rāvṛṇīmahe । gātuṁ yajñāya । gātuṁ yajña-pataye । daivī svastir astu naḥ । svastir mānuṣebhyaḥ । ūrdhvaṁ jigātu bheṣajam । śanno astu dvipade । śaṁ catuṣpade ॥

We worship the Supreme Being for the welfare of all. May we be free from all miseries and shortcomings so that we may always chant in the sacrifices and for the Lord of Sacrifices. May the medicinal herbs grow in potency, so that diseases can be cured effectively. May the devas grant us peace. May all human beings be happy, may all the birds and the beasts also be happy. Om Peace Peace Peace.

स्वामिनः मनः समाधीयतां – समाहित मनसः स्म ॥
प्रसीदंतु भवंतः – प्रसन्नाः स्म ॥

svāminaḥ manaḥ samādhīyatām — samāhita manasaḥ sma ||
prasīdantu bhavantaḥ — prasannāḥ sma ||

- Varuṇa udvāsanam
- Sprinkle everything with the holy water:—

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वा वस्थां गतोऽपि वा । यस्स्मरेत् पुण्डरिकाक्षं स बाह्य अभ्यन्तर शुचिः

apavitraḥ pavitro vā sarvā vasthāṁ gato'pi vā |
yas smaret puṇḍarikākṣaṁ sa bāhya abhyantara śuciḥ ||

Whatever state one may be in; whether ritually pure or impure, one is immediately purified by mindfulness of the Lotus-eyed Lord Krsna.

Vājasaneyī Pavamāni Sūktaṁ

पुनंतु मा देव-जनाः । पुनंतु मनवो धीया । पुनंतु विश्वं आयवः ॥ जातवेदः पवित्रवत् । पवित्रेण पुनाहि मा । शुक्रेणं देव दीद्यत् । अग्ने क्रत्वा क्रतूगुं रनु ॥ यत्ते पवित्रम् अर्चिषि । अग्ने वितंतम् अंतरा । ब्रह्म तेनं पुनीमहे ॥ पवमानः सुवर्जनः । पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु मा ॥ उभाभ्याम् देव सवितः । पवित्रेन सवेनं च । इदं ब्रह्मं पुनीमहे ॥ वैश्वदेवी पुनती देव्यागांत् । यस्यै वह्वीस्तनुवो वीत पृष्ठाः । तया मदंतः सधम् आद्येषु । वयग्गस्स्याम पतयो रयीणाम् ॥

punantu mā deva-janāḥ | punantu manavo dhīyā | punantu viśva āyavaḥ || jātavedaḥ pavitravat | pavitreṇa punāhi mā | śukreṇa deva dīdyat | agne kratvā kratūguṃ ranu || yatte pavitram arciṣi | agne vitatam antarā | brahma tena punīmahe || pavamānas suvarjanaḥ | pavitreṇa vicarṣaṇiḥ | yaḥ potā sa punātu mā || ubhābhyām deva savitaḥ | pavitrena savena ca | idam brahma punīmahe || vaiśvadevī punatī devyāgāt | yasyai vahvīs tanuvo vīta pṛṣṭhāḥ | tayā madantas sadham ādyeṣu | vayaggas syāma patayo rayīṇām ||

Purify me O gods, purify the thoughts of my mind. Purify me of all things that be. O Radiant God the omniscient, as a filter; purify me, refulgent with your pure bright capacity to purify — with powers according to your own. O Agni your capacity to purify is diffused through all your fiery glow. O Sacred knowledge! through you may I become pure. May Pavamana (Agni — the principle of enlightenment) with his purifying capabilities, popular amongst all peoples, purify us today. O God who impels (to enlightenment), purify me by both these, purifying power and sacrifice, and may I be purified through sacred knowledge. The purifying goddess who is dear to all gods has come, she who contains these many beautiful forms. Through her may we in sacrificial banquets rejoice, and may we become prosperous. (V.S. 19;39 — 44).

9. Navagraha Pūjā

❖ In Kalaśa invoke Grahas and offer pūjā:—

हरिः ॐ तत् सत् । श्री गोविंद ३ । .... अस्यां शुभ तिथौ, अस्य यजमानस्य - सपरिवारस्य समस्त दुरित-क्षय द्वारा, सूर्यादि नव-ग्रहानां अनुकूलता सिद्धि अर्थं च धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष, चतुर् विध पुरुषार्थ सिद्धि द्वारा नव-ग्रह देवता प्रीति कामनाय श्री परमेश्वर प्रीति-अर्थं यथा शक्त्या ग्रह शांतिं करिष्ये ॥

hariḥ oṁ tat sat | śrī govinda 3 | .... asyāṁ śubha tithau, asya yajamānasya - saparivārasya samasta durita-kṣaya dvārā, sūryādi nava-grahānāṁ anukūlatā siddhi arthaṁ ca dharma, artha, kāma, mokṣa, catur vidha puruṣārtha siddhi dvārā nava-graha devatā prīti kāmanāya śrī parameśvara prīti-arthaṁ yathā śaktyā graha śāntiṁ kariṣye ||

Navagraha āvāhanam

अथ आदित्यादि नवग्रह देवता ध्यानं करिष्ये ।
atha ādityādi navagraha devatā dhyānaṁ kariṣye |

1. ॐ सूर्य ग्रहाय नमः । oṁ sūrya grahāya namaḥ |

द्वि-भुजं पद्म-हस्तं च वरदं मकुटान्वितम् । ध्यायेत्-दिवाकरं देवं सर्व-अभिष्ट प्रदायकम् ॥

dvi-bhujaṁ padma-hastaṁ ca varadaṁ makuṭānvitam |
dhyāyet-divākaraṁ devaṁ sarva-abhiṣṭa pradāyakam ||

ॐ भास्कराय विद्महे, महा-द्युति-कराय धीमहि, तन्नो आदित्य प्रचोदयात् ॥
oṁ bhāskarāya vidmahe, mahā-dyuti-karāya dhīmahi, tanno āditya pracodayāt ||

2. ॐ चन्द्र ग्रहाय नमः । oṁ candra grahāya namaḥ |

गदा-धर-धरं देवं श्वेत-वर्णं निशाकरम् । ध्यायेदमृत-संभूतं सर्व काम फल प्रदम् ॥

gadā-dhara-dharaṁ devaṁ śveta-varṇaṁ niśākaram |
dhyāyed amṛta-saṁbhūtaṁ sarva kāma phala pradam ||

ॐ निषाकराय विद्महे, सुधाहस्ताय धीमहि, तन्नश्चन्द्र प्रचोदयात् ॥
oṁ niṣākarāya vidmahe, sudhāhastāya dhīmahi, tannaś candra pracodayāt ||

3. ॐ अङ्गारक ग्रहाय नमः । oṁ aṅgāraka grahāya namaḥ |

रक्त-माल्याम्बरधरं हेम-रूपं चतुर्भुजम् । शक्ति-शूल गदा पद्मान् धारयन्तं कराम्बुजैः ॥

rakta-mālyām-baradharaṁ hema-rūpaṁ catur-bhujam |
śakti-śūla gadā padmān dhārayantaṁ karāmbujaiḥ ||

ॐ अङ्गारकाय विद्महे, भूमि-पुत्राय धीमहि, तन्नश् कुज प्रचोदयात् ॥
oṁ aṅgārakāya vidmahe, bhūmi-putrāya dhīmahi, tannaś kuja pracodayāt ||

4. ॐ बुध ग्रहाय नमः । oṁ budha grahāya namaḥ |

सिंहारूढं चतुर्-बाहुं खड्ग चर्म गदा-धरम् । सोम-पुत्रं महा-सौम्यं ध्यायेत्सर्वार्थ सिद्धि-दम् ॥

siṁhārūḍhaṁ catur-bāhuṁ khaḍga carma gadā-dharam |
soma-putraṁ mahā-saumyaṁ dhyāyet sarvārtha siddhi-dam ||

ॐ सौम्य-कराय विद्महे सोम-सुताय धीमहि, तन्नो बुध प्रचोदयात्
oṁ saumya-karāya vidmahe soma-sutāya dhīmahi, tanno budha pracodayāt

5. ॐ बृहस्पति ग्रहाय नमः । oṁ bṛhaspati grahāya namaḥ |

वराक्ष-मालिका दण्ड कमण्डलु-धरं विभुम् । पुष्प-रागाङ्कितं पीतं वरदं भावयेद् गुरुम् ॥
varākṣa-mālikā daṇḍa kamaṇḍalu-dharaṁ vibhum |
puṣpa-rāgāṅkitaṁ pītaṁ varadaṁ bhāvayed gurum ||

ॐ आङ्गिरसाय विद्महे, वागीशाय धीमहि, तन्न जीव प्रचोदयात् ॥
oṁ āṅgirasāya vidmahe, vāgīśāya dhīmahi, tanna jīva pracodayāt ||

6. ॐ शुक्र ग्रहाय नमः । oṁ śukra grahāya namaḥ |

जटिलञ्चाक्ष-सूत्रञ्च वर-दण्ड-कमण्डलुम् । श्वेत-वस्त्रोज्वलं शुक्रं सर्व दानव पूजितम् ॥
jaṭilañcākṣa-sūtrañca vara-daṇḍa-kamaṇḍalum |
śveta-vastrojvalaṁ śukraṁ sarva dānava pūjitam ||

ॐ भार्गवाय विद्महे, विद्याधीषाय धीमहि, तन्नशुक्र प्रचोदयात्
oṁ bhārgavāya vidmahe, vidyādhīṣāya dhīmahi, tannaśukra pracodayāt

7. ॐ शनैश्चर ग्रहाय नमः । oṁ śanaiścara grahāya namaḥ |

कृष्णाम्बरधरं देवं द्वि-भुजं गृध्र-संस्थितम् । सर्व पीडा-हरं नृणां ध्यायेद्ग्रह-गणोत्तमम् ॥
kṛṣṇām-baradharaṁ devaṁ dvi-bhujaṁ gṛdhra-saṁsthitam |
sarva pīḍā-haraṁ nṛṇāṁ dhyāyed graha-gaṇottamam ||

ॐ शनैश्चराय विद्महे, छ्हाय-पुत्राय धीमहि, तन्न मन्द प्रचोदयात् ॥
oṁ śanaiścarāya vidmahe, chhāya-putrāya dhīmahi, tanna manda pracodayāt ||

8. ॐ राहु ग्रहाय नमः । oṁ rāhu grahāya namaḥ |

करालवदनं खड्ग-चर्म-शूल-वरान्वितम् । नील-सिंहासनं राहुं ध्यायेद्रोग प्रशान्तये ॥
karāla-vadanaṁ khaḍga-carma-śūla-varānvitam |
nīla-siṁhāsanaṁ rāhuṁ dhyāyed roga praśāntaye ||

ॐ सैम्हिकेयाय विद्महे, धूम्र-वर्णाय धीमहि, तन्नो राहु प्रचोदयात् ॥
oṁ saimhikeyāya vidmahe, dhūmra-varṇāya dhīmahi, tanno rāhu pracodayāt ||

9. ॐ केतु ग्रहाय नमः । oṁ ketu grahāya namaḥ |

धूम्र-वर्णं द्वि-बाहुं च केयुं च विकृताननम् । गृध्रासनं गतं नित्यं ध्यायेत्सर्व फलाप्तये ॥
dhūmra-varṇaṁ dvi-bāhuṁ ca keyuṁ ca vikṛtānanam |
gṛdhrāsanaṁ gataṁ nityaṁ dhyāyet sarva phalāptaye ||

ॐ ब्रह्म-पुत्राय विद्महे, चित्र-वर्णाय धीमहि, तन्नो केतु प्रचोदयात्
oṁ brahma-putrāya vidmahe, citra-varṇāya dhīmahi, tanno ketu pracodayāt

आगच्छन्तु महा भागा भास्कराद्या नवग्रहाः । यज्ञस्यास्य प्रशान्त्यर्थं सर्वानुग्रह कारकाः ॥

āgacchantu mahā bhāgā bhāskarādyā navagrahāḥ |
yajñasyāsya praśāntyarthaṁ sarvānugraha kārakāḥ ||

Upacāraḥ

puṣpa-arcana — १। ॐ भानवे नमः २। हंसाय ३। भास्कराय ४। चन्द्राय ५। अब्ज-नेत्र-समुद्भवाय ६। तारा-धिपाय ७। भौमाय ८। भूमि-सुताय ९। भूत-मान्याय १०। बुधाय ११। तारा-सुताय १२। सौम्याय १३। वाग्-कृते १४। ब्रह्मणाय १५। ब्रह्मणे १६। दिशनाय १७। भृगवे १८। भार्गव-सम्भुताय १९। निशाचर-गुरवे २०। शनैश्चराय २१। मन्दाय २२। छ्हाय-हृदय-नन्दनाय २३। राहवे २४। स्वर्-भानवे २५। आदित्य-चन्द्र-द्वेशिने २६। केतवे २७। केतु-स्वरूपाय २८। केचराय।

1. oṁ bhānave namaḥ 2. haṁsāya 3. bhāskarāya 4. candrāya 5. abja-netra-samudbhavāya 6. tārā-dhipāya 7. bhaumāya 8. bhūmi-sutāya 9. bhūta-mānyāya 10. budhāya 11. tārā-sutāya 12. saumyāya 13. vāg-kṛte 14. brahmaṇāya 15. brahmaṇe 16. diśanāya 17. bhṛgave 18. bhārgava-sambhutāya 19. niśācara-gurave 20. śanaiś-carāya 21. mandāya 22. chhāya-hṛdaya-nandanāya 23. rāhave 24. svar-bhānave 25. āditya-candra-dveśine 26. ketave 27. ketu-svarūpāya 28. kecarāya.

Uttara Pūjā

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्र-तारकं, नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः । तमेव भान्तमनुभाति सर्वं, तस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥

na tatra sūryo bhāti na candra-tārakaṁ, nemā vidyuto bhānti kuto'yam agniḥ | tam eva bhāntam anubhāti sarvaṁ, tasya bhāsā sarvam idaṁ vibhāti ||

There the sun does not shine, neither the moon nor the stars, and not the lightening, how then this earthly fire? He alone is the Light of the entire Universe, from that Supreme luminosity - all this is illumined.

ॐ आदित्यादि नवग्रह देवताभ्यो नमः । आनन्द कर्पूर निराजनं संदर्शयामि ।
कर्पूर निराजन अनन्तरं पुनराचमनियं समर्पयामि ॥
oṁ ādityādi navagraha devatābhyo namaḥ | ānanda karpūra nirājanaṁ saṁdarśayāmi |
karpūra nirājana anantaraṁ punar ācamaniyaṁ samarpayāmi ||

Stotram

जपा कुसुम सङ्काशं काश्यपेयं महा-द्युतिं । तमोरिं सर्व पापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरं ॥ १ ॥
japā kusuma saṅkāśaṁ kāśyapeyaṁ mahā-dyutiṁ |
tamoriṁ sarva pāpaghnaṁ praṇato'smi divākaraṁ || 1 ||

दधि शङ्ख तुशाराभं क्षीर्-आर्णव समुद्भवं । नमामि शशिनं सोमं शंभूर्मुकुट भूषणं ॥ २ ॥
dadhi śaṅkha tuśārābhaṁ kṣīr-ārṇava samudbhavaṁ |
namāmi śaśinaṁ somaṁ śaṁbhūr mukuṭa bhūṣaṇaṁ || 2 ||

धरणि गर्भ संभूतं विध्युत् कान्ति सम-प्रभं । कुमारं शक्ति हस्तञ्च मङ्गलं प्रणमाम्यहं ॥ ३ ॥
dharaṇi garbha saṁbhūtaṁ vidhyut kānti sama-prabhaṁ |
kumāraṁ śakti hastañca maṅgalaṁ praṇamāmyahaṁ || 3 ||

प्रियङ्गु कलिक श्यामं रूपेण प्रथिमं बुधं । सौम्यं सौम्य गुणोपेथं तं बुधं प्रणमाम्यहं ॥ ४ ॥

priyaṅgu kalika śyāmaṁ rūpeṇa prathimaṁ budhaṁ |
saumyaṁ saumya guṇopethaṁ taṁ budhaṁ praṇamāmyahaṁ || 4 ||

देवनाञ्च ऋषिनाञ्च गुरु-काञ्चन सन्निभं । बुद्धि बुधं त्रिलोकेशं तं नमामि बृहस्पतिम् ॥५॥

devanāñca ṛṣināñca guru-kāñcana sannibhaṁ |
buddhi budhaṁ trilokeśaṁ taṁ namāmi bṛhaspatim || 5 ||

हिम कुन्द मृनालाभं दैत्यानां परमं गुरुम् । सर्व शास्त्र प्रवक्तारं भार्गवं प्रणमाम्यहम् ॥६॥

hima kunda mṛnālābhaṁ daityānāṁ paramaṁ gurum |
sarva śāstra pravaktāraṁ bhārgavaṁ praṇamāmyaham || 6 ||

नीलाञ्जन समाभासं रवि पुत्रं यमाग्रजम् । छाय मार्ताण्ड संभूतं तं नमामि शनैश्चरम् ॥७॥

nīlāñjana samābhāsaṁ ravi putraṁ yamāgrajam |
chāya mārtāṇḍa saṁbhūtaṁ taṁ namāmi śanaiścaram || 7 ||

अर्ध-कायं महा-वीर्यं चन्द्रादित्य विमर्धनं । सिंहिक गर्भ संभूतं तं राहुं प्रणमाम्यहम् ॥८॥

ardha-kāyaṁ mahā-vīryaṁ candrāditya vimardhanaṁ |
siṁhika garbha saṁbhūtaṁ taṁ rāhuṁ praṇamāmyaham || 8 ||

पलाश पुष्प सङ्काशं तारक ग्रह मस्तकम् । रौद्रं रौद्रात्मकं घोरं तं केतुं प्रणमाम्यहम् ॥९॥

palāśa puṣpa saṅkāśaṁ tāraka graha mastakam |
raudraṁ raudrātmakaṁ ghoraṁ taṁ ketuṁ praṇamāmyaham || 9 ||

ॐ आदित्यादि नवग्रह देवताभ्यो नमः । पुराणोक्त मन्त्र पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

oṁ ādityādi navagraha devatābhyo namaḥ |
purāṇokta mantra puṣpāñjaliṁ samarpayāmi ||

Namaskāraḥ

ब्रह्म-मुरारिस्त्रिपुरान्तकारी भानुः शशि भूमिसुतो बुधश्च ।
गुरुश्च शुक्रः शनि राहु केतवस् सर्वे ग्रहाः शान्तिकरा भवन्तु ।

brahma-murāris tripurāntakārī bhānuḥ śaśi bhūmi-suto budhaśca |
guruśca śukraḥ śani rāhu ketavas sarve grahāḥ śāntikarā bhavantu |

मन्त्र-हीनं क्रिया-हीनं भक्ति-हीनं समर्चनम् ।
मया कृतञ्च यत्-तद्-भोः क्षमध्वं ग्रह-देवताः

mantra-hīnaṁ kriyā-hīnaṁ bhakti-hīnaṁ samarcanam |
mayā kṛtañca yat-tad-bhoḥ kṣamadhvaṁ graha-devatāḥ

अनेन पूजानेन श्री-सूर्यादि नवग्रह मण्डल देवताः प्रियन्ताम् ॥

anena pūjānena śrī-sūryādi navagraha maṇḍala devatāḥ priyantām ||

VĀGDĀNAM
(Engagement)

The engagement ceremony entails a firm promise of commitment. This ceremony is the formal acceptance by the bride's parents and the groom's parents of the marriage proposal. Ganesha is invoked at the commencement for the removal of all obstacles. Both parties then state that they willingly, freely and wholeheartedly agree to the proposal of marriage and the bride's father promises to bestow his daughter to the groom at the appointed time of the nuptial ceremony. Both parties state that they have seen and examined the groom and the bride and are happy with the choice of their respective son and daughter-in-law.

The statement of intent also carries the proviso that if either of the couple fall into debt, commit a crime or in any other way engage in undesirable behaviour between now and the marriage – the agreement can be annulled.

Clothes and jewelery are exchanged in order to ratify the agreement, the couple wear new clothes and prostrate to the elders and receive their blessings.

The Bride's father invites the groom's father and performs Ganesha and Varuna Puja.

- ❖ The parents of the couple are seated facing the east — all perform ācamanam.
- ❖ They then recite the saṅkalpa:—

Saṅkalpaḥ

हरिः ॐ तत्सत्। गोविंद गोविंद गोविंद, अस्य श्री भगवतो महा पुरुषस्य श्री विष्णोः आज्ञया प्रवर्तमानस्य आद्य ब्रह्मणो द्वितीय परार्धे श्री श्वेत वराह कल्पे, वैवस्वत मन्वंतरे, कलि युगे, प्रथम पादे, शकाब्दे मेरोः दक्षिण दिक् भागे, अस्मिन् वर्तमानां व्यवहारिकानां प्रभवादि षष्टि संवत्सरानां मध्ये _________ नाम संवत्सरे, _________ अयने, _________ ऋतौ _________ मसे, _________ पक्षे, _________ तिथौ, ________ वासरे, _________ नक्षत्र युक्तायां, श्री विष्णु योग, श्री विष्णु करणे, शुभ योग शुभ करण एवं गुण विशेषण विसिष्ठायां, अस्यां शुभ तिथौ मम उपात समस्त दुरितक्षय द्वारा श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं करिष्यमाण पाणि-ग्रहण कर्मनः, पूर्व अंगत्वेन वाग् दानम् अहं करिष्ये ॥

hariḥ oṁ tat sat. govinda govinda govinda, asya śrī bhagavato mahā puruṣasya śrī viṣṇoḥ ājñayā pravartamānasya ādya brahmaṇo dvitīya parārdhe śrī śveta varāha kalpe, vaivasvata manvantare, kali yuge, prathama pāde, śakābde meroḥ dakṣiṇa dik bhāge, asmin vartamānāṁ vyavahārikānāṁ prabhavādi ṣaṣṭi saṁvatsarānāṁ madhye ________ nāma saṁvatsare, ________ ayane, ________ ṛtau ________ mase, ________ pakṣe, ________ tithau, _______ vāsare, ________ nakṣatra yuktāyāṁ, śrī viṣṇu yoga, śrī viṣṇu karaṇe, śubha yoga śubha karaṇa evaṁ guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ, asyāṁ śubha tithau mama upāta samasta duritakṣaya dvārā śrī parameśvara prītyarthaṁ kariṣyamāṇa pāṇi-grahaṇa karmanaḥ, pūrva aṅgatvena vāg dānam ahaṁ kariṣye ||

- ❖ The priest and the bride's parents invoke Gaṇeśa
- ❖ In the kalaśa Varuṇa is now invoked as the witness.

- Some people also do Navagraha puja

Mutual Acceptance

- The Couple are seated on chairs or stools facing forward.

Groom's honouring

- The Parents of the Bride honour the Groom by applying tilak to his forehead, and sprinkling akṣata on his head garlanding him and offering him gifts upon a tray — clothing, betel etc.

Saṁrakṣaṇa of the Bride

- The mother of the groom honours the bride by applying tilak to her forehead, and sprinkling akṣata on her head and placing a garland around her neck.
- The father of the groom takes some clothing, a coconut dyed yellow, some betel, flowers, and gold etc.

ॐ अद्य दत्तैः एभिः वस्त्र अलंकारादि द्रव्यैः ____groom's__ गोत्रोत्पन्नेन ____ groom___ नाम वरेण सह उद्वाह अर्थं ____bride's__ गोत्रोत्पन्नाम् ____bride____ नाम्नीं त्वां संतोषयामि त्वं संतुष्टा भव ॥

oṁ adya dattaiḥ ebhiḥ vastra alaṅkārādi dravyaiḥ ___*groom's*___ gotrotpannena ___ *groom*___ nāma vareṇa saha udvāha arthaṁ ___*bride's*___ gotrotpannām ___*bride*___ nāmnīṁ tvāṁ santoṣayāmi tvaṁ santuṣṭā bhava ||

Om, on this day may you ....of the clan .... who are engaged to wed .... my son of the clan of .... Be gratified with the presentation of these clothes and ornaments etc.

— he places it in her lap.

- Taking a red silk and gold scarf (chunni) he places it around her neck:—

अयि तरुणि! अनेन आवरण कर्मणा त्वं गायत्री सावित्री सरस्वती व सुभगा भूत्वा सुरक्षिता भव ॥
ayi taruṇi! anena āvaraṇa karmaṇā tvaṁ gāyatrī sāvitrī sarasvatī va subhagā bhūtvā surakṣitā bhava ||

सर्व मंगल मांगल्ये शिवे सर्वार्थ शादिके । शरण्ये त्रयंबके गौरि नारायणी नमोऽस्तु ते ॥
sarva maṅgala māṅgalye śive sarvārtha śādike |
śaraṇye trayambake gauri nārāyaṇī namo'stu te ||

Commitment to the Groom

- The Bride's father takes a tray with fruit, coconut, rice etc and offering it to the parents of the groom recites the following:—

ॐ अद्य ____data's____ गोत्र उत्पन्नो _____dātā______ नाम अहम्; ____groom's__ गोत्र उत्पन्नाय ____(name of the groom's father)____ आर्यस्य पुत्राय ____(name of the groom)____ नाम विष्णु स्वरूपिणे वधु अर्थिने वराय, मम पुत्रीं ____(name of the bride)____ नाम्नीं श्री रूपिनीं वर अर्थिनीम् इमां सुतां ज्योतिर्विदिष्टे सुनिश्चित मुहूर्ते तुभ्यं दास्ये।

oṁ adya ___*dātā's*__ gotra utpanno ____*dātā*_____ nāma aham;
____*groom's*____ gotra utpannāya ___(*name of the groom's father*)___ āryasya putrāya

___(*name of the groom*)___ nāma viṣṇu svarūpiṇe vadhu arthine varāya, mama putrīṁ ___(*name of the bride*)___ nāmnīṁ śrī rūpinīṁ vara arthinīm imāṁ sutāṁ jyotir vādiṣṭe suniścita muhūrte tubhyaṁ dāsye.

(I .... of the clan of .... promise to bestow my daughter named ....who is desirous of a husband, upon your son named .... , who is desirous of a wife, at the auspicious time that will be chosen.)

Giving the pledge.

❖ The Father of the Bride says:—

वाच्च दत्त मया सुता पुत्र अर्थं स्विकृत त्वया । सुतां अवलोकन विधौ निश्चित्तस्त्वं सुखी भव ॥

vācca data mayā sutā putra arthaṁ svikṛta tvayā |
sutāṁ avalokana vidhau niścittas tvaṁ sukhī bhava ||

I hereby pledge to bestow my daughter whom you have seen and accepted upon your son, may you both remain happy and firm in your resolve.

❖ The father of the Groom says:—

वाच्च दत्त त्वया सुता पुत्र अर्थं स्विकृत मया । वर अवलोकन विधौ निश्चित्तस्त्वं सुखी भव ॥

vācca data tvayā sutā putra arthaṁ svikṛta mayā |
vara avalokana vidhau niścittas tvaṁ sukhī bhava ||

I hereby pledge to accept you daughter for my son whom you have seen and accepted, may you both remain happy and firm in your resolve.

Conditions of Agreement

जन्म-प्रभृति इयं सुता आत्मवत् पालिता मया । त्वत् पुत्राय प्रदास्यामि स्नेहेण परिपालयताम् ॥

janma-prabhṛti iyaṁ sutā ātmavat pālitā mayā |
tvat putrāya pradāsyāmi snehena paripālayatām ||

For more than eighteen years have I raised this child as my very self, I shall bestow her upon your son; may you take care of her with great affection.

व्यंग क्लीबः पंक्ति-हीन त्रिर्विद्यो व्यसनि ऋणि । तावात्तव सुतो न स्यात् सुतां दास्यामि निश्चयात् ॥

vyaṅga klībaḥ paṅkti-hīna trir-vidyo vyasani ṛṇi |
tāvāt tava suto na syāt sutāṁ dāsyāmi niścayāt ||

As long as your son remains whole in body and mind; does not become impotent; commit a crime, fall into vice or debt; I shall bestow my daughter in marriage, at the auspicious time that has been agreed upon.

❖ The bestower gives the fruit etc to the father of the groom as he says:—

दास्यामि! दास्यामि! दास्यामि! dāsyāmi! dāsyāmi! dāsyāmi! (I will give)

Groom's father;

ॐ स्वस्ति! ॐ स्वस्ति! ॐ स्वस्ति! oṁ svasti! oṁ svasti! oṁ svasti! (May it be well)

❖ The lagna Patrika can be read at this time.

Viśva-kalyāna Prārthana

द्यौः शांतिरंतरिक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषधय शांतिः । वनस्पतय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

Dyauḥ śāntir antarikṣagum śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāḥ śāntir brahma śāntiḥ sarvagum śāntiḥ śāntir eva śāntiḥ sā mā śāntir edhi ||

To the Sky be peace, to the atmosphere peace, to the Earth peace, to the waters and Plants be peace. To the Trees peace, to the All-Gods peace, peace to Brahma peace, may the entire Universe have peace, peace indeed peace—may I too experience that peace!

❖ Sets of clothes and gifts are exchanged to ratify the agreement.

दानं विभूषणं नित्यं दानं दुर्गति वारणम् । दानं स्वर्गस्य सोपानं दानं शक्ति-करं शिवम् ॥

dānaṁ vibhūṣaṇaṁ nityaṁ dānaṁ durgati vāraṇam |
dānaṁ svargasya sopānaṁ dānaṁ śakti-karaṁ śivam ||

Generosity is an ornament, liberality wards off the evil course.
liberality is the stairway to heaven, liberality creates energy and is auspicious.

दानेन अरातिरपानुदन्त दानेन द्विशन्तो मित्रा भवन्ति । तद्दानस्य फलं जातं वरदं परमं हुतम् ॥

dānena arātir apānudanta dānena dviśanto mitrā bhavanti |
tad dānasya phalaṁ jātaṁ varadaṁ paramaṁ hutam ||

From liberality all difficulties are overcome and enemies become friends.
That has become the result of liberality, granting boons, the best of all offerings.

धनमग्निर्धनं वायुर्धनं सूर्यो धनं वसुः । धनमिन्द्रो बृहस्पतिः वरुणं धनं अस्तु ते ॥

dhanam agnir dhanaṁ vāyur dhanaṁ sūryo dhanaṁ vasuḥ |
dhanam indro bṛhaspatiḥ varuṇaṁ dhanaṁ astu te ||

Wealth is fire, wind, sun and prosperity; Wealth is Indra, Brihapasti and Varuna, may abundant wealth be yours.

❖ The couple retire to dress.
❖ They return and prostrate to each other.
❖ Sumangalis come and bless the couple.
❖ Asirvadam

Paurānika Āśirvādam

श्री महद्भ्यो नमः ! śrī mahadbhyo namaḥ ! *Salutations to you great people.*

स्वस्ति मन्त्रार्थाः सत्याः सफलाः सन्तु इति भवन्तो महान्तोऽनुगृह्णन्तु ॥ १ ॥
svasti mantrārthāḥ satyāḥ saphalāḥ santu iti bhavanto mahānto'nugṛhṇantu || 1 ||

May all of you, the great people, be kind to me so that the meanings of the mantras for auspiciousness may be true and successful.

अस्य मुहूर्तः सुमुहूर्तो भूयाद् इति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ २ ॥
asya muhūrtaḥ sumuhūrto bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 2 ||

May all of you great people be gracious to me, affirm that this moment is an auspicious one.

तल्लग्न अपेक्षया आदित्यादि नवानां ग्रहाणां आनुकूल्यं भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ ३ ॥
tallagna apekṣayā ādityādi navānāṁ grahāṇāṁ ānukūlyaṁ bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 3 ||

O great people, please be kind to me so that the sun and the nine planets, will be favorable to me in relation to the ascendant sign.

ये ये ग्रहाः शुभेतर-स्थानेषु स्थिताः, तेषां ग्रहाणां शुभ स्थान फल अवाप्तिर्-अस्विति, भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ ४ ॥
ye ye grahāś śubhetara-sthāneṣu sthitāḥ, teṣāṁ grahāṇāṁ śubha sthāna phala avāptir-asviti, bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 4 ||

O great people, please be gracious to me, so that all the planets which are situated in inauspicious positions may produce the fruits of the auspicious positions.

ये ये ग्रहाः शुभ-स्थानेषु स्थिताः, तेषां ग्रहाणाम् अतिशयेन एकादश शुभ स्थान फल अवाप्तिरस्विति भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ ५ ॥

ye ye grahāḥ śubha-sthāneṣu sthitāḥ, teṣāṁ grahāṇām atiśayena ekādaśa śubha sthāna phala avāptirasviti bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 5 ||

O great people, be merciful to me, may all the planets situated in auspicious positions produce the fruits of most auspicious position of the eleventh house.

अनयोः दम्पत्योः वेदोक्तं दीर्घं आयुष्यं भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ ६ ॥
anayoḥ dampatyoḥ vedoktaṁ dīrghaṁ āyuṣyaṁ bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 6 ||

O great people, please be kind to this couple so that they may have a long life as described in the Vedas.

अनयोः दम्पत्योः गृहे वसतां द्विपदां चतुष्पदां नीरोग शतायुषं भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ ७
anayoḥ dampatyoḥ gṛhe vasatāṁ dvipadāṁ catuṣpadāṁ nīroga śatāyuṣaṁ bhūyāditi bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 7 ||

O great people, please bless this couple, and those who live in the house of this couple – including birds and beasts so that they may all live a hundred years of health.

अनयोः दम्पत्योः क्षेम स्थैर्य धैर्य सौर्य वीर्य विजय आयुर् आरोग्य ऐश्वर्य अभिवृद्धिः भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ ८ ॥

anayoḥ dampatyoḥ kṣema sthairya dhairya saurya vīrya vijaya āyur ārogya aiśvarya abhivṛddhiḥ bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 8 ||

May all of you great people, bless this couple with peace, stability, patience, valour, prowess, victory, longevity, health, wealth and prosperity.

अनयोः दम्पत्योः सर्वेषां देवतानां प्रसादेन च हितोक्त महत् ऐश्वर्य आवाप्तिः आचन्द्रार्कं वंशा वृद्धि भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ।। ९ ।।

anayoḥ dampatyoḥ sarveṣāṁ devatānāṁ prasādena ca hitokta mahat aiśvarya āvāptiḥ ācandrārkaṁ vaṁśā vṛddhi bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 9 ||

O great people, please be kind to this couple by the grace of all the gods, so that they may obtain great opulence, as long as the moon and the sun exist may their descendants increase.

अनयोः दम्पत्योः आयुर् बलं यशो वर्चः पशवः स्थैर्यं सिद्धिर् लक्ष्मीः क्षमा कान्तिस् सद्गुणा आनन्दो नित्योत्सवो नित्य-श्री नित्य-मङ्गलं इत्येषां सर्वदा अभिवृद्धिर् भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ।।

anayoḥ dampatyoḥ āyur balaṁ yaśo varcaḥ paśavaḥ sthairyaṁ siddhir lakṣmīḥ kṣamā kāntis sadguṇā ānando nityotsavo nitya-śrī nitya-maṅgalaṁ ityeṣāṁ sarvadā abhivṛddhir bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 10 ||

May you, the greatest of all, bless this couple with longevity, strength, fame, splendour, stock, stability, perfection, opulence, forgiveness, radiance, good qualities, happiness, eternal celebration, eternal opulence and eternal auspiciousness.

अनयोः दम्पत्योः गृहे धन लक्ष्मी धान्य लक्ष्मी सन्तान लक्ष्मी सौम्य लक्ष्मी सौभाग्य लक्ष्मी, गज लक्ष्मी मोक्ष लक्ष्मी अष्ठ लक्ष्म्याः स्थिरतर सिद्धिः भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ।। ११ ।।

anayoḥ dampatyoḥ gṛhe dhana lakṣmī dhānya lakṣmī santāna lakṣmī saumya lakṣmī saubhāgya lakṣmī, gaja lakṣmī mokṣa lakṣmī aṣṭha lakṣmyāḥ sthiratara siddhiḥ bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 11 ||

May you, the great ones, bless this couple so that their house may be graced with wealth, opulence, grain, children, gentleness, fortune, vehicles, liberation, eight opulences and more stable perfection.

सर्वे जनाः नीरोगाः निरुपद्रवाः सदाचार-सम्पन्न आढ्या निर्मत्सर दयालवश्च भूयासुरिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ।। १२ ।।

sarve janāḥ nīrogāḥ nir-upadravāḥ sad-ācāra-sampanna āḍhyā nir-matsara dayālavaśca bhūyāsur iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 12 ||

May everyone be healthy, free from trouble, endowed with good conduct, wealthy, free from envy and compassionate. Please bless them.

देशोऽयं निरुपद्रवो अस्तु । सर्वे जनाः सुखिनो भवन्तु ।। १३ ।।

deśo ayaṁ nir-upadravo astu | sarve janāḥ sukhino bhavantu || 13 ||

Let this country be free from troubles. May all people be happy.

समस्त सन्मङ्गलानि सन्तु । उत्तरोत्तर अभिवृद्धिः अस्तु ।। १४ ।।

samasta sanmaṅgalāni santu | uttarottara abhivṛddhiḥ astu || 14 ||

May all be well. May progress advance steadily.

- Vighneśvara udvāsanam
- graha prīti dānam
- ācārya sambhāvana

VARA VṚTI KARMA
Inviting the Groom
(Tilak, Tika, Phaladāna)

❖ The bride's party goes to the groom's house and formally invites him.

Saṅkalpaḥ – हरिः ॐ तत्सत् ……… अस्यां शुभ तिथौ ____groom's___ गोत्रोत्पन्नः ____groom___ शर्मणः ____bride's___ गोत्रोत्पन्नया ____bride____ नाम्न्या युवती सह स्वकीय विवाह अंगभूत पाणिग्रहणार्थ वरण ग्रहण कर्मणि शुभता सिद्ध्यर्थं, गणपति कलश ग्रहाणां स्थापनं पूजानंच करिष्ये ॥

Hariḥ oṁ tat sat ……… asyāṁ śubha tithau ___*groom's*___ gotrotpannaḥ ___*groom*___ śarmaṇaḥ ___*bride's*___ gotrotpannayā ___*bride*___ nāmnyā yuvatī saha svakīya vivāha aṅga-bhūta pāṇigrahaṇārtha varaṇa grahaṇa karmaṇi śubhatā siddhyarthaṁ, gaṇapati kalaśa grahāṇāṁ sthāpanaṁ pūjānañca kariṣye ||

❖ Ganesha & Gauri puja, Navagraha Pūjā etc.

❖ Take a tray with clothes, coconut, rice, bananas, betel, dūrva, turmeric and a gold coin.

❖ Perform pūjā and tilak to the groom.

Vara-Saṅkalpaḥ पूर्वोक्त गुण विशेषन विसिष्ठायां अस्यां शुभ तिथौ ________ गोत्रः ____dātā______ नाम्ना अहम् _________ गोत्रोत्पन्नया ______Bride____ नाम्न्याः वनिता विवाह अंगभूत पाणिग्रहण कर्तृत्वेन _________ गोत्रोत्पन्नम् _____groom_____ नामकं वरं सुपूजितं एभिः कुंकुमाक्त तंडुल पूरित पात्र श्रीखंड चंदन नारिकेल पूगि-फल हरिद्रा दूर्वा वस्त्रादिभिः यथा शक्ति द्रव्यश्च त्वाम् अहं वृणे ॥

pūrvokta guṇa viśeṣana visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha tithau ________ gotraḥ ___*dātā*_____ nāmnā aham ________ gotrotpannayā ________ nāmnyāḥ vanitā vivāha aṅgabhūta pāṇigrahaṇa kartṛtvena ________ gotrotpannam ________ nāmakaṁ varaṁ supūjitaṁ ebhiḥ kuṁkumākta taṇḍula pūrita pātra śrīkhaṇḍa candana nārikela pūgi-phala haridrā dūrvā vastrādibhiḥ yathā śakti dravyaśca tvām ahaṁ vṛṇe ||

शुभे कालेऽग्नि सान्निध्ये सुतां स्नाते ह्यरोगिणि ।
अव्यंगेऽपतितेऽक्लीबे दाता तुभ्यं प्रदास्यामि ॥

śubhe kāle'gni sānnidhye sutāṁ snāte hyarogiṇi |
avyaṅge'patite'klībe dātā tubhyaṁ pradāsyāmi ||

In the auspicious time, in front of the sacred fire I shall bestow my daughter upon you, so long as you remain healthy, virtuous and virile.

❖ If the brother is the kartā then the following verse is recited:—

तस्मिन् कालेऽग्नि सान्निध्ये भगिनि स्नाते ह्यरोगिणि ।

अव्यंगेऽपतितेऽक्लीबे पिता तुभ्यं प्रदास्यति ॥

tasmin kāle'gni sānnidhye bhagini snāte hyarogiṇi |
avyaṅge'patite'klībe pitā tubhyaṁ pradāsyati ||

Dhātā — दास्यामि x३ dāsyāmi x3

Varaḥ — ॐ स्वस्ति x ३ oṁ svasti x 3

❖ The lagan Patrika can be read at this time.

Viśva-kalyāna Prārthana

शन्नो मित्र शं वरुणः । शन्नो भवत्वर्यमा । शन्न इंद्रो बृहस्पतिः । शन्नो विष्णुर्-उरुक्रमः । शं नो वातः पवतां मातरिश्वा शं नंस्तपतु सूर्यः । शं नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभि वंर्षतु ॥

śan-no mitra śaṁ varuṇaḥ | śan-no bhavatvaryamā | śan-na indro bṛhaspatiḥ | śan-no viṣṇur-urukramaḥ | śaṁ no vātaḥ pavatāṁ mātariśvā śaṁ nas-tapatu sūryaḥ | śaṁ naḥ kanikradad-devaḥ parjanyo abhi varṣatu ||

Gracious be Mitra unto us, and Varuna and Aryaman; Indra, Brhaspati be kind, and Vishnu of the mighty stride. May the wind blow pleasantly for us, may Surya warm us pleasantly. Pleasantly, with a roar of thunder, may the God Parjanya send the rain on us. (V.S. 36:10)

द्यौः शांतिरंतरिक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषधय शांतिः । वनस्पतय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣaguṁ śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvaguṁ śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi ||

To the Sky be peace, to the atmosphere peace, to the Earth peace, to the waters and Plants be peace. To the Trees peace, to the All-Gods peace, peace to Brahma peace, may the entire Universe have peace , peace indeed peace—may I too experience that peace!

VADHU AVALOKANA PRAYOGAḤ

Invitation of the Bride.

(mūh-dekhnī, ṭharaunī, sagāi, kumkuma-ṭīkā)

- The groom's party together with their priest go to the girl's house.
- The girl is sat on an āsana facing the east.
- Perform usual preliminaries, Ganeśa-gaurī pūjā, kalaśa pūjā, Navagraha pūjā.
- The āvaraṇa kartā takes a tray with clothes, jewelery, fruit, flowers, akṣata etc and says:

मंगलं भगवान् विष्णु मंगलं गरुड-ध्वजः । मंगलं पुंडरीकाक्षं मंगलायतनो हरीः ॥

maṅgalaṁ bhagavān viṣṇu maṅgalaṁ garuḍa-dhvajaḥ ।
maṅgalaṁ puṇḍarīkākṣaṁ maṅgalāyatano harīḥ ॥

The Supreme Being Vishnu is auspicious, the Bearer of the Garuda pendant is auspicious, The lotus-eyed one is auspicious, Hari is the source of all auspiciousness.

- The kartā stands before the kanyā with the tray of clothes, jewels etc.
- His wife then garlands her
- Taking a coconut covered in turmeric and kumukum, flowers, betel, akṣata, and says:—

ॐ अद्य दत्तैरेभिः वस्त्रालंकारादि द्रव्यैः ________ गोत्रोत्पन्नेन ____groom___ नाम वरेण सहोद्वाहार्थं _______ गोत्रोत्पन्नां ____bride ____ नाम्नीं त्वां संतोषयामि त्वं संतुष्टा भव ॥

oṁ adya dattair ebhir vastrālaṅkārādi dravyaiḥ _______ gotrotpannena ___*groom*___ nāma vareṇa sahodvāhārtham ______ gotrotpannām ___*Bride* ___ nāmnīṁ tvāṁ santoṣayāmi tvaṁ santuṣṭā bhava ॥

Om, on this day may you ....of the clan .... who are engaged to wed .... of the clan of .... Be gratified with the presentation of these clothes and ornaments etc.

— he places it in her lap.

- Taking a red silk and gold scarf (chunni) he places it around her neck

अयि तरुणि अनेन आवरण कर्मणा त्वं गायत्री सावित्री सरस्वती व सुभगा भूत्वा सुरक्षिता भव ॥

ayi taruṇi anena āvaraṇa karmaṇā tvaṁ gāyatrī sāvitrī sarasvatī va subhagā bhūtvā surakṣitā bhava ॥

सर्व मंगल मांगल्ये शिवे सर्वार्थ शादिके । शरण्ये त्रयंबके गौरी नारायणी नमोऽस्तु ते ॥

sarva maṅgala māṅgalye śive sarvārtha śādike ।
śaraṇye trayambake gaurī nārāyaṇī namo'stu te ॥

Bride's father says:—

शुभे कालेऽग्नि सान्निध्ये कन्यां स्नाते ह्यरोगिणि । अव्यंगेऽपतितेऽक्लीबे दाता तुभ्यं प्रदास्यामि ॥

śubhe kāle'gni sānnidhye kanyāṁ snāte hyarogiṇi ।
avyaṅge'patite'klībe dātā tubhyaṁ pradāsyāmi ॥

In the auspicious time, in front of the sacred fire I shall bestow my daughter upon you, so long as you remain healthy, virtuous and virile.

- ❖ Dakṣiṇa is then given to 2 priests and the bride and kartā bow to the brāhmins.
- ❖ Āśirvādam

HARIDRĀ-TAILA ABHYAṄGA KARMA

(Mattkor & Haldwān)

A few days before the wedding, (usually the Friday evening before a Sunday wedding), the *Mattikor* (bringing of dirt), and the *Haridrā-Taila Abhyanga Karma* are performed at the boy's and girl's homes.

The ceremony varies from community to community in slight detail but the general format is as follows.

- ❖ The boy/girl sits on a low stool and Pūjā is done to Gauri-Ganesha, Prithivī, Kalaśa, Lakṣmī/Dīpa, Nava Grahā and Agni (Havan).
- ❖ The kankan with a tiny pen-knife is tied on the right wrist of the groom or bride. The other kankans are tied on the kalaśa, loṭa, grinding-stone, at the top of the bamboo stick with a flower and 5 mango leaves, and at the bottom to secure the banana plant, kusha grass to the bamboo.

For the Bride

- ❖ One sumaṅgalī drips five drops of oil onto the ground in front of the bride thinking of the five chaste ladies:—

अहल्या द्रौपदी सीता तारा मण्डोदरी तथा । पञ्च-कन्यास्स्मरेन्नित्यं महापातक नाशनम् ॥

ahalyā draupadī sītā tārā maṇḍodarī tathā ।
pañca-kanyās smaren-nityaṁ mahāpātaka nāśanam ॥

Ahalya, Draupadi, Sita, Tara and Mandodari. One should daily remember the five daughters who destroy great sins

- ❖ She then touches those five drops, mixes them with some more oil and turmeric and smears it on the head, cheeks, hands and feet of the bride.
- ❖ It is customary for unmarried young ladies or small girls to touch the bride with the Haldi, each 5 times – feet, thighs, shoulder/arms and cheeks. Afterwards, older married women give the bride a "bath" with the Haldi-water.
- ❖ 2 sumaṅgalīs perform hārati and the bride retires to take a bath, dress and receive blessings.

For the Groom

- ❖ One sumaṅgalī drips seven drops of oil onto the ground in front of the groom thinking of the seven immortals:—

अश्वत्थामा बलिः व्यासो हनुमाञ्श्च विभीषणः । कृपः परशुरामश्च सप्तैते चिर-जीविनः ॥

aśvatthāmā baliḥ vyāso hanumāñśca vibhīṣaṇaḥ ।
kṛpaḥ paraśurāmaśca saptaite cira-jīvinaḥ ॥

Ashvatthama Bali Vyasa Hanuman and Vibhishana Kripa and Parasurama are the seven long-lived ones.

- ❖ She then prays to them to bestow longevity on the groom.
- ❖ She then touches those seven drops mixes them with some more oil and turmeric and smears it on the feet, thighs, shoulder/arms and cheeks of the groom and proceeds as for bride.
- ❖ 2 sumaṅgalīs perform hārati and the groom retires to take a bath, dress and receive blessings.

STAMBHĀROPAṆA VIDHIḤ

(māṇika-stambha sthāpanam, māṇḍhvo)

- ❖ The couple should each undergo the maṅgala snāna ceremony in their own homes.

Saṅkalpaḥ — हरिः ॐ तत् सत् ....। अस्यां शुभ तिथौ कश्यप गोत्रस्य _______ दास अहं मम पुत्रस्य {पुत्र्याः (F)} करिष्यमाण विवाह अंग-भूत स्तंभारोपणं मण्डप आच्छादन आदिकञ्च कर्म गणपत्यादि पूजन पूर्वकं अहं करिष्ये ॥

harih oṁ tat sat .... asyāṁ śubha tithau kaśyapa gotrasya _______ dāsa ahaṁ mama putrasya {putryāḥ (f)} kariṣyamāṇa vivāha aṅga-bhūta stambhāropaṇaṁ maṇḍapa ācchādana ādikañca karma gaṇapatyādi pūjana pūrvakaṁ ahaṁ kariṣye ||

Hari Om Tat Sat...On this auspicious day, the groom's gotra is _______ and I, _______ am performing the wedding ceremony of my son/daughter _______ who belongs to the gotra of ________. As preliminary of the wedding rituals, I will be performing the symbolic erecting & decoration of the mandap and other customs along with the worship of Lord Ganesha and other deities.

- ❖ Perform usual preliminaries with Gauri-ganeśa pūjā etc.
- ❖ The boy's/girl's mother places the soil brought on the Vedi and Bhūmī Pūjā is performed.
- ❖ In the Kalaśa invoke Bhū-devī

आगच्छ सर्व कल्याणि वसुधा लोक-धारिणि । उद्धृतासि वराहेण सशैल वनकानना ॥
रत्ना-करे विष्णुना त्वं धृता-वाराह रूपिणा । आगच्छ वरदे धात्रि यज्ञे-स्मिन् शुभ-दायिनि ॥
भूमिर् भूमिम् आगात् माता-मातरम्-अप्यगात् । भूयां पुत्रैः पशुभिर्यो नो द्वेष्टि स नश्यतु ॥

āgaccha sarva kalyāṇi vasudhā loka-dhāriṇi |
uddhṛtāsi varāheṇa saśaila vanakānanā ||

ratnā-kare viṣṇunā tvaṁ dhṛtā-vārāha rūpiṇā |
āgaccha varade dhātri yajñe-smin śubha-dāyini ||

bhūmir bhūmim āgāt mātā-mātaram-apyagāt |
bhūyāṁ putraiḥ paśubhir yo no dveṣṭi sa naśyatu ||

सर्वोपचार पूजनं —
ॐ भूर्भुवःस्वः पृथिवी कूर्मानंत देवताभ्यो नमः ॥

ॐ भूम्यै नमः । महिष्यै । पृथिव्यै । वसुंधरायै । वासव्यै । हिरण्य-गर्भिन्यै । समुद्रवत्यै । महीधरण्यै । विस्णु-पत्न्यै । व्यापिन्यै । धरायै ॥

sarvopacāra pūjanaṁ —

oṁ bhūr bhuvaḥ svaḥ pṛthivī kūrmānanta devatābhyo namaḥ ||

oṁ bhūmyai namaḥ | mahiṣyai | pṛthivyai | vasundharāyai | vāsavyai | hiraṇya-garbhinyai | samudravatyai | mahīdharaṇyai | visṇu-patnyai | vyāpinyai | dharāyai ||

सर्व बीज समायुक्ते सर्व रत्नौषधी वृते । रूचिरे नंदने देवी वासिष्ठे रम्यताम् इह ॥
तवोपरि करिष्यामि मंडपं सुमनोहरम् । क्षंतव्यं च त्वया देवि सानुकूला मुखे भव ॥
निर्विघ्नं मम कर्मेदं यथा स्यात् त्वं तथा कुरु ॥ सुब्रह्मण्य नमस्तेऽस्तु महापुरुष पूर्वज ॥

sarva bīja samāyukte sarva ratnauṣadhī vṛte |
rūcire nandane devī vāsiṣṭhe ramyatām iha ||
tavopari kariṣyāmi maṇḍapaṁ sumanoharam |
kṣantavyaṁ ca tvayā devi sānukūlā mukhe bhava ||
nirvighnaṁ mama karmedaṁ yathā syāt tvaṁ tathā kuru ||
subrahmaṇya namaste'stu mahāpuruṣa pūrvaja ||

- ❖ Scatter some mustard seeds.

अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भुवि सम्स्थिताः । ये भूता विघ्न-कर्तारः ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥

apasarpantu te bhūtā ye bhūtā bhuvi samsthitāḥ |
ye bhūtā vighna-kartāras te naśyantu śivājñayā ||

Let all the negative forces who are present on the earth withdraw. May all beings who are causing obstacles be destroyed by the command of Lord Śiva.

- ❖ Dig a hole for planting the stambha or prepare a pot for it.
- ❖ Wash the stambha with water, anoint it with oil and turmeric.
- ❖ Take some flowers, turmeric, gandha & akshata in the hand and recite the following:-

स्तम्भस्त्वं निर्मितः पूर्वं यज्न-भागः सुरेश्वरः । स्तुतो मण्डप रक्षार्थं पुजां पुष्पादिकां तथा ॥
गृहीत्वा सुस्थिरो भूत्वा यजमानोदयं कुरु ॥

stambhas-tvaṁ nirmitaḥ pūrvaṁ yajna-bhāgaḥ sureśvaraḥ |
stuto maṇḍapa rakṣārthaṁ pujāṁ puṣpādikāṁ tathā ||
gṛhītvā susthiro bhūtvā yajamānodayaṁ kuru ||

You are the sacrificial pillar that was erected in the [yajñas] past, a part of the sacrifice, and the Lord of the gods. It was praised for protecting the pavilion and offered worship and flowers. Accept this worship and be very steady and may the yajamān flourish.

- ❖ Place akṣata, puṣpa, kumkuma, tāmbulam, turmeric and darbhān in the hole.

- ❖ insert the mānik stambha and say:-

ॐ गर्ता धिष्ठात्रि वासुकिने देवाय नमः । सुप्रतिष्ठस्त्वं भव विवाह अवधिकालं स्थिरो भव ।
विवाह्यस्यायुर्वर्धनस्त्वं सर्व सौख्य प्रदो भव ॥

oṁ gartādhiṣṭhātri vāsukine devāya namaḥ |
oṁ supratiṣṭhas-tvaṁ bhava vivāha avadhikālaṁ sthiro bhava |
vivāhyasyāyur vardhanas-tvaṁ sarva saukhya prado bhava ||

❖ Fill the hole with sand:—

ॐ स्तंभाधिष्ठात्रि देवाय नमः ।
त्वां प्रार्थये ह्यहं स्तंभ लोकानां शांति दायक । देहि मेऽनुग्रहं स्तंभ प्रसीद कुरु सुप्रभो ।।
oṁ stambhādhiṣṭhātri devāya namaḥ |
tvāṁ prārthaye hyahaṁ stambha lokānāṁ śānti dāyaka |
dehi me'nugrahaṁ stambha prasīda kuru suprabho ||

❖ Some people now do the *maṇḍapācchādana* or covering of the maṇḍapa.
❖ Four poles are planted in the ground and a cloth is tied over them.

KHAḌGA (SWORD) PŪJĀ[2]

Saṅkalpaḥ – हरिः ॐ तत् सत् ....। अस्यां शुभ तिथौ मम मम पुत्रस्य {पुत्र्याः (f)} विवाह पूर्वंग भूत खड्ग पूजनं अहम् अद्य करिष्ये ।।

— harih oṁ tat sat .... asyāṁ śubha tithau mama mama putrasya {putryāḥ (f)} vivāha pūrvaṅga bhūta khaḍga pūjanaṁ aham adya kariṣye ||

❖ In the northern direction prepare a vedi — upon a wooden pīṭham place a red cloth and a pile of rice. In the rice draw a nine petalled lotus.
❖ On it, place the sword.
❖ Sprinkle it with water while reciting — oṁ huṁ phaṭ
❖ Make flower offerings on the 8 petals of the lotus beginning in the east:—

ॐ हां देव्यै नमः ।	oṁ hāṁ devyai namaḥ |
ॐ हां वाग्-देव्यै नमः ।	oṁ hāṁ vāg-devyai namaḥ |
ॐ हां पार्वत्यै नमः ।	oṁ hāṁ pārvatyai namaḥ |
ॐ हां कृत्तिकायै नमः ।	oṁ hāṁ kṛttikāyai namaḥ |
ॐ हां महा-लक्ष्म्यै नमः ।	oṁ hāṁ mahā-lakṣmyai namaḥ |
ॐ हां रक्त-शक्त्यै नमः ।	oṁ hāṁ rakta-śaktyai namaḥ |
ॐ हां काल्यै नमः ।	oṁ hāṁ kālyai namaḥ |
ॐ हां चण्डिकायै नमः ।	oṁ hāṁ caṇḍikāyai namaḥ |

❖ In the center:—

ॐ हां वीर-शक्त्यै नमः ।	oṁ hāṁ vīra-śaktyai namaḥ |

[2] Done mainly by Sindhis

❖ If time permits offer puja to all the above 9 shaktis

Khaḍga Śakti āvahanam

❖ Place some flowers and akshata on the sword:—

ॐ हां खड्गेशासनाय नमः । oṁ hāṁ khaḍgeśāsanāya namaḥ ।
ॐ हां खड्गेश मूर्तये नमः । oṁ hāṁ khaḍgeśa mūrtaye namaḥ ।

Dhyānam

करवाल कपालाष्यं धृत शार्दूल वाससम् । अट्टहासोलसन् चक्रं कर्पूर मुख वासिनम् ॥
रत्न-कुण्डल केयूर ज्वलत् पावक सन्निभम् । खड्गेशं भावयेत् देवं सर्वभिष्टार्थ सिद्धये ॥

karavāla kapālāṣyaṁ dhṛta śārdūla vāsasam ।
aṭṭahāsolasan cakraṁ karpūra mukha vāsinam ॥
ratna-kuṇḍala keyūra jvalat pāvaka sannibham ।
khaḍgeśaṁ bhāvayet devaṁ sarvabhiṣṭārtha siddhaye ॥

He is wearing a tiger's robe with a kerchief on his forehead. The camphor-faced Lord is laughing loudly as he wields his discus. His jeweled earrings and necklace are like burning fire. One should thus meditate on the Lord of the sword for the fulfillment of all one's desires.

❖ Offer 16 upacāras using the mūla mantra —

ॐ हां खड्गेशाय नमः । oṁ hāṁ khaḍgeśāya namaḥ ॥

❖ Bathe it in the 5 nectars – milk, yoghurt, honey, ghee and sugar-water
❖ After the main pūjā invoke the shaktis and the bhairavas:—

ॐ हां ब्राह्म्यै नमः । oṁ hāṁ brāhmyai namaḥ ।
ॐ हां महेश्वर्यै नमः । oṁ hāṁ maheśvaryai namaḥ ।
ॐ हां कलअमार्यै नमः । oṁ hāṁ kalamāryai namaḥ ।
ॐ हां वैष्णव्यै नमः । oṁ hāṁ vaiṣṇavyai namaḥ ।
ॐ हां वाराह्यै नमः । oṁ hāṁ vārāhyai namaḥ ।
ॐ हां महेन्द्र्यै नमः । oṁ hāṁ mahendryai namaḥ ।
ॐ हां चमुण्डायै नमः । oṁ hāṁ camuṇḍāyai namaḥ ।
ॐ हां वीर-भद्रायै नमः । oṁ hāṁ vīra-bhadrāyai namaḥ ।

❖ In the 8 directions around the khadga invoke the 8 bhairavas:—

ॐ हां असितांग भैरवाय नमः । oṁ hāṁ asitāṅga bhairavāya namaḥ ।
ॐ हां रुरु भैरवाय नमः । oṁ hāṁ ruru bhairavāya namaḥ ।
ॐ हां चण्ड भैरवाय नमः । oṁ hāṁ caṇḍa bhairavāya namaḥ ।
ॐ हां क्रोधन भैरवाय नमः । oṁ hāṁ krodhana bhairavāya namaḥ ।
ॐ हां उन्मत्त भैरवाय नमः । oṁ hāṁ unmatta bhairavāya namaḥ ।
ॐ हां कपालइ भैरवाय नमः । oṁ hāṁ kapāli bhairavāya namaḥ ।

ॐ हां भीषण भैरवाय नमः । — oṁ hāṁ bhīṣaṇa bhairavāya namaḥ |
ॐ हां संहार भैरवाय नमः । — oṁ hāṁ saṁhāra bhairavāya namaḥ |

- ❖ If you so desire you can also perform a simple homa using the mūla mantra as well as making offerings to all the shaktis and bhairavas.

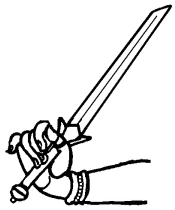

Viśva-kalyāna Prārthana

शन्नो मित्र शं वरुणः । शन्नो भवत्वर्यमा । शन्न इंद्रो बृहस्पतिः । शन्नो विष्णुर्-उरुक्रमः । शं नो वातः पवतां मातरिश्वा शं नंस्तपतु सूर्यः । शं नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभि वर्षतु ॥

śan-no mitra śaṁ varuṇaḥ | śan-no bhavatvaryamā | śan-na indro bṛhaspatiḥ | śan-no viṣṇur-urukramaḥ | śaṁ no vātaḥ pavatāṁ mātariśvā śaṁ nas-tapatu sūryaḥ | śaṁ naḥ kanikradad-devaḥ parjanyo abhi varṣatu ||

Gracious be Mitra unto us, and Varuna and Aryaman; Indra, Brhaspati be kind, and Vishnu of the mighty stride. May the wind blow pleasantly for us, may Surya warm us pleasantly. Pleasantly, with a roar of thunder, may the God Parjanya send the rain on us. (V.S. 36:10)

द्यौः शांतिरंतरिक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषधय शांतिः । वनस्पतय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣagum śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvaguṁ śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi ||

To the Sky be peace, to the atmosphere peace, to the Earth peace, to the waters and Plants be peace. To the Trees peace, to the All-Gods peace, peace to Brahma peace, may the entire Universe have peace , peace indeed peace—may I too experience that peace!

HIRANYA ŚRĀDDHA [NĀNDĪ]

- 4 trays are prepared each one with some rice, dahl, a green banana, betel leaf and nut and a small pot of honey and some yoghurt.

नमो ब्रह्मण्य देवाय गो-ब्राह्मण हिताय च । जगधिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमह् ॥

namo brahmaṇya devāya go-brāhmaṇa hitāya ca ।
jagad-hitāya kṛṣṇāya govindāya namo namah ॥

नमो नमस्ते गोविन्द पुराण पुरुषोत्तम । इदं श्राद्धं हृषीकेश रक्षतां सर्वतो दिशः ॥

namo namaste govinda purāṇa puruṣottama ।
idaṁ śrāddhaṁ hṛṣīkeśa rakṣatāṁ sarvato diśaḥ ॥

देवताभ्यः पितृभ्यश्च महा योगीभ्य एव च । नमस्स्वाहायै स्वधायै नित्यम् एव नमो नमः ॥

devatābhyaḥ pitṛbhyaśca mahā yogībhya eva ca ।
namas svāhāyai svadhāyai nityam eva namo namaḥ ॥

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थं-गतोपि वा । यस्स्मरेत् पुण्डरिकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरश्शुचिः ॥

apavitraḥ pavitro vā sarvāvasthaṁ-gatopi vā ।
yas-smaret puṇḍarikākṣaṁ sa bāhyābhyantaraś-śuciḥ ॥

Saṅkalpaḥ — गोविन्द x३ .... कश्यप गोत्रस्य _______ नाम अहं मम स्वकीय मम पुत्रस्य (m) / पुत्र्याः (f) _______ नाम/नाम्नीं श्वः /अद्य करिष्यमान विवाहांगत्वेन सांगत-सिद्धि-द्वारा श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं सांकल्पिकेन विधिना ब्राह्मण युग्म भोजन् पर्याप्त अन्न निष्क्रयी भूत यथा शक्ति हिरण्येन नान्दी श्राद्धम् अहं करिष्ये ॥

govinda x3 .... kaśyapa gotrasya _______ nāma ahaṁ mama svakīya mama putrasya (m) / putryāḥ (f) _______ nāma/nāmnīṁ śvaḥ /adya kariṣyamāna vivāhāṅgatvena sāṅgata-siddhi-dvārā śrī parameśvara prītyarthaṁ sāṅkalpikena vidhinā brāhmaṇa yugma bhojan paryāpta anna niṣkrayī bhūta yathā śakti hiraṇyena nāndī śrāddham ahaṁ kariṣye ॥

On this auspicious day with the sanction of the Supreme Being and as service to Him alone, [in order to absolve myself of all sins and to please the Supreme Lord] I now perform the memorial rite to my ancestors through charity.

1. **Paternal males**.

अद्य विवाह कर्माङ्ग कश्यप गोत्रस्य
adya vivāha karmāṅga kaśyapa gotrasya

श्री ___________________________ पितामह ।
śrī ___________________________ pitāmaha । *Grand-father*

श्री ___________________________प्रपिता-मह ।
śrī ___________________________ prapitā-maha । *Great grand-father*

श्री ___________________________वृद्ध पिता मह ।
śrī ___________________________ vṛddha pitā maha | *Great Great grandfather*

2. Paternal females. कश्यप गोत्रस्य/ kaśyapa gotrasya

श्रीमति _________________________पितामहि ।
śrīmati _________________________ pitāmahi | *Father's mother*

श्रीमति _________________________प्रपिता-महि ।
śrīmati _________________________ prapitā-mahi | *grandfather's mother*

श्रीमति _________________________वृद्ध पिता महि ।
śrīmati _________________________ vṛddha pitā mahi | *great grandfather's , mother*

3. Maternal males कश्यप गोत्रस्य/ kaśyapa gotrasya

श्री _____________________________मातामह ।
śrī _____________________________ mātāmaha | *mother's father*

श्री _____________________________प्र-मातामह ।
śrī _____________________________ pra-mātāmaha | *mother's paternal grandfather*

श्री _____________________________ वृद्ध प्रमातामह ।
śrī ___________________________ vṛddha pramātāmaha | *mother's paternal great grandfather*

4. Maternal females कश्यप गोत्रस्य/ kaśyapa gotrasya

श्रीमति ___________________________मातामहि ।
śrīmati ___________________________ mātāmahi | *Mother's mother*

श्रीमति ___________________________प्र-मातामहि ।
śrīmati ___________________________ pra-mātāmahi | *Mother's father's mother*

श्रीमति _________________________वृद्ध प्रमातामहि ।
śrīmati _________________________ vṛddha pramātāmahi | *Mother's grandfather's mother*

सर्वेषां पित्रुनां आवाहनार्थं अस्मिन् नान्दि-श्राद्धे दर्भ-मय ब्राह्मणां स्थापनं करिष्ये ॥

sarveṣāṁ pitrunāṁ āvāhanārthaṁ asmin nāndi-śrāddhe darbha-maya brāhmaṇāṁ sthāpanaṁ kariṣye ||

Pāda Prakṣālanam

❖ Four kurcas are placed on 4 appropriate āsanas and water sprinkled on them.

१. सत्य-वसु संज्ञका विश्वेदेवा नान्दी-मुखाः — ॐ भूर्भुवस्स्वः । इदं वः पाद्यं पादावनेजनं पाद-प्रक्षालनं स्वाहा । सम्पद्यतां वृद्धिः ॥

1. satya-vasu saṁjñakā viśvedevā nāndī-mukhāḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ | idaṁ vaḥ

pādyaṁ pādāvanejanaṁ pāda-prakṣālanaṁ svāhā | sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

२. (paternal) स्वगोत्राः मातृ पितामही प्रपितामह्य नान्दी मुख्यः — ॐ भूर्भुवस्स्वः इदं वः पाद्यं पादावनेजनं पाद-प्रक्षालनं स्वाहा । सम्पद्यतां वृद्धिः ॥
2. svagotrāḥ mātṛ pitāmahī prapitāmahya nāndī mukhyaḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ idaṁ vaḥ pādyaṁ pādāvanejanaṁ pāda-prakṣālanaṁ svāhā | sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

३. (paternal) स्वगोत्राः पित्र् पितामह प्रपितामहाः नान्दी मुखाः — ॐ भूर्भुवस्स्वः । इदं वः पाद्यं पादावनेजनं पाद-प्रक्षालनं स्वाहा । सम्पद्यतां वृद्धिः ॥
3. svagotrāḥ pitr pitāmaha prapitāmahāḥ nāndī mukhāḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ | idaṁ vaḥ pādyaṁ pādāvanejanaṁ pāda-prakṣālanaṁ svāhā | sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

४. (maternal) द्वितीय गोत्राः मातामह प्रमाता-मह वृद्ध प्रमाता-महाः सपत्नीका नान्दी मुखाः — ॐ भूर्भुवस्स्वः । इदं वः पाद्यं पादावनेजनं पाद-प्रक्षालनं स्वाहा । सम्पद्यतां वृद्धिः ॥

4. dvitīya gotrāḥ mātāmaha pramātā-maha vṛddha pramātā-mahāḥ sapatnīkā nāndī mukhāḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ | idaṁ vaḥ pādyaṁ pādāvanejanaṁ pāda-prakṣālanaṁ svāhā | sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

Āsanam

❖ Offer yava (barley) on each āsanam

१. सत्यवसु संज्ञकानां विश्वेषां देवानां नान्दी-मुखानां, ॐ भूर्भुवस्स्वः, इदम् आसनं सुखासनं स्वाहा नमः सम्पद्यतां वृद्धिः । नान्दी-श्राद्धे क्षणौ क्रियेतां । ॐ तथा प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावः ॥

1. satyavasu saṁjñakānāṁ viśveṣāṁ devānāṁ nāndī-mukhānāṁ, oṁ bhūrbhuvas svaḥ, idaṁ āsanaṁ sukhāsanaṁ svāhā namaḥ sampadyatāṁ vṛddhiḥ | nāndī-śrāddhe kṣaṇau kriyetāṁ | oṁ tathā prāpnutāṁ bhavantau prāpnuvāvaḥ ||

२. स्वगोत्राणां मातृ पितामही प्रपितामहीनां नान्दी मुखानां, ॐ भूर्भुवस्स्वः इदम् आसनं सुखासनं स्वाहा नमः सम्पद्यतां वृद्धिः । नान्दी-श्राद्धे क्षणौ क्रियेतां । ॐ तथा प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावः ॥

2. svagotrāṇāṁ mātṛ pitāmahī prapitāmahīnāṁ nāndī mukhānāṁ, oṁ bhūrbhuvas svaḥ idaṁ āsanaṁ sukhāsanaṁ svāhā namaḥ sampadyatāṁ vṛddhiḥ | nāndī-śrāddhe kṣaṇau kriyetāṁ | oṁ tathā prāpnutāṁ bhavantau prāpnuvāvaḥ ||

३. स्वगोत्राणां पित्र् पितामह प्रपितामहानां नान्दी मुखानां, ॐ भूर्भुवस्स्वः इदम् आसनं सुखासनं स्वाहा नमः सम्पद्यतां वृद्धिः । नान्दी-श्राद्धे क्षणौ क्रियेतां । ॐ तथा प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावः ॥

3. svagotrāṇāṁ pitr pitāmaha prapitāmahānāṁ nāndī mukhānāṁ, oṁ bhūrbhuvas svaḥ idaṁ āsanaṁ sukhāsanaṁ svāhā namaḥ sampadyatāṁ vṛddhiḥ | nāndī-śrāddhe kṣaṇau kriyetāṁ | oṁ tathā prāpnutāṁ bhavantau prāpnuvāvaḥ ||

४. द्वितीय गोत्राणां मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहानां सपत्नीकानां नान्दी मुखानां, ॐ भूर्भुवस्स्वः इदम् आसनं सुखासनं स्वाहा नमः सम्पद्यतां वृद्धिः । नान्दी-श्राद्धे क्षणौ क्रियेतां । ॐ तथा प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्नुवावः ॥

4. dvitīya gotrāṇāṁ mātāmaha pramātāmaha vṛddha pramātāmahānāṁ sapatnīkānāṁ nāndī mukhānāṁ, oṁ bhūrbhuvas svaḥ idaṁ āsanaṁ sukhāsanaṁ svāhā namaḥ sampadyatāṁ vṛddhiḥ | nāndī-śrāddhe kṣaṇau kriyetāṁ | oṁ tathā prāpnutāṁ bhavantau prāpnuvāvaḥ ||

Upacāra

❖ Offer gandha, puṣpa, dhūpa, dīpa, tāmbūla, yajñopavīta and vastra on the āsanam.

Gandham अमी वः सकुंकुम कर्पूर अगुरु चंपक पद्मक मिश्र गन्धाः ॥
amī vaḥ sakuṁkuma karpūra aguru caṁpaka padmaka miśra gandhāḥ ||

Puṣpāni इमानि पुष्पानि श्री तुलसी दलानि च ॥
imāni puṣpāni śrī tulasī dalāni ca ||

Dhūpam घ्राण तृप्ति अर्थं अयं वो धूपः ॥
ghrāṇa tṛpti arthaṁ ayaṁ vo dhūpaḥ ||

Dīpam अवलोकन अर्थं अयं वो दीपः ॥
avalokana arthaṁ ayaṁ vo dīpaḥ ||

Vastram आच्छादन अर्थं इदं वस्त्रं [यज्ञोपवीतं दर्भान् वा]
ācchādana arthaṁ idaṁ vastraṁ [yajñopavītaṁ darbhān vā]

Akṣata शेष उपचार अर्थम् इमे अक्षताः
śeṣa upacāra artham ime akṣatāḥ

१. सत्यवसु संज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दीमुखेभ्य इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा । संपद्यतां वृद्धिः ॥

1. satyavasu saṁjñakebhyo viśvebhyo devebhyo nāndīmukhebhya idaṁ gandhādyarcanaṁ svāhā | saṁpadyatāṁ vṛddhiḥ ||

२. स्व-गोत्रेभ्यो मातृ पितामही प्रपितामहीभ्यो नान्दी-मुखेभ्य इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा । संपद्यतां वृद्धिः ॥

2. sva-gotrebhyo mātṛ pitāmahī prapitāmahībhyo nāndī-mukhebhya idaṁ gandhādyarcanaṁ svāhā | saṁpadyatāṁ vṛddhiḥ ||

३. स्वगोत्रेभ्यः पितृ पितामह प्रपितामहेभ्यो नान्दी-मुखेभ्यः इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा । संपद्यतां वृद्धिः ॥

3. svagotrebhyaḥ pitṛ pitāmaha prapitāmahebhyo nāndī-mukhebhyaḥ idaṁ gandhādyarcanaṁ svāhā | saṁpadyatāṁ vṛddhiḥ ||

४. द्वितीय गोत्रेभ्यो मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यो नान्दी-मुखेभ्य इदं गन्धाद्यर्चनं स्वाहा । संपद्यतां वृद्धिः ॥

4. dvitīya gotrebhyo mātāmaha pramātāmaha vṛddha pramātāmahebhyaḥ sapatnīkebhyo nāndī-mukhebhya idaṁ gandhādyarcanaṁ svāhā | saṁpadyatāṁ vṛddhiḥ ||

❖ The yajamāna touches the 4 trays containing rice, dadhi, honey etc.:—

१. सत्यवसु संज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दी-मुखेभ्यो युग्म-रूपेभ्यः — ॐ भूर्भुवस्स्वः । इमानि तण्डुलादीनि स्वाहा ॥

1. satyavasu saṁjñakebhyo viśvebhyo devebhyo nāndī-mukhebhyo yugma-rūpebhyaḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ | imāni taṇḍulādīni svāhā ||

२. स्व-गोत्रेभ्यो मातृ पितामही प्रपितामहीभ्यो नान्दी-मुखेभ्यः — ॐ भूर्भुवस्स्वः । इमानि तण्डुलादीनि स्वाहा ॥

2. sva-gotrebhyo mātṛ pitāmahī prapitāmahībhyo nāndī-mukhebhyaḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ | imāni taṇḍulādīni svāhā ||

३. स्व-गोत्रेभ्यः पितृ पितामह प्रपितामहेभ्यो नान्दी-मुखेभ्यः — ॐ भूर्भुवस्स्वः । इमानि तण्डुलादीनि स्वाहा ॥

3. sva-gotrebhyaḥ pitṛ pitāmaha prapitāmahebhyo nāndī-mukhebhyaḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ | imāni taṇḍulādīni svāhā ||

४. द्वितीय गोत्रेभ्यो मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहेभ्यो सप्तनीकेभ्यो नान्दी-मुखेभ्यः — ॐ भूर्भुवस्स्वः । इमानि तण्डुलादीनि स्वाहा ।

4. dvitīya gotrebhyo mātāmaha pramātāmaha vṛddha pramātāmahebhyo saptanīkebhyo nāndī-mukhebhyaḥ — oṁ bhūrbhuvas svaḥ | imāni taṇḍulādīni svāhā |

Āma Dānam

- ❖ Taking water and coin in the hand the yajamana pours it out with the following:—

हिरण्य-गर्भ गर्भस्थं हेम बीज विभावसोः । अनन्त पुण्य फलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥

hiraṇya-garbha garbhasthaṁ hema bīja vibhāvasoḥ |
ananta puṇya phaladamataḥ śāntiṁ prayaccha me ||

१. सत्य-वसु संज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दी-मुखेभ्यो ब्राह्मण युग्म भोजन पर्याप्तम् अन्नं तन् निष्क्रयी भूतं किञ्चिद् हिरण्यं दत्तम् अमृत रूपेण स्वाह सम्पद्यतां वृद्धिः ॥

1. satya-vasu saṁjñakebhyo viśvebhyo devebhyo nāndī-mukhebhyo brāhmaṇa yugma bhojana paryāptam annaṁ tan niṣkrayī bhūtaṁ kiñcid hiraṇyaṁ dattam amṛta rūpeṇa svāha sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

२. स्वगोत्रेभ्यो मातृ पितामही प्रपितामहीभ्यो नान्दी-मुखेभ्यः ब्राह्मण युग्म भोजन पर्याप्तम् अन्नं तन् निष्क्रयी भूतं किञ्चिद् हिरण्यं दत्तम् अमृत रूपेण स्वाह सम्पद्यतां वृद्धिः ॥

2. svagotrebhyo mātṛ pitāmahī prapitāmahībhyo nāndī-mukhebhyaḥ brāhmaṇa yugma bhojana paryāptam annaṁ tan niṣkrayī bhūtaṁ kiñcid hiraṇyaṁ dattam amṛta rūpeṇa svāha sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

३. स्वगोत्रेभ्यः पित्र् पितामह प्रपितामहेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः ब्राह्मण युग्म भोजन पर्याप्तम् अन्नं तन् निष्क्रयी भूतं किञ्चिद् हिरण्यं दत्तम् अमृत रूपेण स्वाह सम्पद्यतां वृद्धिः ॥

3. svagotrebhyaḥ pitr pitāmaha prapitāmahebhyo nāndīmukhebhyaḥ brāhmaṇa yugma bhojana paryāptam annaṁ tan niṣkrayī bhūtaṁ kiñcid hiraṇyaṁ dattam amṛta rūpeṇa svāha sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

४. द्वितीय गोत्रेभ्यो मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहेभ्यो सप्तनीकेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः ब्राह्मण युग्म भोजन पर्याप्तम् अन्नं तन् निष्क्रयी भूतं किञ्चिद् हिरण्यं दत्तम् अमृत रूपेण स्वाह सम्पद्यतां वृद्धिः ॥

4. dvitīya gotrebhyo mātāmaha pramātāmaha vṛddha pramātāmahebhyo saptanīkebhyo nāndīmukhebhyaḥ brāhmaṇa yugma bhojana paryāptam annaṁ tan niṣkrayī bhūtaṁ kiñcid hiraṇyaṁ dattam amṛta rūpeṇa svāha sampadyatāṁ vṛddhiḥ ||

❖ Offer a libation of water, milk, and barley —

१. ॐ सत्य वसु-संज्ञका विश्वेदेवाः नान्दीमुखाः प्रीयन्ताम् ॥
1. oṁ satya vasu-saṁjñakā viśvedevāḥ nāndīmukhāḥ prīyantām ||

२. ॐ स्वगोत्राः मातृ पितामही प्रपितामह्यः नान्दीमुख्यः प्रीयन्ताम् ॥
2. oṁ svagotrāḥ mātṛ pitāmahī prapitāmahyaḥ nāndīmukhyaḥ prīyantām ||

३. ॐ स्वगोत्राणाः पित्र् पितामह प्रपितामहाः नान्दी मुखाः प्रीयन्ताम् ॥
3. oṁ svagotrāṇāḥ pitr pitāmaha prapitāmahāḥ nāndī mukhāḥ prīyantām ||

४. ॐ द्वितीय गोत्राः मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहाः सप्तनीकाः नान्दी मुखाः प्रीयन्ताम् ॥
4. oṁ dvitīya gotrāḥ mātāmaha pramātāmaha vṛddha pramātāmahāḥ saptanīkāḥ nāndī mukhāḥ prīyantām ||

द्यौः शांतिरंतरिक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषधय शांतिः । वनस्पतय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣaguṁ śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvaguṁ śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi ||

Dakṣiṇa Dānam

❖ Dakṣiṇa is offered on each tray.

१. सत्य-वसु संज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दी मुखेभ्यो युग्म रूपेभ्यः कृतस्य नान्दी श्राद्धस्य फल प्रतिष्ठा सिद्ध्यर्थम् इमां दक्षिणां अहं सम्प्रददे ॥
1. satya-vasu saṁjñakebhyo viśvebhyo devebhyo nāndī mukhebhyo yugma rūpebhyaḥ kṛtasya nāndī śrāddhasya phala pratiṣṭhā siddhyartham imāṁ dakṣiṇāṁ ahaṁ sampradade ||

२. स्व-गोत्रेभ्यो मातृ पितामही प्रपिता-महीभ्यो नान्दी मुखेभ्यः कृतस्य नान्दी श्राद्धस्य फल प्रतिष्ठा सिद्ध्यर्थम् इमां दक्षिणां अहं सम्प्रददे ॥
2. sva-gotrebhyo mātṛ pitāmahī prapitā-mahībhyo nāndī mukhebhyaḥ kṛtasya nāndī śrāddhasya phala pratiṣṭhā siddhyartham imāṁ dakṣiṇāṁ ahaṁ sampradade ||

३. स्व-गोत्रेभ्यः पित्र् पितामह प्रपितामहेभ्यो नान्दी मुखेभ्यः कृतस्य नान्दी श्राद्धस्य फल प्रतिष्ठा सिद्ध्यर्थम् इमां दक्षिणां अहं सम्प्रददे ॥

3. sva-gotrebhyaḥ pitr pitāmaha prapitāmahebhyo nāndī mukhebhyaḥ kṛtasya nāndī śrāddhasya phala pratiṣṭhā siddhyartham imāṁ dakṣiṇāṁ ahaṁ sampradade ||

४. द्वितीय गोत्रेभ्यो मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहेभ्यो सप्तनीकेभ्यो नान्दी मुखेभ्यः कृतस्य नान्दी श्राद्धस्य फल प्रतिष्ठा सिद्ध्यर्थम् इमां दक्षिणां अहं सम्प्रददे ॥

4. dvitīya gotrebhyo mātāmaha pramātāmaha vṛddha pramātāmahebhyo saptanīkebhyo nāndī mukhebhyaḥ kṛtasya nāndī śrāddhasya phala pratiṣṭhā siddhyartham imāṁ dakṣiṇāṁ ahaṁ sampradade ||

Prārthana

पिता मे परमो धर्मः पिता मे परमं तपः । स्वर्गः पिता मे तत्तृप्तौ तृप्तं अस्त्यखिलं जगत् ॥

pitā me paramo dharmaḥ pitā me paramaṁ tapaḥ |
svargaḥ pitā me tat tṛptau tṛptam astyakhilaṁ jagat ||

My father is my highest Dharma. My father is my highest asuterity. My father is my Heaven. On my father being satisfied, the whole Universe is satisfied.

माता मे परमो धर्मः माता मे परमं तपः । स्वर्गः माता मे तत् तृप्तौ तृप्तमस्त्यखिलं जगत् ॥

mātā me paramo dharmaḥ mātā me paramaṁ tapaḥ |
svargaḥ mātā me tat tṛptau tṛptam astyakhilaṁ jagat ||

My mother is my highest Dharma. My mother is my highest asuterity. My mother is my Heaven. On my mother being satisfied, the whole Universe is satisfied.

मातरं पितरं चैव साक्षात् प्रत्यक्ष देवताम् । जनन्या वर्द्धितो देहो जनकेन प्रपोषितः ।
तस्मात् क्रतज्ञ भावेन भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥

mātaraṁ pitaraṁ caiva sākṣāt pratyakṣa devatām |
jananyā varddhito deho janakena prapoṣitaḥ |
tasmāt krtajña bhāvena bhūyo bhūyo namāmyaham ||

"I offer repeated obeisance with gratefulness to my mother, father who are directly visible forms of the Divine before me. This body of mine was brought into being by my mother and nourished by my father. Therefore, with a sense of gratitude, I bow to them again and again."

माता पितामही चैव तथैव प्रपितामही । पिता पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः ॥
मातामहस्तत् पिता च प्रमाता महकादयः । एते भवन्तु सुप्रीताः प्रयच्छन्तु च मङ्गलम् ॥

mātā pitāmahī caiva tathaiva prapitāmahī |
pitā pitāmahaścaiva tathaiva prapitāmahaḥ ||
mātāmahas tat pitā ca pramātā mahakādayaḥ |
ete bhavantu suprītāḥ prayacchantu ca maṅgalam ||

आशिषो मे प्रदीयन्तां पितरः करुणामयाः । वेदाः सन्ततयो नित्यं वर्द्धन्तां बान्धवा मम ।

āśiṣo me pradīyantāṁ pitaraḥ karuṇāmayāḥ |
vedāḥ santatayo nityaṁ varddhantāṁ bāndhavā mama |

पातारो मे विवर्द्धन्तां बहून्यन्नानि सन्तु मे । याचितारस् सदा सन्तु मा च याचामि कञ्चन ॥

pātāro me vivarddhantāṁ bahūnyannāni santu me |
yācitāras sadā santu mā ca yācāmi kañcana ||

Give me your blessings, O Merciful Ancestors. May my knowledge, progeny, and kinsmen always increase. May my benefactors prosper. May I have food in profusion. May many always importune of me, and may I not have to importune of any one.

Yajamānaḥ — nāndī-śrāddhaṁ saṁpanna | नान्दी-श्राद्धं संपन्न

dvijāḥ — susapannam । सुसपन्नम्

यान्तु पितृ-गणाः सर्वे यतः स्थानाद् उपगताः । सर्वे ते हृष्ट मनसः सर्वान् कामान् ददन्तु मे ॥

yāntu pitṛ-gaṇāḥ sarve yataḥ sthānād upagatāḥ |
sarve te hṛṣṭa manasaḥ sarvān kāmān dadantu me ||

yajamānaḥ — अस्मिन् नान्दी-श्राद्धे न्यूनातिरिक्तो यो विधिः स उपविष्ट ब्राह्मणानां वचनान् नान्दीमुख प्रसादात् च सर्वः परिपूर्णोऽस्तु । asmin nāndī-śrāddhe nyūnātirikto yo vidhiḥ sa upaviṣṭa brāhmaṇānāṁ vacanān nāndīmukha prasādāt ca sarvaḥ paripūrṇo'stu |

May the ritual procedure that has been performed in this Nandi-Shraddha be complete and fulfilled by the grace and blessings of the Brahmins present here. May everyone be fully satisfied and blessed with the grace of Nandi-mukha and the Divine

dvijāḥ — अस्तु परिपूर्णः astu paripūrṇaḥ

yajamāna (with water in his hand) — अनेन कृत नान्दी श्राद्धेन नान्दीमुखाः पितरः कर्माङ्ग देवताः प्रजापतिश्च प्रीयताम् ।

anena kṛta nāndī śrāddhena nāndīmukhāḥ pitaraḥ karmāṅga devatāḥ prajāpatiśca prīyatām |

प्रमादात् कुर्वतं कर्म प्रच्यवेताध्वरेषु यत् । स्मरणाद् एव तद् विष्णोस्सम्पूर्णं स्याद् इति श्रुतिः ॥

pramādāt kurvataṁ karma pracyavetādhvareṣu yat |
smaraṇād eva tad viṣṇos sampūrṇaṁ syād iti śrutiḥ ||

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपो यज्ञ क्रियादिषु । न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तम् अच्युतम् ॥

yasya smṛtyā ca nāmoktyā tapo yajña kriyādiṣu |
nyūnaṁ sampūrṇatāṁ yāti sadyo vande tam acyutam ||

मया हिरण्येन कृतं अभ्युदयिकं संपन्नम् । [सुसंपन्नम्] ॥

mayā hiraṇyena kṛtaṁ abhyudayikaṁ saṁpannam | [susaṁpannam] ||

May this memorial rite to my ancestors done through these offerings be acceptable.

आशिर्वादः । तदङ्ग पुण्याहं वाचयेत् ॥

āśirvādaḥ | tadaṅga puṇyāhaṁ vācayet ||

HIRANYA ŚRĀDDHA SAṄKṢIPTAM
[*Abbreviated*]

- ❖ Prepare 2 trays with the afore mentioned ingredients.
- ❖ Sit facing east and do ācamanam then recite:—

एको विष्णुः महद् भूतं पृथक् भूतान्यनेकशः । त्रीन् लोकान् व्याप्य भूतात्मा भुङ्क्ते विश्वभुगव्ययः ॥
eko viṣṇuḥ mahad bhūtaṁ pṛthak bhūtānyanekaśaḥ ।
trīn lokān vyāpya bhūtātmā bhuṅkte viśvabhug avyayaḥ ॥

नमो ब्रह्मण्य देवाय गो-ब्राह्मण हिताय च । जगधिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः ॥
namo brahmaṇya devāya go-brāhmaṇa hitāya ca ।
jagadhitāya kṛṣṇāya govindāya namo namaḥ ॥

नमो नमस्ते गोविन्द पुराण पुरुषोत्तम । इदं श्राद्धं हृषीकेश रक्ष त्वं सर्वदा ॥
namo namaste govinda purāṇa puruṣottama ।
idaṁ śrāddhaṁ hṛṣīkeśa rakṣa tvaṁ sarvadā ॥

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थं-गतोपि वा । यस्-स्मरेत् पुण्डरिकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥
apavitraḥ pavitro vā sarvāvasthaṁ-gatopi vā ।
yas-smaret puṇḍarikākṣaṁ sa bāhyābhyantaraḥ śuciḥ ॥

Saṅkalpaḥ — मम उपात + प्रीत्यर्थं वर्ग द्वय पितृणाम् अक्षय तृत्यर्थं नान्दी श्राद्ध हिरण्य-रूपेण अद्य करिष्ये ॥ अप उपस्पृश्य ॥
mama upāta + prītyarthaṁ varga dvaya pitṛṇām akṣaya tṛtyarthaṁ nāndī śrāddha hiraṇya-rūpeṇa adya kariṣye ॥ apa upaspṛśya ॥

- ❖ Sprinkle everything with water.

अस्मिन् नान्दी श्राद्धे सत्यवसु संज्ञकानां विश्वेषां देवानां, प्रपितामही पितामही मातृणां, प्रपितामह पितामह पितृणां, सपत्नीक मातुः प्रपितामह मातुः पितामह मातामहानां, नान्दीमुखानां आवाहयामि, स्थापयमि ॥
asmin nāndī śrāddhe satyavasu saṁjñakānāṁ viśveṣāṁ devānāṁ, prapitāmahī pitāmahī mātṛṇāṁ, prapitāmaha pitāmaha pitṛṇāṁ, sapatnīka mātuḥ prapitāmaha mātuḥ pitāmaha mātāmahānāṁ, nāndīmukhānāṁ āvāhayāmi, sthāpayami ॥

Upacārāḥ

- ❖ Offer upacāras as before.

Fathers — सदेवाः नान्दीमुखाः पितरः अमी वो गन्धाः । इमानि पुष्पाणि । तुलसि दलानि च । सकलारधनैः स्वर्चितम् ॥
sadevāḥ nāndīmukhāḥ pitaraḥ amī vo gandhāḥ । imāni puṣpāṇi । tulasi dalāni ca । sakalāradhanais svarcitam ॥

O Holy Gods and beatific forefathers, please accept this sandal paste and these flowers, I offer you all respects.

Mothers — सदेवाः नान्दीमुखाः मातरः अमी वो गन्धाः । इमानि पुष्पाणि तुलसि दलानि च । सकलारधनैः स्वर्चितम् ॥
sadevāḥ nāndīmukhāḥ mātaraḥ amī vo gandhāḥ | imāni puṣpāṇi tulasi dalāni ca | sakalāradhanais svarcitam ||

O Holy Gods and beatific fore-mothers, please accept this sandal paste and these flowers, I offer you all respects.

अस्मिन् नान्दी श्राद्धे सत्य वसु संज्ञकानां विश्वेषां देवानां प्रपितामही पितामही मातृणां प्रपितामह पितामह पितृणां सपत्नीक मातुः प्रपितामह मातुः पितामह मातामहानां नान्दी मुखानां तृप्त्यर्थं इदं हिरण्यं [आमम्] सदक्षिणाकं सतांबूलं सोपकरणं पूर्व पूजित ब्राह्मणाय संप्रददे नमः । न मम ॥

asmin nāndī śrāddhe satya vasu saṁjñakānāṁ viśveṣāṁ devānāṁ prapitāmahī pitāmahī mātṛṇāṁ prapitāmaha pitāmaha pitṛṇāṁ sapatnīka mātuḥ prapitāmaha mātuḥ pitāmaha mātāmahānāṁ nāndī mukhānāṁ tṛptyarthaṁ idaṁ hiraṇyaṁ [āmam] sadakṣiṇākaṁ satāṁbūlaṁ sopakaraṇaṁ pūrva pūjita brāhmaṇāya saṁpradade namaḥ | na mama ||

हिरण्य गर्भ गर्भस्थं हेम बीज विभावसोः । अनन्त पुण्य फलदम् अथ शान्तिं प्रयच्छ मे ॥
hiraṇya garbha garbhasthaṁ hema bīja vibhāvasoḥ |
ananta puṇya phaladam atha śāntiṁ prayaccha me ||
मया हिरण्येन कृतं अभ्युदयिकं संपन्नम् । [सुसंपन्नम्] ॥
mayā hiraṇyena kṛtaṁ abhyudayikaṁ saṁpannam | [susaṁpannam] ||

Viśva-kalyāna Prārthana

शन्नो॑ मि॒त्र शं वरु॑णः । शन्नो॑ भवत्वर्य॒मा । शन्न॒ इंद्रो॒ बृह॒स्पति॑ः । शन्नो॒ विष्णु॑र्-उरुक्र॒मः । शं नो॒ वात॑ः पवतां मात॒रिश्वा॒ शं न॑स्तपतु॒ सूर्य॑ः । शं न॒ः कनि॑क्रदद्दे॒वः प॒र्जन्यो॑ अ॒भि व॑र्षतु ॥

śan-no mitra śaṁ varuṇaḥ | śan-no bhavatvaryamā | śan-na indro bṛhaspatiḥ | śan-no viṣṇur-urukramaḥ | śaṁ no vātaḥ pavatāṁ mātariśvā śaṁ nas-tapatu sūryaḥ | śaṁ naḥ kanikradad-devaḥ parjanyo abhi varṣatu ||

Gracious be Mitra unto us, and Varuna and Aryaman; Indra, Brhaspati be kind, and Vishnu of the mighty stride. May the wind blow pleasantly for us, may Surya warm us pleasantly. Pleasantly, with a roar of thunder, may the God Parjanya send the rain on us. (V.S. 36:10)

द्यौः शांति॑र॒तरि॑क्ष॒गुं॒ शांति॑ः पृथि॒वी शांति॒राप॒ शांति॒रोष॑धय॒ शांति॑ः । वन॒स्पत॑य॒ शांति॒ः विश्वे॑दे॒वाः शांति॒र्ब्रह्म॒ शांति॒ः सर्व॒गुं शांति॒ः शांति॑रे॒व शांति॒ः सा मा॒ शांति॑रेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣaguṁ śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvaguṁ śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi ||

GAURI PŪJĀ VIDHIḤ

Saṅkalpaḥ – पूर्वोक्त गुण विशेषण विसिष्टायां अस्यां शुभ तिथौ ________ नक्षत्र जाताः ________ अहं मम विवाह संस्कार अंग-भूत श्री मंगल गौरी कृपा-कटाक्ष सिद्धि अर्थं, सर्व सौभाग्य समृद्धये, दीर्घ सुमंगल्य प्राप्ति अर्थं सर्व अभिष्ट सिद्धि अर्थं मंगल गौरि पूजनं करिश्ये ॥

pūrvokta guṇa viśeṣaṇa visiṣṭāyāṁ asyāṁ śubha tithau ________ nakṣatra jātāḥ ________ ahaṁ mama vivāha saṁskāra aṅga-bhūta śrī maṅgala gaurī kṛpā-kaṭākṣa siddhi arthaṁ, sarva saubhāgya samṛddhaye, dīrgha sumaṅgalya prāpti arthaṁ sarva abhiṣṭa siddhi arthaṁ maṅgala gauri pūjanaṁ kariśye ||

om on this auspicious day I .... born on .... nakshatra, as an ancillary to my marriage sacrament, to achieve the grace of the goddess Gauri in order to increase my well-being and for the attainment of perpetual auspiciousness and for the annulment of all inauspiciousness, for the fulfilment of my goals I now worship the goddess Mangala Gauri .

Dhyānam

गौरीं सुवर्ण वर्णाभां सुवर्ण पद्म निवासिनीम् । पाशांकुशा-धरां भूती धरांश्च शिववल्लभां

gaurīṁ suvarṇa varṇābhāṁ suvarṇa padma nivāsinīm |
pāśāṅkuśā-dharāṁ bhūtī dharāṁśca śiva-vallabhāṁ

O Gauri, Beloved of Lord Siva, of golden hue, dwelling within the golden lotus of the mind, wielding the noose of attachment, and the goad of motivation, the substrata of all being.

हरान्वितं इन्दुमुखिं सर्वाभरण भूषिताम् । विमलाङ्गिं विशालाक्षीं चिन्तयामि सदा शिवाम् ॥

harānvitaṁ indu-mukhiṁ sarvābharaṇa bhūṣitām |
vimalāṅgiṁ viśālākṣīṁ cintayāmi sadā śivām ||

I contemplate and visualize the Most Auspicious Goddess, Immaculate, with a face as beautiful as the moon, and bedecked with ornaments.

1. āvāhanam

देवि देवि समागच्छ प्रार्थयेऽहं जगन्मये । इमं मया कृतं पूजां गृहाण सुरसत्तमे ॥

devi devi samāgaccha prārthaye'haṁ jagan maye |
imaṁ mayā kṛtaṁ pūjāṁ gṛahāṇa surasattame ||

I implore you to come here O mother of the universe, O Principle of the cosmic forces accept this worship that I offer.

2. āsanam

भवानी त्वां महादेवी सर्व सौभाग्य दायिनी । अनेकरत्न समायुक्तं आसनं प्रतिगृह्येताम् ॥

bhavānī tvāṁ mahādevī sarva saubhāgya dāyinī |
aneka ratna samāyuktaṁ āsanaṁ pratigṛhyetām ||

O Great Goddess you are the bestower of all providence, please accept this bejewelled seat that I am offering.

3. pādyam

सुचारु शीतलं दिव्यं नान गन्ध सुवासिताम् । पाद्यं गृहाण देवेशी महा देवी नमोऽस्तु ते ॥

sucāru śītalaṁ divyaṁ nāna gandha suvāsitām |
pādyaṁ gṛhāṇa deveśī mahā devī namo'stu te ||

Beautiful, cool, and divine scented with various perfumes, I offer water for your feet, please accept it, salutations to you.

4. arghyam

श्री पार्वती महाभागे शङ्कर प्रिय भामिनी । अर्घ्यं गृहाण कल्याणि भर्त्रा सह पतिव्रते ॥

śrī pārvatī mahābhāge śaṅkara priya bhāminī |
arghyaṁ gṛhāṇa kalyāṇi bhartrā saha pativrate ||

Sri Parvati, most fortunate One, the beloved consort of Siva please accept this libation, along with your husband O Auspicious One.

5. ācamanam

गंग तोयं समानीतं सुवर्ण कलशे स्थितम् । आचम्यतां महाभागे रुद्रेण सहितेऽनघ ॥

gaṅga toyaṁ samānītaṁ suvarṇa kalaśe sthitam |
ācamyatāṁ mahābhāge rudreṇa sahite'nagha ||

O Immaculate One, I offer you along with your husband water for sipping, brought from the Ganges in vessels of gold,

6. madhuparkam

दधिमध्वाज्य समायुक्तं शर्कर क्षीर संयुतम् । मधु-पर्कं गृहानेदं अर्पयामि शिव-प्रिये ॥

dadhi madhvājya samāyuktaṁ śarkara kṣīra saṁyutam |
madhu-parkaṁ gṛhānedaṁ arpayāmi śiva-priye ||

O Beloved of Siva, I offer this drink comprised of curd, honey, butter, sugar and milk, please accept it

7. snānam

पय क्षीर घृतैर्मिश्रं शर्कर मधु संयुक्तम् । पञ्चामृतमिदं स्नानम् गृहान परमेश्वरी ॥

paya kṣīra ghṛtair miśraṁ śarkara madhu saṁyuktam |
pañcāmṛta snānam idaṁ gṛhāna paramesvarī ||

O Lady of the Universe, I offer you five substances for bathing; milk, curd, ghee, sugar and honey, please accept it.

8. vastram

रक्त वस्त्र द्वयं देवी तुभ्यं दास्यामि पार्वती । चन्द्रमौलि प्रिये देवी सदा मे वरदा भव ॥

rakta vastra dvayaṁ devī tubhyaṁ dāsyāmi pārvatī |
candramauli priye devī sadā me varadā bhava ||

I offer you O Goddess Parvati, a dual garment of red; O Beloved of Lord Siva please be propitious to me

9. māṅgalyam

मांगल्य मणि संयुक्तं मुक्त फल समन्वितम् । दत्त मंगलसूत्रं ते गृहाण शिव वल्लभे ॥

māṅgalya maṇi saṁyuktaṁ mukta phala samanvitam |
datta maṅgal sūtraṁ te gṛhāṇa śiva vallabhe ||

O Beloved of Lord Siva, I offer you this auspicious necklace, studded with jewels and pearls, please accept it

10. gandham

कर्पूर कुंकुमैर् युक्तं हरिद्रादि समन्वितम् । कस्तूरिक समायुक्तं चन्दनं प्रतिगृह्येताम् ॥

karpūra kuṁkumair yuktaṁ haridrādi samanvitam ǀ
kastūrika samāyuktaṁ candanaṁ pratigṛhyetām ǁ

Please accept these unguents, camphor, saffron, kasturi tumeric mixed with sandal paste

11. kuṁkum

हरिद्रा कुंकुमं चैव सिन्दूरं कज्जलं तथा । सौभाग्य द्रव्य संयुक्तं गृहाण परमेस्वरी ॥

haridrā kuṁkumaṁ caiva sindūraṁ kajjalaṁ tathā ǀ
saubhāgya dravya saṁyuktaṁ gṛhāṇa paramesvarī ǁ

I offer you cosmetics, tumeric, saffron, and sindur, and kajal, please accept them O Lady of the Universe.

12. puṣpam

जाजि पन्नाग मन्दार केतकी चंपकानि च । पुष्पाणि तव पुजार्थं अर्पयामि सदा शिवे ॥

jāji pannāga mandāra ketakī caṁpakāni ca ǀ
puṣpāṇi tava pujārthaṁ arpayāmi sadā śive ǁ

I offer you various flowers in worship O Auspicious Goddess, Jaji, pannaga, mandara, ketaki and champak.

कात्यायन्यै नमः । उमायै । भद्रायै । हैमवत्यै । ईश्वर्यै । भवान्यै । सर्व-पाप-हरायै । मृडान्यै । चण्डिकायै । गिरिजायै । ब्राह्म्यै । माहेश्वर्यै । कौमार्यै । वैष्णव्यै । वराहायै । इन्द्राण्यै । चामुण्डायै । दाक्षायण्यै । पार्वत-राज-पुत्र्यै । चन्द्रशेखर-पत्न्यै । सर्वोपद्रव-नाशिन्यै । श्री मङ्गल-गौर्यै नमः ॥

kātyāyanyai namaḥ ǀ umāyai ǀ bhadrāyai ǀ haimavatyai ǀ īśvaryai ǀ bhavānyai ǀ sarva-pāpa-harāyai ǀ mṛḍānyai ǀ caṇḍikāyai ǀ girijāyai ǀ brāhmyai ǀ māheśvaryai ǀ kaumāryai ǀ vaiṣṇavyai ǀ varāhāyai ǀ indrāṇyai ǀ cāmuṇḍāyai ǀ dākṣāyaṇyai ǀ pārvata-rāja-putryai ǀ candraśekhara-patnyai ǀ sarvopadrava-nāśinyai ǀ śrī maṅgala-gauryai namaḥ ǁ

13. dhūpam

वनस्पति रसोद्भूतो गन्धाढ्यो गन्धः उत्तमः । आघ्रेयः सर्व देवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥

vanaspati rasodbhūto gandhāḍyo gandhaḥ uttamaḥ ǀ
āghreyaḥ sarva devānāṁ dhūpo'yaṁ pratigṛhyatām ǁ

Please accept this incense made from the best scents of the forest, it is most acceptable to all the deities

14. dīpam

साज्यं त्रिवर्ति संयुक्तं वह्निना योजितं मया । दीपं गृहाण देवेशी त्रैलोक्य तिमिरापह ॥

sājyaṁ trivarti saṁyuktaṁ vahninā yojitaṁ mayā ǀ
dīpaṁ gṛhāṇa deveśī trailokya timirāpaha ǁ

With ghee and three wicks I have arranged a lamp, please accept this light, O Devi and remove the ignorance pervading the three worlds.

15. naivedyam

शर्कर खण्ड खाद्यानि दधि क्षीरं घृतानि च । आहार भक्ष्य भोजञ्च नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥

śarkara khaṇḍa khādyāni dadhi kṣīraṁ ghṛtāni ca ǀ
āhāra bhakṣya bhojaṁ ca naivedyaṁ pratigṛhyatām ǁ

With sugar, roots and other edibles, with curds, milk and ghee, the most tasty victuals I have prepared, please accept them.

16. tāmbūlam

पूगीफल समायुक्तं नागवल्ली दलैर्युतम् । एलादि चूर्ण संयुक्तं तांबूलं प्रतिगृह्यताम् ॥

pūgīphala samāyuktaṁ nāgavallī dalair-yutam |
elādi cūrṇa saṁyuktaṁ tāṁbūlaṁ pratigṛhyatām ||

Please accept this betel; betel nuts and leaves together, with the powder of cardamon and other spices.

17. nīrājanam

कर्पूरकं महादेवि रंभोद्भूतं च दीपकम् । मंगलार्थं इदं दीपं गृहाण सुरेश्वरी ॥

karpūrakaṁ mahādevi raṁbhodbhūtaṁ ca dīpakam |
maṅgalārthaṁ idaṁ dīpaṁ gṛhāṇa sureśvarī ||

O Lady of the gods please accept this auspicious lamp, a camphor flame in a celestial lamp O Mahadevi!

18. puṣpāñjaliḥ

अहिंसा प्रथमं पुष्पं पुष्पं इन्द्रिय-निग्रहः । सर्व-भूत दया पुष्पं क्षमा पुष्पं विशेषतः ॥
शान्ति पुष्पं तपः पुष्पं ज्ञान पुष्पं तथैव च । सत्यं अष्ठ-विधं पुष्पं देवी प्रीतिकरं भवेत् ॥

ahiṁsā prathamaṁ puṣpaṁ puṣpaṁ indriya-nigrahaḥ |
sarva-bhūta dayā puṣpaṁ kṣamā puṣpaṁ viśeṣataḥ ||
śānti puṣpaṁ tapaḥ puṣpaṁ jñāna puṣpaṁ tathaiva ca |
satyaṁ aṣṭha-vidhaṁ puṣpaṁ devī prītikaraṁ bhavet ||

19. namaskāraḥ

namaste girije devī namaste loka-nāyakī |
namaste sarva pāpaghni maṅgala-gaurī namo'stu te ||

सर्व मङ्गल माङ्गल्ये शिवे सर्वार्थ शादिके । शरण्ये त्रयम्बके गौरी नारायणी नमोऽस्तु ते ॥

sarva maṅgala māṅgalye śive sarvārtha śādike |
śaraṇye trayambake gauri nārāyaṇī namo’stu te ||

पुत्रान् देहि धनं देहि सौभाग्यं देहि सुव्रते । अन्यांश्च सर्व कामांश्च देहि देवि नमोऽस्तु ते

putrān dehi dhanaṁ dehi saubhāgyaṁ dehi suvrate |
anyāṁśca sarva kāmāṁśca dehi devi namo'stu te ||

Grant me progeny, and wealth, and a long lasting marriage, O Devi, May all my goals be attained I offer my obeisance to thee.

Viśva-kalyāna Prārthana

द्यौः शांतिरंतरिंक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषंधय शांतिः । वनस्पतंय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣagum śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvagum śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi ||

To the Sky be peace, to the atmosphere peace, to the Earth peace, to the waters and Plants be peace. To the Trees peace, to the All-Gods peace, peace to Brahma peace, may the entire Universe have peace , peace indeed peace—may I too experience that peace!

VARA GAMANA PRAYOGAḤ
(Departure of the Groom)

- The groom takes bath and gets dressed.
- Place the turban, sehra and dupaṭṭa on a cauki
- Ganeśa pūjā, kalaśa pūjā, navagraha prārthana
- Sprinkle the above items with water from the kalaśa

यशसा मा द्यावा-पृथिवी यशसेन्द्रा बृहस्पतीः । यशो भगश्च मा विदद् यशो मा प्रतिपद्यताम् ॥

yaśasā mā dyāvā-pṛthivī yaśasendrā bṛhaspatīḥ ।
yaśo bhagaśca mā vidad yaśo mā pratipadyatām ॥

May my fame reach the heavens and the earth, by the powerful Indra and Brihaspati, by the divine grace and blessings. May my glory spread, and may my reputation not be diminished.

- Pick up the garland:—

यं अदरज् जमदग्निः श्रद्धायै मेधायै कामायेन्द्रियाय । तां अहं प्रतिगृह्णामि यशसा च भगेन च ॥

yaṁ adaraj jamadagniḥ śraddhāyai medhāyai kāmāyendriyāya ।
tāṁ ahaṁ pratigṛhṇāmi yaśasā ca bhagena ca ॥

I receive her, whom Jamadagni has obtained; through respect, intellect, and desire, with honor and grace."

- wearing of garland:—

यद् यशो ऽप्सरसाम् इन्द्रश्-चकार विपुलं पृथु । तेन संग्रथितास् सुमनस आबध्नामि यशसो मयि ॥

yad yaśo 'psarasām indraś-cakāra vipulaṁ pṛthu ।
tena saṁgrathitās sumanasa ābadhnāmi yaśaso mayi ॥

"Indra has bestowed great glory upon the Apsaras, and through that glory, I gather the scattered good thoughts, and bind them to myself."

- Wearing of turban:—

स्वीकुरुष्व नवं शुभ्रं वर राजादि पूजित । उष्णीषं सुन्दरं दत्तं गृहाणेदं मयार्पितम् ॥

svīkuruṣva navaṁ śubhraṁ vara rājādi pūjita ।
uṣṇīṣaṁ sundaraṁ dattaṁ gṛhāṇedaṁ mayārpitam ॥

"Please accept this new, auspicious and pure gift that is valued by kings and others. I give you this beautiful turban. Please accept it as I offer it to you.

- Wearing of sehra:—

मङ्गलं भगवान् विष्णु मङ्गलं गरुड-ध्वजः । मङ्गलं पुण्डरीकाक्षं मङ्गलायतनो हरीः ॥

maṅgalaṁ bhagavān viṣṇu maṅgalaṁ garuḍa-dhvajaḥ ।
maṅgalaṁ puṇḍarīkākṣaṅ maṅgalāyatano harīḥ ॥

The Supreme Being Vishnu is auspicious, the Bearer of the Garuda pendant is auspicious, The lotus-eyed one is auspicious, Hari is the source of all auspiciousness.

प्राच्यां रक्षतु गोविन्द आग्नेयां गरुड-ध्वजः । याम्यां रक्षतु वराहो नरसिंहस्तु-नैर्ऋते ॥

prācyāṁ rakṣatu govinda āgneyāṁ garuḍa-dhvajaḥ ।
yāmyāṁ rakṣatu varāho narasiṁhas-tu-nairṛte ॥

May Govinda protect me in the east, and may the Garuda flag protect me in the south.
May the boar protect me on the south, and may Narasimha protect me on the north.

वारुण्यां केशवो रक्षेत् वायव्यां मधुसूदनः । उत्तरे श्रीपते रक्षेत् ऐशन्यां हि गदा-धरः ॥

vāruṇyāṁ keśavo rakṣet vāyavyāṁ madhusūdanaḥ I
uttare śrīpate rakṣet aiśanyāṁ hi gadā-dharaḥ II

Lord Keśava should protect Varuṇī, and Lord Madhusūdana should protect the northwest.
O lord of the goddess of fortune, one should protect the north, and the club-bearer should protect the east.

ऊर्ध्वां गोवर्धनो रक्षेत् अधश्च त्रिविक्रमः । एवं दश दिशो रक्षेत् वासुदेवो जनार्दनः ॥

ūrdhvāṁ govardhano rakṣet adhaśca trivikramaḥ I
evaṁ daśa diśo rakṣet vāsudevo janārdanaḥ II

Govardhana should protect the upper body and Trivikrama should protect the lower body.
In this way Lord Vāsudeva, the Supreme Personality of Godhead, Janārdana, should protect the ten directions.

VIVĀHA PRAYOGAḤ

Dvāra Pūjā

(Reception of the Groom's party).

ॐ विश्वा॑नि देव सवितुर्दुरि॒तानि परा॑ सुव । यद्भ॒द्रं तन्न॒ आसु॑व ॥

oṁ viśvāni deva savitur duritāni parā suva | yad bhadraṁ tanna āsuva ||

Send us this day O Savitar, prosperity with progeny, drive from us the nightmare. O God Savitar, drive away from us all sorrow and misfortune, and send us all that is for our good. (R.V. 5:82:4-5)

अग्ने॒ नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् विश्वा॑नि देव व॒युना॑नि वि॒द्वान् ।
युयो॒ध्य॒स्मज्जु॑हुरा॒णम् एनो॒भूयि॑ष्ठांते॒ नम॑ उक्तिं विधेम ॥

agne naya supathā rāye asmān viśvāni deva vayunāni vidvān |
yuyodhyasmaj-juhurāṇam enobhūyiṣṭhānte nama uktiṁ vidhema ||

O Agni, lead us, along the auspicious path to prosperity, O God, who knowest all our deeds. Take away from us deceitful sins. We shall offer many prayers unto you.

Milini

(The various relatives meet and greet and garland each other)

सं ग॑च्छ॒ध्व॒गुं सं व॑दध्व॒म् सं वो॒ मना॑गुंसि जानताम् ।
दे॒वा भा॒गं॑ यथा॒ पूर्वे॑ सञ्जा॒नाना उ॒पास॑ते ॥ १ ॥

saṁ gacchadhvaguṁ saṁ vadadhvam saṁ vo manāguṁsi jānatām |
devā bhāgaṁ yathā pūrve sañjānānā upāsate || 1 ||

Meet together, talk together, let your minds comprehend in harmony; In like manner as the ancient gods concurring, accepted their portion of the sacrifices.

स॒मा॒नो मन्त्रः॒ समि॑तिः समा॒नी स॑मा॒नं मन॑स्स॒ह चि॒त्तम् ए॑षाम् ।
स॒मा॒नं केतो॑ अ॒भिसगुं र॑भध्वं सं॒ज्ञाने॑न वो ह॒विषा॑ यजामहे ॥ २ ॥

samāno mantras samitis samānī samānaṁ manas-saha cittam eṣām |
samānaṁ keto abhisaguṁ rabhadhvaṁ saṁjñānena vo haviṣā yajāmahe || 2 ||

May you confer together in harmony, may you strive for common goals with a common purpose, may you have associated desires. I repeat for you a common prayer, I offer for you a common oblation.

स॒मा॒नी व आकू॑तिः समा॒ना हृ॑दयानि वः ।
स॒मा॒नं अ॑स्तु वो॒ मनो॒ यथा॑ वः सु॒सहा ऽस॑ति ॥ ३ ॥

samānī va ākūtiḥ samānā hṛdayāni vaḥ |
samānaṁ astu vo mano yathā vas susahā 'sati || 3 ||

United be your intention, united be your hearts, united your thoughts, so that there may be a thorough harmony among you.

- ❖ The mother of the bride welcomes the groom, anoints his forehead with chandan, kumkum and akṣata and places a garland around his neck:—

आयुरारोग्य ऐश्वर्यं यशस् तेजो ज्वलामतिः । आर्य पुत्रो भवस्तेजस् तिलकेन कृतेन ते ।।

āyur ārogya aiśvaryaṁ yaśas tejo jvalāmatiḥ ǀ
ārya putro bhavas tejas tilakena kṛtena te ǁ

O noble son, with this tilak may you have longevity, health, excellence, radiance, and blazing intellect!

- ❖ The women perform ārati.

मङ्गलं भगवान् विष्णु मङ्गलं गरुड-ध्वजः । मङ्गलं पुण्डरीकाक्षं मङ्गलायतनो हरीः ।।

maṅgalaṁ bhagavān viṣṇu maṅgalaṁ garuḍa-dhvajaḥ ǀ
maṅgalaṁ puṇḍarīkākṣaṁ maṅgalāyatano harīḥ ǁ

The Supreme Being Vishnu is auspicious, the Bearer of the Garuda pendant is auspicious, The lotus-eyed one is auspicious, Hari is the source of all auspiciousness.

- ❖ The groom's party is led to the pandal and sit down.

PARACHAN (Gujerāti)

- ❖ The Groom now proceeds towards the entrance of the hall where the bride's mother and other female relatives welcome him with the "*parachan*" ceremony.
- ❖ She puts a Tika on his forehead, throws 4 flour-balls in the 4 directions, does āratī, circles a lota with water over his head 3 times, and then pours a little on the ground.
- ❖ Various ceremonies are conducted by the women according to regional and familial customs.
- ❖ She then gives him a monetary gift. The other women do likewise.

JANVĀS

- ❖ The bride's father escorts his sambandhi, the groom and other relatives to the Janvās — a place of rest provided by the bride's father for the wedding party (groom and barāt) who may be in need of refreshment after a long journey.
- ❖ The Pandit representing the bride's father welcomes them and recites appropriate verses, one of which says:

एतत् सभान्तर्गत पण्डिताग्रे वक्तुं समर्थापि न भारती मे तथापि श्रीमद्-भवतः प्रसादात् धवीमि पद्मं खलु धाष्टर्यतोऽहम् ।।

etat sabhāntargata paṇḍitāgre vaktuṁ samarthāpi na bhāratī me tathāpi śrīmad-bhavataḥ prasādāt dhavīmi padmaṁ khalu dhāṣṭaryato'ham ǁ

"Respectable and honoured sambandhi and friends, I welcome you. In such a wise and learned assembly I find myself incapable of speaking. With your leave I say a few words.

वदन्ति लोका सुत जन्म हर्षदं तथापि कन्या जनिरेव शस्यते ।
यदस्तर्थ द्विज वंश केतवः समा-गता मुक्ति पदस्य हेतव ।।

vadanti lokāḥ suta janma harṣadaṁ tathāpi kanyā janireva śasyate |
yadastartha dvija vaṁśa ketavaḥ samā-gatā mukti padasya hetava ||

The whole world says that one should rejoice at the birth of a son. But I say to you that the birth of a daughter is an occasion equally for rejoicing, for is it not that because of the birth of a daughter that today all these educated and honourable persons have come to my humble abode? We are indeed lucky to have your company."

- ❖ The Pandit representing the groom's side will reply appropriately.
- ❖ The bride's father then places the food and drink in his sambandhi's hands.
- ❖ After consecration by the Pandit, he feeds the groom and offers him something to drink.
- ❖ The groom's party is led to the pandal by the bride's parents and they take their seats.

Preliminaries

- ❖ The brāhmins perform the usual preliminaries.
- ❖ The bride's priest performs a Ganesha/Gaurī puja.

Saṅkalpaḥ — अस्यां शुभ तिथौ, अस्य यजमानस्य उपात समस्त दुरित-क्षय द्वारा, श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं अस्य विवाह संस्कार निर्विघ्नेन परिसंपात्यर्थम् आदौ गौरी-विघ्नेश्वर पूजां करिष्ये ॥
asyāṁ śubha tithau, asya yajamānasya upāta samasta durita-kṣaya dvārā, śrī parameśvara prītyarthaṁ asya vivāha saṁskāra nirvighnena parisampātyartham ādau gaurī-vighneśvara pūjāṁ kariṣye ||

Kaṅkaṇa Dhāraṇam

- ❖ A protective red thread is tied to his right wrist if not done the previous day:—

येन बद्धो बलि-राज दानवेंद्रो महा-बलः । तेन त्वां प्रतिबध्नामि रक्ष मा चल मा चल ॥
yena baddho bali-rāja dānavendro mahā-balaḥ |
tena tvāṁ pratibadhnāmi rakṣa mā cala mā cala ||

"I am tying on your hand this protective thread, with which the most powerful and generous King Bali himself was bound; O Raksha, don't fall away; don't fall away."

Laghu Vara Pūjā

(Reception of the Groom)

- ❖ The bestower stands and faces east the groom faces north:—

Saṅkalpaḥ — ॐ पूर्वोक्त गुण विशेषण विसिष्ठायाम् अस्यां शुभ तिथौ सकल शास्त्र श्रुति स्म्रिति पुराणोक्त फल-प्राप्ति-काम धर्म-अर्थ काम मोक्षार्थाय अद्याहम् ___ *dātā's name* ___ विवाह कर्मणि मम गृहे समागताय स्नातकाय विष्णु स्वरूपाय वराय पुत्री-दानांग भूतम् मधु-पर्केण अर्चयिस्ये

oṁ pūrvokta guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyām asyāṁ śubha tithau sakala śāstra śruti smriti purāṇokta phala-prāpti-kāma dharma-artha kāma mokṣārthāya adyāham ___*dātā's name*___ vivāha karmaṇi mama gṛhe samāgatāya snātakāya viṣṇu svarūpāya varāya putrī-dānāṅga bhūtam madhu-parkeṇa arcayisye ||

Bestower — साधु भवान् अस्ताम् अर्चयिष्यामो भवंतम् ॥ अर्चय ॥
sādhu bhavān astām arcayiṣyāmo bhavantam || arcaya ||

❖ The bestower hands the groom a bunch of kusha grass:—

1. āsanam

Bestower – विष्टरो विष्टरो विष्टरः प्रतिगृह्येताम् ।
viṣṭaro viṣṭaro viṣṭaraḥ pratigṛhyetām |
महा-विष्णु स्वरूपस्य वरस्य इदं ते आसनम् ॥
mahā-viṣṇu svarūpasya varasya idaṁ te āsanam ||

❖ The groom places it under his feet.
❖ The bestower either washes the groom's feet or simply sprinkles water on them.

2. pādyam

Bestower — ॐ पाद्यो पाद्यो पाद्यम् प्रतिगृह्येताम् ।
oṁ pādyo pādyo pādyam pratigṛhyetām |

तद् विष्णोः परमं पदं सदा पश्यंति सूरयः । दिवीव चक्षुर्-आततम् ॥
tad viṣṇoḥ paramaṁ padaguṁ sadā paśyanti sūrayaḥ |
divīva cakṣur-ātatam ||
The nitya suris evermore behold that loftiest place where Vishnu is, Laid as it were an eye in heaven.

तद् विप्रासो विपन्यवो जागृवां सः समिंधते । विष्णोर्यत् परमं पदम् ॥
tad viprāso vipanyavo jāgṛvāguṁ sas samindhate |
viṣṇor yat paramaṁ padam ||

This Vishnu's station most sublime, the singers ever vigilant, Lovers of holy song light up. (Rig.V. 1:22: 16-21)

❖ The bestower offers the groom water to wash his hands:—

3. arghyam

Bestower — ॐ अर्घो अर्घो अर्घः प्रतिगृह्येतां ।

oṁ argho argho arghaḥ pratigṛhyetāṁ |

❖ The bestower offers the groom water to sip 3 times:—

4. ācamanīyam & aṅga-sparśa

Bestower — oṁ ācamaniyam x 3 pratigṛhyetāṁ

ॐ अमृतो पस्तरणमसि स्वाहा । oṁ amṛto pastaraṇamasi svāhā |
ॐ अमृता पिधानमसि स्वाहा । oṁ amṛtā pidhānamasi svāhā |
ॐ सत्यं यशः श्रीर्मयि श्रीः श्रयतां स्वाहा । oṁ satyaṁ yaśaḥ śrīrmayi śrīḥ śrayatāṁ svāhā |
ॐ हस्त प्रक्षालनम् समर्पयामि — गोविंदाय नमः ॥

oṁ hasta prakṣālanam samarpayāmi — govindāya namaḥ ||

- The groom is given some water in his left hand, he dips the joined ring-finger and thumb of his right hand in the water and touches the respective limbs:—

Aṅga sparśa

ॐ वाङ्ग्-मे आस्येऽस्तु। oṁ vāṅg-me āsye'stu. [Lips]

ॐ नसोर्मे प्राणोऽस्तु। oṁ nasor-me prāṇo'stu. [nose]

ॐ अक्ष्नोर्मे चक्षुरस्तु। oṁ akṣnor-me cakṣur-astu. [eyes]

ॐ कर्णयोर्मे श्रोत्रमस्तु। oṁ karṇayor-me śrotram-astu. [ears]

ॐ बाह्वोर्मे बलमस्तु। oṁ bāhvor-me balam-astu. [arms]

ॐ ऊर्वोर्मे ओजोऽस्तु। oṁ ūrvor-me ojo'stu. [thighs]

ॐ अरिष्टानि मेऽङ्गानि तनुस्तन्वा मे सह सन्तु।

oṁ ariṣṭāni me'ṅgāni tanus-tanvā me saha santu. [all over the body]

5. madhu-parkam

Bestower — madhuparko-madhuparko-madhuparkaḥ pratigṛhyetām

- The bestower offers the groom the *madhu-parkam.*
- The groom takes the vessel – joins his thumb and ring-finger, mixes it 3 times and then tastes it 3 times and puts the rest aside:—

मधुवाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥

madhuvātā ṛtāyate madhu kṣaranti sindhavaḥ |

mādhvīrnas-santvoṣadhīḥ || 6 ||

To the pious the winds blow sweet, the streams are sweet; be sweet to us the plants.

मधु नक्तं उतोषसि मधुमत् पार्थिवगुं रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ ७ ॥

madhu naktaṁ utoṣasi madhumat pārthivaguṁ rajaḥ |

madhu dyaur astu naḥ pitā || 7 ||

Sweet is the night, and sweet at dawn the air of the earth, sweet be the sky our father.

मधु मान्नो वनस्पतिर्मधुमागुं अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ ८ ॥

madhu mānno vanaspatir madhumāguṁ astu sūryaḥ |

mādhvīr gāvo bhavantu naḥ || 8 ||

Sweet to us be the Lord of the forest, sweet the sun, sweet be the cows to us. RV.1.90.6 TS.4.2.9.7

6. go-dānam

- Bestower — Symbolically offers the groom a cow in the form of a coconut:—

गो-गो-गोः प्रतिगृह्येताम् । go-go-goḥ pratigṛhyetām |

❖ He rolls the coconut to one side:—

प्रणुवोचं चिकितेषु जनाय । मा गां अनागां अदितिं वधिष्ट । उत्सृज्यत पिबतु उदकं त्र्णानि अत्तु ॥

praṇuvocaṁ cikiteṣu janāya | mā gāṁ anāgāṁ aditiṁ vadhiṣṭa |

utsṛjyata pibatu udakaṁ tṛṇāni attu ||

To the people who understand me I say; "do not kill the cow which is Aditi!" Let her drink water, let her eat grass !

❖ Taking a tray with fruit, flowers, gifts, ring etc. the bestower says:—

Saṅkalpaḥ — एवं पूर्वोक्ता गुण विशेषण विसिष्ठायां अस्यां शुभ तिथौ श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं करिष्यमाण विवाह संस्कार कर्मणि ________ गोत्र ________ उत्पन्न नाम आर्यः विष्णु स्वरूपिणं वरं मम सुता संप्रदान प्रति-ग्राहक-त्वेन त्वां वृणे ॥

evaṁ pūrvoktā guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha tithau śrī parameśvara prītyarthaṁ kariṣyamāṇa vivāha saṁskāra karmaṇi ________ gotra ________ utpanna nāma āryaḥ viṣṇu svarūpiṇaṁ varaṁ mama sutā saṁpradāna prati-grāhaka-tvena tvāṁ vṛṇe ||

On this auspicious day, characterised by the afore-mentioned Astrological parameters in order to invoke the Grace of the Supreme Lord in the nuptial rites about to be performed I invite you .... as the embodiment of Lord Vishnu to wed my daughter.

Vara — वृतोस्मि vṛtosmi – I accept

Vadhū Āgamanam

❖ The bride now makes her entrance accompanied by her bridal party.
❖ She approaches the pandal and meets the groom outside.
❖ In some communities a curtain (*antar-paṭha*) is held between the couple.

Maṅgalaṣṭhaka

श्रीमत् पङ्कज विष्टतरौ हरि-हरौ वायुर् महेन्द्रोऽनलः
चन्द्रो भास्कर वित्तपाल वरुणा प्रेताधिपाड्या ग्रहाः ।
प्रद्युम्नौ नल कुबरौ सुरगजश्चिन्तामणिः कौस्तुभः
स्वामी शक्ति-धरश्च लाङ्गल-धरः कुर्वन्तु वो मंगलम् ॥ १ ॥

śrīmat paṅkaja viṣṭatarau hari-harau vāyur mahendro'nalaḥ
candro bhāskara vittapāla varuṇā pretādhipāḍyā grahāḥ |
pradyumnau nala kubarau suragajaś-cintāmaṇiḥ kaustubhaḥ
svāmī śakti-dharaśca lāṅgala-dharaḥ kurvantu vo maṅgalam || 1 ||

May the divine couple, Sri Hari, the lord of Lakshmi, and Vishnu, who recline on the lotus flower, be pleased. May the gods of wind, Indra, and fire, along with the moon, the sun, the treasurer of

wealth, Varuna, and the lords of the dead, the planets, bestow their auspicious blessings upon you. May the son of Lord Krishna, Pradyumna, and the brothers Nala and Kubera, as well as the celestial elephant Airavata, the wish-fulfilling gem, Kaustubha, and Lord Shakti-Dhara, who carries a plough, all bring you good fortune.

सुमुहूर्ता सावधाना, सुलग्न सावधाना, लक्ष्मि -नारायण ध्यान सावदान ॥
sumuhūrtā sāvadhānā, sulagna sāvadhānā, lakṣmi -nārāyaṇa dhyāna sāvadāna ||

गौरी श्री-कुल-देवता च सुभगा भूमिः प्रपूर्णा शुभा
सावित्री च सरस्वती च सुरभिस् सत्यव्रताऽरुन्धती ।
स्वाहा जाम्बवती च रुक्म-भगिनी दुःस्वप्न प्रध्वंशिनी
वेला चाम्बु-निधेस्समीन मकर कुर्वन्तु वो मंगलम् ॥ २ ॥

gaurī śrī-kula-devatā ca subhagā bhūmiḥ prapūrṇā śubhā
sāvitrī ca sarasvatī ca surabhis satyavratā'rundhatī |
svāhā jāmbavatī ca rukma-bhaginī duḥsvapna pradhvaṁśinī
velā cāmbu-nidhes samīna makara kurvantu vo maṅgalam || 2 ||

May Gauri, the presiding deity of the auspicious Shri-kula, and the beautiful, bountiful Earth bring you blessings. May Savitri, Saraswati, Surabhi, Satyavratā, and Arundhati shower their grace upon you. May Svāhā, Jambavati, Rukmabhogini, and destroyer of nightmares, as well as Vela and Samini, who reside in the abode of Ambu-nidhi (ocean) and Makara (crocodile), bring you good fortune.

गङ्गा सिन्धु सरस्वती च यमुना गोदावरी नर्मदा
कावेरी सरयु महेन्द्र-तनया चर्मण्वती वेदिका ।
क्षिप्रा वेत्र-वती महा-सुरनदी ख्याता च या गण्डकी
पूर्णः पुण्य-जलैस्समुद्र सहिता कुर्वन्तु वो मंगलम् ॥ ३ ॥

gaṅgā sindhu sarasvatī ca yamunā godāvarī narmadā
kāverī sarayu mahendra-tanayā carmaṇvatī vedikā |
kṣiprā vetra-vatī mahā-suranadī khyātā ca yā gaṇḍakī
pūrṇaḥ puṇya-jalais samudra sahitā kurvantu vo maṅgalam || 3 ||

May the rivers Ganga, Sindhu, Saraswati, Yamuna, Godavari, Narmada, Kaveri, Sarayu, Mahendra-tanaya, Charmavati, Vedika, Kshipra, Vetrawati, Mahasurnadi, and the famous Gandaki, all with their holy waters, together with the oceans, bring auspiciousness to you.

लक्ष्मी कौस्तुभ पारिजातक सुरा धन्वन्तरिश्-चन्द्रमा
धेनुः कामधुघा सुरेश्वर गज रम्भा च देवाङ्गना ।
अश्व-सप्त-मुखो विषं हरि-धनुः शङ्खोऽमृतं चाम्बुदेः
रत्नानीति चतुर्दश प्रति-दिनं कुर्वन्तु वो मंगलम् ॥ ४ ॥

lakṣmī kaustubha pārijātaka surā dhanvantariś-candramā
dhenuḥ kāmadhughā sureśvara gaja rambhā ca devāṅganā |
aśva-sapta-mukho viṣaṁ hari-dhanuḥ śaṅkho'mṛtaṁ cāmbudeḥ
ratnānīti catur-daśa prati-dinaṁ kurvantu vo maṅgalam || 4 ||

May Lakshmi, the goddess of wealth and prosperity, bestow upon you auspiciousness, may the Kaustubha jewel and the Parijata tree, and may the moon and Dhanvantari, the divine physician, bring you Surā, the elixir of life. May Kamadhenu, the wish-fulfilling cow, and the elephants of Indra, along with the celestial beauties, add to your auspiciousness. May the seven-headed horse [of Indra], the bow of Hari (Vishnu), the conch of the ocean-god Varuna and the nectar of the ocean of milk be with you. May you all these fourteen types of precious jewels grant you perpetual auspiciousness.

ब्रह्मा वेद-पति शिव-पशुपतिः सूर्यो ग्रहणां पतिः
शक्रो देव-पतिः हविर्हुत-पतिः स्कन्दश्च सेना-पतिः ।
विष्णुः यज्ञ-पतिः यमो पितृपतिश् शक्तिः पतिनां-पतिः
सर्वे ते पतयः सुमेरु सहिताः कुर्वन्तु वो मंगलम् ।। ५ ।।
brahmā veda-pati śiva-paśupatis sūryo grahaṇāṁ patiḥ
śakro deva-patir havir-huta-patis skandaśca senā-patiḥ |
viṣṇur yajña-patir yamo pitṛ-patiś śaktiḥ patināṁ-patiḥ
sarve te patayas sumeru sahitāh kurvantu vo maṅgalam || 5 ||

Brahma, the Lord of Vedas, Shiva, the Lord of all creatures, Surya, the Lord of the eclipses, Indra, the Lord of the gods, Agni, the Lord of offerings, Skanda, the Lord of armies, Vishnu, the Lord of sacrifices, Yama, the Lord of ancestors, Shakti, the Lord of women, and all these lords of husbands, may they all together make your lives auspicious with Mount Meru.

गंग-गोमति गोपतिः गण-पतिः गोविन्द गोवर्धनौ
गीता गोमय गोरजौ गिरि-सुता गङ्गा-धरो गौतमः ।
गायत्री गरुडो गदा-धर गया गम्भीर गोदावरी
गन्धर्व गृह गोप-कुल धरः कुर्वन्तु वो मंगलम् ।। ६ ।।
gaṅga-gomati gopatir gaṇa-patiḥ govinda govardhanau
gītā gomaya gorajau giri-sutā gaṅgā-dharo gautamaḥ |
gāyatrī garuḍo gadā-dhara gayā gambhīra godāvarī
gandharva gṛha gopa-kula dharaḥ kurvantu vo maṅgalam || 6 ||

May Ganga, Gomati, Gopati, Ganapati, Govinda, and Govardhan bring you auspiciousness. May Geeta, Gomaya, and Goraja, sons of mountains, Ganga-dhar and Gautam, Gayatri, Garuda, and Gada-dhari, Gaya, the deep and mighty Godavari, and the celestial musician Gandharva, guardian of cowherd settlements, bring you happiness.

नेत्रानां त्रितियं महत् पशु-पतेः अग्नेस्तु पाद त्रयम्
तत् तद् विष्णु पद त्रयं त्रिभुवने ख्यातां च राम त्रयम् ।
गङ्गा बाहु पथ त्रयं सु-विमलं वेद-त्रयं ब्राह्मणं
सन्ध्यानां त्रितियं द्विजैः अभिमतं कुर्वन्तु वो मंगलम् ।। ७ ।।

netrānāṁ tritiyaṁ mahat paśu-pateḥ agnestu pāda trayam
tat tad viṣṇu pada trayaṁ tribhuvane khyātāṁ ca rāma trayam |
gaṅgā bāhu patha trayaṁ su-vimalaṁ veda-trayaṁ brāhmaṇaṁ
sandhyānāṁ tritiyaṁ dvijair abhimataṁ kurvantu vo maṅgalam || 7 ||

May the third eye of Lord Shiva be auspicious for us, may the three feet of Agni (fire) be auspicious for us, and may the three steps of Lord Vishnu, famous in the three worlds, be auspicious for us. May the three paths of the river Ganga be pure, may the three Ramas (Parashurama, Rama, and Balarama) be auspicious for us. May the three pure Vedas and the three arms of Lord Vishnu be auspicious for us. May the three Sandhyas (dawn, noon, and dusk) revered by the twice-born be auspicious for us.

वाल्मीकिस् सनकः सनन्दनः मुनिः व्यासो वसिष्ठो भृगुः
जबालिर् जमदग्नि जह्नु जनको गर्गोऽङ्गिर गौरमः ।
मान्धाता भरतो नृपश्च सगरो धन्यो दिलीपो नलः
पुण्यो धर्म-सुतो ययाति नहुषौ कुर्वन्तु वो मंगलम् ॥ ८ ॥

vālmīkis sanakaḥ sanandanaḥ muniḥ vyāso vasiṣṭho bhṛguḥ
jabālir jamadagni jahnu janako gargo'ṅgira gauramaḥ |
māndhātā bharato nṛpaśca sagaro dhanyo dilīpo nalaḥ
puṇyo dharma-suto yayāti nahuṣau kurvantu vo maṅgalam || 8 ||

May Valmiki, Sanaka, Sanandana, Vyasa, Vasishtha, Bhrgu, Jabali, Jamadagni, Jahnu, Janaka, Garga, Angira, Gautama, Mandhata, Bharata, Sagara, Dhanyu, Dilipa, Nala, Punya, Dharmasuta, and Yayati bring you auspiciousness, and may Nahusha never trouble you.

सुमुहूर्ता सावधाना, सुलग्न सावधाना, लक्ष्मि -नारायण ध्यान सावदान ॥
sumuhūrtā sāvadhānā, sulagna sāvadhānā, lakṣmi -nārāyaṇa dhyāna sāvadāna ||

❖ The curtain is dropped and following mantra is recited and the couple garland each other.

समंजंतु विश्वेदेवाः समापो हृदयानि नौ । सं मातरिश्वा संधाता सम् उ देष्ट्री दिदेष्टु नौ ॥

samañjantu viśvedevās samāpo hṛdayāni nau |
saṁ mātariśvā sandhātā sam u deṣṭrī dideṣṭu nau ||

May all the Directive Energies of the Cosmos unite our hearts, may the Universal Principles, the Life Force and the heavens keep us two together. (RV.10.85.47)

❖ The bride sits to the groom's right.

Vadhū Varaṇam

❖ Viṣṭara, pāda-prakṣālaṇa, arghyam, ācamanīyam and madhu-parka can also be offered to the bride by the groom's mother.

ह्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यौ । अहो रात्रे पार्श्वे । नक्षत्राणि रूपम् । अश्विनौ व्यात्तम् ।
इष्टं मनिषाण । अमुं मनिषाण । सर्वं मनिषाणः ॥ २४ ॥

hrīś ca te lakṣmīś ca patnyau | aho rātre pārśve | nakṣatrāṇi rūpam | aśvinau vyāttam | iṣṭaṁ maniṣāṇa | amuṁ maniṣāṇa | sarvaṁ maniṣāṇaḥ ||

Laghu Puṇyāha Vācanam

(Purification ceremony — optional)

Saṅkalpaḥ — एवं पूर्वोक्ता गुण विशेषण विसिष्ठायां अस्यां शुभ तिथौ मम यजमानस्य उपात समस्त दुरितक्षय द्वारा श्री लक्ष्मी-नारायण प्रीत्यर्थं, करिष्यमाण विवाह संस्कार कर्मणि अंतः-करण शुद्ध्यर्थं शरीर शुद्ध्यर्थं मंडप शुद्ध्यर्थं सर्वोपकरण शुद्ध्यर्थं लघु पुण्याह वाचनं करिष्ये ॥

evaṁ pūrvoktā guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha tithau mama yajamānasya upāta samasta duritakṣaya dvārā śrī lakṣmī-nārāyaṇa prītyarthaṁ, kariṣyamāṇa vivāha saṁskāra karmaṇi antaḥ-karaṇa śuddhyarthaṁ śarīra śuddhyarthaṁ maṇḍapa śuddhyārthaṁ sarvopakaraṇa śuddhyarthaṁ laghu puṇyāha vācanaṁ kariṣye ||

❖ Invoke Varuṇa in the kalaśa offer upacāras then recite the following:—

शिवा आपः संतु — संतु शिवा आपः । śivā āpaḥ santu — santu śivā āpaḥ |

सौमनस्यम् अस्तु — अस्तु सौमनस्यम् । saumanasyam astu — astu saumanasyam |

अक्षतं चारिष्टं चास्तु — अस्त्वक्षतम् च अरिष्टम् ।

akṣataṁ cāriṣṭaṁ cāstu — astvakṣatam ca ariṣṭam |

भवद्भिरनुज्ञातः पुण्याहं वाचयिष्ये । वाच्यताम् ॥

bhavadbhiranujñātaḥ puṇyāhaṁ vācayiṣye | vācyatām ||

पुनस्त्वा ऽऽदित्या रुद्रा वसवस् समिंधताम् । पुनर् ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः ।

घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व । सत्याः संतु यजमानस्य कामाः ॥

भो ब्राह्मणाः! अस्य यजमानस्य पुण्याहं भवंतो ब्रुवंतु । ॐ पुण्याहमस्तु x ३

punastvā ''dityā rudrā vasavas samindhatām |
punar brahmāṇo vasunītha yajñaiḥ |
ghṛtena tvaṁ tanvaṁ vardhayasva |
satyās santu yajamānasya kāmāḥ || (V.S. 12:44)

bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya puṇyāhaṁ bhavanto bruvantu |
oṁ puṇyāham astu x 3

स्वस्ति मित्रा वरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति । स्वस्ति न इंद्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि ॥

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य स्वस्ति भवंतो ब्रुवंतु ॥ ॐ स्वस्तिरस्तु x ३

svasti mitrā varuṇā svasti pathye revati |
svasti na indraścāgniśca svasti no adite kṛdhi ||

bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya svasti bhavanto bruvantu || oṁ svastir astu x 3

ऋध्यास्मां हव्यैर् नमसो पसद्य । मित्रं देवं मित्रधेयं नो अस्तु ।

अनूराधान् हविषा वर्धयंतः । शतं जीवेम शरदः सवीराः ॥

भो ब्राह्मणाः ! अस्य यजमानस्य ऋद्धिं भवंतो ब्रुवंतु ॐ ऋद्धिरस्तु x ३

ṛdhyāsmā havyair namaso pasadya । mitraṁ devaṁ mitradheyaṁ no astu ।
anūrādhān haviṣā vardhayantaḥ । śataṁ jīvema śaradas-savīrāḥ ॥

bho brāhmaṇāḥ ! asya yajamānasya ṛddhiṁ bhavanto bruvantu! oṁ ṛddhir astu x 3

आब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्म वर्चसी जायताम् अस्मिन् राष्ट्रे राजन्यं इषव्यः शूरो महा-रथो जायतां, दोग्ध्री धेनुर् वोढा ऽनड्वान् आशुः सप्तिः पुरंध्रि योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो जायतां, निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः पच्यंतां योग क्षेमो नः कल्पताम् ॥
इंद्रः सुनीती सह मा पुनातु । सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या । यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा । जातवेदा मोर्जयंत्या पुनातु । ॐ भूर्भुवसुवः
तच्छंयो रावृणीमहे । गातुं यज्ञाय । गातुं यज्ञ-पतये । दैवी स्वस्तिर् अस्तु नः । स्वस्तिर् मानुषेभ्यः । ऊर्ध्वं जिगातु भेषजम् । शन्नो अस्तु द्विपदे । शं चतुष्पदे ॥ ॐ शांतिः शांतिः शांतिः ॥

ābrahman brāhmaṇo brahma varcasī jāyatām asmin rāṣṭre rājanya iṣavyaś śūro mahā-ratho jāyatāṁ, dogdhrī dhenur voḍhā 'naḍvān āśus saptiḥ purandhri yoṣā jiṣṇū ratheṣṭhās sabheyo yuvā'sya yajamānasya vīro jāyatāṁ, nikāme nikāme naḥ parjanyo varṣatu phalinyo na oṣadhayaḥ pacyantāṁ yoga kṣemo naḥ kalpatām ॥

indras sunītī saha mā punātu । somas svastyā varuṇas samīcyā । yamo rājā pramṛṇābhiḥ punātu mā । jātavedā morjayantyā punātu । oṁ bhūrbhuvasuvaḥ

tacchaṁyo rāvṛṇīmahe । gātuṁ yajñāya । gātuṁ yajña-pataye । daivī svastir astu naḥ । svastir mānuṣebhyaḥ । ūrdhvaṁ jigātu bheṣajam । śanno astu dvipade । śaṁ catuṣpade ॥ oṁ śāntiḥ śāntiḥ śāntiḥ ॥

Vastra Dānam

❖ The couple exchange gifts of clothes or the bride's father gives the groom 4 sets of clothing: 2 for the groom and 2 for the bride:—

Saṅkalpaḥ — एवं पूर्वोक्ता गुण विशेषण विसिष्ठायां अस्यां शुभ तिथौ श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं मम सकल कामना सिद्धये एतत् वस्त्र चतुष्टयम्________ गोत्राया _________ वराय तुभ्यं संप्रददे ॥

evaṁ pūrvoktā guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha tithau śrī parameśvara prītyarthaṁ mama sakala kāmanā siddhaye etat vastra catuṣṭayam________ gotrāyā ________ varāya tubhyaṁ sampradade ॥

❖ The groom receives the clothing and gives 2 sets to the bride:—

जरां गच्छ परिधत्स्व वासो भवाऽकृष्टीनाम् अभिसस्ति पावा । शतं च जीव शरदः सुवर्च्चा रयिं च पुत्रान् अनु संव्ययस्वाऽयुष्मतीदं परिधत्स्व वासः ॥

jarāṁ gaccha paridhatsva vāso bhavā'kṛṣṭīnām abhisasti pāvā | śataṁ ca jīva śaradas suvarccā rayiṁ ca putrān anu saṁvyayasvā'yuṣmatīdaṁ paridhatsva vāsaḥ ||

May you live with me till old age; wear this garment! May you be dedicated to the welfare of others. May you live a hundred years full of vigour; may you aquire wealth and be surrounded by children. Blessed with longevity please wear this garment! (Paraskara 1:4:12)

परि-धास्ये योशो-धास्ये दीर्घायुत्वाय जरदष्टिरस्मि ।
शतं च जीवामि शरदः पुरूची रायस्पोषां अभिसं-व्ययिष्ये ॥

pari-dhāsye yośo-dhāsye dīrghāyutvāya jaradaṣṭir-asmi |
śataṁ ca jīvāmi śaradaḥ purūcī rāyas-poṣām abhisam-vyayiṣye ||

Wear this garment and may you have fame and longevity, and may we live together until old age. With your grace may we live together for a hundred autumns, enjoying well-being, prosperity and ever increasing our knowledge.

परि॑-त्वा गिर्वणो॒ गिर॑ इ॒मा भ॑वंतु वि॒श्वत॑ः ।
वृ॒द्धायुम् अनु॒वृ॑द्धयो॒ जुष्टा॑ भवंतु॒ जुष्ट॑यः ॥

pari-tvā girvaṇo gira imā bhavantu viśvataḥ |
vṛddhāyum anuvṛddhayo juṣṭā bhavantu juṣṭayaḥ ||

O lover of song, may these our chants encompass you on every side; strengthening you with long life, may they bring delight to you. (VS 5.29)

Vastra-dānam by Bride

अ॒भि त्वा॒ मानु॒जाते॒न दधा॑मि॒ मम॒ वास॑सा ।
यथासो॒ मम॒ केव॑लो॒ नान्यासां॑ की॒र्तयां॑श्च॒ न ॥

abhi tvā mānujātena dadhāmi mama vāsasā |
yathāso mama kevalo nānyāsāṁ kīrtayāśca na ||

With this garment, which I have procured for you, I envelop you, so that you may be all mine alone and give no thought to other women. (A.V.7:37:1)

Sampradāna Saṅkalpaḥ

ॐ गोविंद गोविंद गोविंद महा-पुरुषस्य विष्णोर् आज्ञया, शुभे शोभने मुहूर्ते, आद्य ब्रह्मणः द्वितीय परार्धे, श्वेत-वाराह कल्पे, वैवस्वते मन्वंतरे, अष्ठाविंषतितमे, कलि-युगे कलि युगस्य प्रथम पादे, जांबु-द्वीपे मेरोः [आग्नेय] दिग्-भागे, ___(country)___ देशे ___(town)___ महा-नगरि अंतर्गते, व्यवहारिकानां प्रभवादि षष्टि सम्वत्सरानां मध्ये, _________ नाम संवत्सरे, _________ अयने, _________ ऋतौ, मासोत्तमे _________ मासे, _________ पक्षे, _________ तिथौ, _________ वासर युक्तायां, _________ नक्षत्रे युक्तायां, शुभ योगे, शुभ करणे सुमुहूर्ते _________ मुहूर्ते, एवं ग्रह गुण विशेषण विसिष्ठायां अस्यां शुभ तिथौ;

oṁ govinda govinda govinda mahā-puruṣasya viṣṇor ājñayā, śubhe śobhane muhūrte, ādya brahmaṇaḥ dvitīya parārdhe, śveta-vārāha kalpe, vaivasvate

manvantare, aṣṭhāviṁṣatitame, kali-yuge kali yugasya prathama pāde, jāmbu-dvīpe meroḥ [āgneya] dig-bhāge, ___(*country*)___ deśe ___(*town*)___ mahā-nagari antargate, vyavahārikānāṁ prabhavādi ṣaṣṭi samvatsarānāṁ madhye, ________ nāma saṁvatsare, ________ ayane, ________ ṛtau, māsottame ________ māse, ________ pakṣe, ________ tithau, ________ vāsara yuktāyāṁ, ________ nakṣatre yuktāyāṁ, śubha yoge, śubha karaṇe sumuhūrte ________ muhūrte, evaṁ graha guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha tithau;

Harih om tatsat. Govinda, Govinda, Govinda, with the permission of the Supreme Lord Vishnu, in this period during the second half of the life-span of the creator Brahma, during the aeon of the White Boar, during the universal rule of Vaivasvata Manu in the 28th period, during the first quarter of the age of Kali, on the planet Earth in land south of mount Meru, in the Golden Land, in the country of .... in the metropolis of ...., in the year .... of the 60 year Jovian cycle, in the .... solstice, during the .... season, in the month of .... in the .... fortnight, on the .... lunar day, on a .... day under the constellation of .... with auspicious conjunctions, and all the planets being benevolently disposed;

______dātā______ नाम अहम् ____wife____ नाम्नीम् मम धर्म-पत्नी समेत अस्याः कन्यायाः अनेन वरेण धर्म प्रजया उभयोर्वंशयोः वंश-वृद्धि अर्थं मम समस्त पितृणां निरतिशय सानंद शाश्वत ब्रह्म-लोक निवास सिद्धि अर्थम्, श्रुति स्मृति शास्त्रोक्त फल सिद्धि अर्थं श्री-लक्ष्मी-नारायण प्रीति अर्थं यथा संभवा संप्रदान आख्य कर्म अहम् करिष्ये ॥

___*dātā*______ nāma aham _____*wife*_____ nāmnīm mama dharma-patnī sameta asyāḥ kanyāyāḥ anena vareṇa dharma prajayā ubhayor vaṁśayoḥ vaṁśa-vṛddhi arthaṁ mama samasta pitṛṇāṁ niratiśaya sānanda śāśvata brahma-loka nivāsa siddhi artham, śruti smṛti śāstrokta phala siddhi arthaṁ śrī-lakṣmī-nārāyaṇa prīti arthaṁ yathā sambhavā sampradāna karma aham kariṣye ||

I .... together with my wife named .... for the perpetuation of both lineages and in order to gratify all my ancestors through the worthy children that will be born of this union, to achieve all the goals of life as stated in the Scriptures, for the pleasure of Lakshmi and Narayana and for endless sojourn in the realm of Brahma, I now perform this great act of bestowal of my daughter to the best of my ability.

Gotra ucchāraṇa

GROOM's: अस्मिन् दिवसे (रात्रौ) मंगल मंडपाभ्यंतरे स्वस्ति, ________ गोत्रस्य, ___(great grandfather)___ नाम शर्मनस्य/आर्यस्य नप्त्रे _____(grandfather)_____ नाम शर्मनस्य/आर्यस्य पौत्राय, _____(father)____ नाम शर्मनस्य/आर्यस्य पुत्राय, आयुष्मते दोष-रहिते, विष्णु स्वरूपिणे, धर्मपत्नी अर्थिने _____(groom)____ नामधेय वराय;

asmin divase (rātrau) maṅgala maṇḍapābhyantare svasti, ________ gotrasya, ___(*great-grandfather*)___ nāma śarmanasya/āryasya naptre ___(*grandfather*)___ nāma śarmanasya/āryasya pautrāya, ___(*father*)___ nāma śarmanasya/āryasya putrāya, āyuṣmate doṣa-rahite, viṣṇu svarūpiṇe, dharma-patnī arthine _____*groom*_____ nāmadheya varāya;

Bride’s: अस्मिन् दिवसे (रात्रौ) मंगल मंडपाभ्यंतरे स्वस्ति, ________ गोत्रस्य, ___(great grandfather)___ नाम शर्मनस्य/आर्यस्य नप्त्रीम् _____(grandfather)_____ नाम शर्मनस्य/आर्यस्य पौत्रीं _____(father)____ नाम शर्मनस्य/आर्यस्य पुत्रीं, आयुष्मतीं दोष रहितीं श्री रूपिनीं धर्मपति अर्थिनीम्; _____(bride)___ नाम्नीम् इमां पुत्रीं;

BRIDE’s: asmin divase (rātrau) maṅgala maṇḍapābhyantare svasti, ________ gotrasya, ___(*great-grandfather*)___ nāma śarmanasya/āryasya naptrīm ___(*grandfather*)___ nāma śarmanasya/āryasya pautrīṁ ___(*father*)___ nāma śarmanasya/āryasya putrīṁ, āyuṣmatīṁ doṣa-rahitīṁ śrī-rūpinīṁ dharma-pati arthinīm; ________ nāmnīm imām putrīṁ;

धर्म, प्रजा सहत्व कर्मभ्य देव अग्नि, गुरु ब्राह्मनाः, सन्निधौ, अग्न्यादि साक्षिकतया, सहधर्म आचरणाय पत्नित्वेन तुभ्यं संप्रददे, प्रतिघृणातु भवान्।

dharma, prajā sahatva karmabhya deva agni, guru brāhmanāḥ, sannidhau, agnyādi sākṣikatayā, saha-dharma ācaraṇāya patnitvena tubhyam sampradade, pratighṛṇātu bhavān.

The bride is of the clan, of .... the great grand daughter of .... the grand daughter of .... the daughter of .... by the name of .... ; she is the embodiment of Lakshmi the preserving Energy of the Lord; she is free of faults, healthy & long-lived and desirous of a husband, She is well adorned and honoured and has with her Prajapati the lord of creation and progeny. This woman is bestowed upon you for the performance of your mutual duties as householders, for raising offspring and for companionship. May the devas, Sacred Fire, Teachers, Brahmins, bear witness to this union.

- ❖ A coconut, betel, flower, akṣata and a gold coin are placed in the bride’s hand by the father
- ❖ The bride’s hand and coconut etc. is then placed in the groom’s right hand.

दाताऽहम् वरुणो राजा द्रव्यमादित्य दैवतम् ।
वरोऽसौ विष्णु रूपेण प्रतिगृह्णा त्वयं विधिः ॥
dātā’ham varuṇo rājā dravyam āditya daivatam |
varo’sau viṣṇu rūpeṇa prati-gṛhnā tvayam vidhiḥ ||

- ❖ The groom’s parents join their hands underneath
- ❖ The bride’s mother pours water over the coconut.

सुतां कनक संपन्नां कनकाभरणैर्युतां । दास्यामि विष्णवे तुभ्यं ब्रह्मलोक जिगीशया ॥ १ ॥

sutāṁ kanaka sampannāṁ kanakābharaṇair yutāṁ |
dāsyāmi viṣṇave tubhyaṁ brahma-loka jigīśayā || 1 ||

This daughter is well adorned and bedecked with gold. I, desirous of attaining the realm of Brahma, give her to you O [embodiment of] Vishnu.

विश्वंबराः साक्षी भूताः साक्षिन्यः सर्व देवताः । इमां सुतां प्रदास्यामि पितृणां तारणाय च ॥ २ ॥

viśvambarās sākṣī bhūtās sākṣinyas sarva devatāḥ |
imāṁ sutāṁ pradāsyāmi pitṛṇāṁ tāraṇāya ca || 2 ||

The Supreme Being who resides in the hearts of all beings, and all the gods are witnesses. My daughter is entrusted to you so that you may fulfil your mutual obligations to your forefathers.

मम वंश समुद्भूता बहु वर्षानि पालिता ।
तुभ्यं सुतां मया दत्ता पुत्र पौत्र प्रवर्धिनी ॥ ३ ॥
mama vaṁśa samud-bhūtā bahu varṣāni pālitā ǀ
tubhyam sutāṁ mayā dattā putra pautra pravardhinī ǁ 3 ǁ

Born in my lineage and raised by me I present my daughter to you so that you procreate together.

सुतां सालंकृतां साध्वीं सुशीलाय सुधीमते ।
प्रयतोऽहं प्रयच्छामि धर्म कामार्थ सिद्धये ॥ ४ ॥
sutāṁ sālaṅkṛtāṁ sādhvīṁ suśīlāya sudhīmate ǀ
prayato' haṁ prayacchāmi dharma kāmārtha siddhaye ǁ 4 ǁ

My daughter well adorned, of virtuous disposition, well-mannered, highly intelligent, I bestow her upon you so that you may fulfil your duties of Dharma and procreation.

तुभ्यं इमां धर्म प्रजा सहत्व कर्मभ्य प्रतिपादयामि । x३
tubhyam imāṁ dharma prajā sahatva karmabhya pratipādayāmi ǀ x3

I bestow my daughter upon your for companionship in Dharma, procreation and duties.

Varaḥ — ॐ स्वस्ति - देवस्यं त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर् बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामि ॥
oṁ svasti – devasya tvā savituḥ prasave'śvinor bāhubhyāṁ pūṣṇo hastābhyāṁ pratigṛhṇāmi ǁ

Om may it be well! By the impulse of the god Savitri, with the arms of the two Asvins, with Pūṣan's hands I accept you!

❖ The couple then recite the kāma-stuti together:—

Kāma Stuti

क इदं कस्मा आदात् । कामः कामाय । कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता । कामगुं समुद्रम् आविश । कामेण त्वा प्रतिगृह्णामि । कामैतत्ते ॥
ka idaṁ kasmā ādāt ǀ kāmaḥ kāmāya ǀ kāmo dātā kāmaḥ pratigrahītā ǀ kāmaguṁ samudram āviśa ǀ kāmeṇa tvā pratigṛhṇāmi ǀ kāmaitat-te ǁ

Who is giving what and to whom? Love is the Giver and Love the Receiver. Love has entered into the Ocean of Being. Through Love I receive you. O Love all this is for you. (A.V. 3.29.7)

Agni-sthāpanam

Saṅkalpaḥ — एवं पूर्वोक्ता गुण विशेषण विसिष्ठायां अस्यां शुभ एत्च्। ________ गोत्रो ________ नाम अहम् अस्या भार्यायाः पत्नीत्व सिद्धये वैवाहिक होमं करिष्ये ॥ उद्वाह कर्म करिष्ये ॥
evaṁ pūrvoktā guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha etc. ________ gotro

________ nāma aham asyā bhāryāyāḥ patnītva siddhaye vaivāhika homaṁ kariṣye || udvāha karma kariṣye ||

Om on this auspicious day characterised by the afore mentioned Astrological Parameters, In order to confirm our marriage to each other, I [or through my preceptor] now perform the nuptial sacrifice.

- ❖ Touch water, prepare sthaṇḍila, establish the sacred fire:—
- ❖ Light the camphor with the following mantra:

ॐ भूर्भुवस्स्वः ॥ oṁ bhūr-bhuvas svaḥ ||

- ❖ Place it in the centre of the wood pile with the following mantra:

ॐ अग्निं दूतं पुरो दधे हव्य वाहमुप ब्रुवे । देवा२म् आ सादयाद् इह ॥
oṃ agniṃ dūtaṃ puro dadhe havya vāham upa bruve |
devā2ṃ ā sādayād iha ||

- ❖ Fan the fire with the following mantra:

अग्निं प्रज्वलितं वंदे जातवेदं हुताषनम् । सुवर्णम् अमलं दीप्तं समिद्धं सर्वतो मुखाम् ॥
agniṁ prajvalitaṁ vande jātavedaṁ hutāṣanam |
suvarṇam amalaṁ dīptaṁ samiddhaṁ sarvato mukhām ||

ॐ भू-भुवस्सुवः योजक नाम अग्निम् आवाहयामि स्थापयामि ।
oṁ agniṁ dūtaṁ vṛṇīmahe havya vāham upa bruve | devāṁ ā sādayād iha ||
oṁ bhūr-bhuvas-suvaḥ yojaka nāma agnim āvāhayāmi sthāpayāmi |
योजक नाम अग्नये नमः सुप्रतिष्टो वरदो भव ॥
yojaka nāma agnaye namaḥ supratiṣṭo varado bhava ||

āghāravājyabhāga hutayaḥ

ॐ प्रजापतये स्वाहा । प्रजापतये इदं न मम ॥
oṁ prajāpataye svāhā | prajāpataye idaṁ na mama ||
ॐ इन्द्राय स्वाहा । इन्द्राय इदं न मम ॥
oṁ indrāya svāhā | indrāya idaṁ na mama ||

ॐ अग्नये स्वाहा । अग्नये इदं न मम ॥
oṁ agnaye svāhā | agnaye idaṁ na mama ||
ॐ सोमाय स्वाहा । सोमाय इदं न मम ॥
oṁ somāya svāhā | somāya idaṁ na mama ||

ॐ भूर्स्वाहा । अग्नय इदं न मम ॥
oṁ bhūr svāhā | agnaya idaṁ na mama ||
ॐ भुवः स्वाहा । वायव इदं न मम ॥
oṁ bhuvas svāhā | vāyava idaṁ na mama ||

ॐ सुवः स्वाहा । सूर्याय इदं न मम ॥
oṁ suvas svāhā | sūryāya idaṁ na mama ||
ॐ भूर्भुवस्स्वः स्वाहा — प्रजापते इदं न मम ॥
oṁ bhūr-bhuvas svas svāhā — prajāpate idaṁ na mama ||

❖ Sprinkle water around the kunda with the following mantra:

South ॐ अदितेऽनुमन्यस्व ॥ — oṁ adite'numanyasva ||
West — ॐ अनुमतेऽनुमन्यस्व ॥ oṁ anumate'numanyasva ||
North — सरस्वतेऽनुमन्यस्व ॥ sarasvate'numanyasva ||
All sides — देव सवितः प्रसुव ॥ deva savitaḥ prasuva ||

Pratijña

Groom — धर्मे च, अर्थे च, कामे च, इमां नातिचरामि ॥
dharme ca, arthe ca, kāme ca, imāṁ nāticarāmi ||
Bride — धर्मे च, अर्थे च, कामे च, इमं नातिचरामि ॥
dharme ca, arthe ca, kāme ca, imaṁ nāticarāmi ||

In our mutual pursuit of spiritual development, in our mutual financial arrangements and in our mutual pursuit of pleasure and intimacy I shall never do the wrong thing by you.

Śubha-dṛṣṭi

❖ The couple are requested to gaze lovingly at each other:—

अघोर चक्षुरपतिघ्न्येधि शिवा पतिभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।
जीवसूर्देव-कामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥
aghora cakṣurapatighnyedhi śivā patibhyas-sumanās-suvarcāḥ |
jīvasūr-deva-kāmā syonā śaṁ no bhava dvipade śaṁ catuṣpade ||

Om. Gaze gently upon each other, never be hostile to each other, be tender to birds and animals, of cheerful mind, beautiful in your combined glory, may you be the parents of heroes, may you be devoted to the gods, may you be benevolent to others, may you be be good and kind to us, and to all beings. (RV.10.85.44)

अभ्रातृघ्नीं वरुणापतिघ्नीं बृहस्पते । इंद्रापुत्रघ्नीं लक्ष्म्यं तामस्यै सविताः सुवः ॥
abhrātṛghnīṁ varuṇāpatighnīṁ bṛhaspate |
indrāputraghnīṁ lakṣmyaṁ tām asyai savitāḥ suvaḥ ||

Om. To us, O God, bring her, kind to her brothers; bring her, O Lord of the Universe, kind to her husband and her children. O Creator of the Universe bring her with prosperity. (AV.14.1.62)

❖ The following 2 verses are chanted:—

सोमः प्रथमो विविदे गंधर्वो विविदे उत्तरः ।
तृतीयो ऽग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥

somaḥ prathamo vivide gandharvo vivide uttaraḥ ।
tṛtīyo 'gniṣṭe patis turīyaste manuṣyajāḥ ॥

O Woman, equanimity is your first guardian, observance of the Vedic law is your second, knowledge and strength of character are your third guardians. One born of woman is your fourth guardian. (AV. 14.2.3.)

सोमोदद् गंधर्वाय गंधर्वो ऽदंद् अग्नये ।
रयिंचं पुत्रांश्चांदाद् अग्निर्मह्यं अथो इमाम् ॥
somo'dad gandharvāya gandharvo 'dad agnaye ।
rayiñca putrāṁścādād agnir mahyam atho imām ॥

Tranquillity develops in the girl the sentiment of following the Vedic law; which in turn brings her knowledge and strength of character; which bestows upon me prosperity and progeny. (AV. 14.2.4)

Yajñārambhaḥ

❖ The groom offers 3 samit with the following mantras:—

ॐ समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । अस्मिन् हव्या जुहोतन स्वाहा । अग्नये इदं ॥
1. oṁ samidhāgniṁ duvasyata ghṛtair bodhayatātithim । asmin havyā juhotana svāhā । agnaye idaṁ na mama ॥

ॐ सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन । अग्नये जातवेदसे स्वाहा ॥ अग्नये जातवेदसे इदं ॥
2. oṁ susamiddhāya śociṣe ghṛtaṁ tīvraṁ juhotana । agnaye jātavedase svāhā ॥ agnaye jātavedase idaṁ na mama ॥

ॐ तं त्वां समिद्भिरंगिरो घृतेनं वर्द्धयामसि । बृहच्छोचायविष्ठ्य स्वाहा । अग्नये अंगिरस इदं ॥

3. oṁ taṁ tvā samidbhir aṅgiro ghṛtena varddhayām asi ।
bṛhacchocāyaviṣṭhya svāhā । agnaye aṅgirasa idaṁ na mama ॥

āјyāhutiḥ

❖ Offer 3 or 5 ahutis with the following mantra:—

ॐ अयं त इध्म आत्मा जातवेदः तेनेध्यस्व वर्धस्व चेद्ध वर्धय चास्मान् प्रजया पशुभिर् ब्रह्म-वर्चसेन् नाद्येन समेधय स्वाहा । अग्नये जातवेदसे इदं न मम ॥
oṁ ayaṁ ta idhma ātmā jātavedaḥ tenedhyasva vardhasva ceddha vardhaya cāsmān prajayā paśubhir brahma-varcasen nādyena samedhaya svāhā । agnaye jātavedase idaṁ na mama ॥

'This fuel is your very self, O Jātavedas; thereby may you burn and increase, and, O burning One, make us increase and through offspring, cattle, holy radiance, and nourishment make us prosper. Svāhā

Pradhāna Homam

इमं मे वरुण श्रुधी हवंमद्याचं मृडय । त्वां अंवस्युराचंके स्वाहां ॥ वरुणायेदं न मम ॥

imaṁ me varuṇa śrudhī havam adyāca mṛḍaya | tvām avasyurācake svāhā ||
varuṇāyedaṁ na mama ||

O Lord Varuna listen now to my invocation. Be gracious even now. I approach you seeking your protection.

तत्त्वां यामि ब्रह्मणा वंदं मानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशगुं स मा न आयुः प्रमोषीः स्वाहा । वरुणायेदं न मम ॥

tat tvā yāmi brahmaṇā vanda mānas tadā śāste yajamāno havirbhiḥ | aheḍamāno varuṇeha bodhyuruśaguṁ sa mā na āyuḥ pramoṣīs svāhā | varuṇāyedaṁ na mama ||

O Varuna! Praised by Vedic hymns, may I reach your refuge for which I long, through these oblations. I offer you abundant praise, withhold your anger now and enlighten us. Hail! (RV. 4.1.5 TS. 2.5.12.3

त्वन्नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽवयासि सिष्ठाः । यजिष्ठो वह्नि तमः शोशुचानो विश्वा द्वेषागुंसि प्रमुम् उग्ध्यस्मत् स्वाहा । अग्नि-वरुणाभ्याम् इदं न मम ॥

tvanno agne varuṇasya vidvān devasya heḍo 'vayāsi siṣṭhāḥ | yajiṣṭho vahni tamaś-śośucāno viśvā dveṣāguṁsi pramum ugdhyasmat svāhā | agni-varuṇābhyām idaṁ na mama ||

O Agni! Mollify the anger of the gods and Lord Varuna. The Most Worshipful, the Best-Conveyer, the Most-Resplendent as you are, With these oblations we express our gratitude; turn away from us all them that hate us. Hail! (RV. 4.1.4 TS. 2.5.12.3)

स त्वन्नो अग्ने ऽवमो भवोति नेदिष्ठो अस्य उषसो व्युष्टौ । अवयक्ष्व नो वरुणगुं रराणो वीहि मृडीकगुं सुहवो न एधि स्वाहा । अग्निवरुणाभ्याम् इदं न मम ॥

sa tvanno agne 'vamo bhavoti nediṣṭho asya uṣaso vyuṣṭau | avayakṣva no varuṇaguṁ rarāṇo vīhi mṛḍīkaguṁ suhavo na edhi svāhā | agni-varuṇābhyām idaṁ na mama ||

O Agni! Foremost amongst the gods, protect us at dawn and during the day and night. May we never be hindered, grant us ever expanding happiness, O you who are easily invoked. Hail! This is an offering to Agni and Varuna.

त्वं अग्ने अयास्य यासन् मनसा हितः । अयासन् हव्यं ऊहिषे यानो धेहि भेषजग्गस्स्वाहा । अग्नि-अयसे इदं न मम ॥

tvam agne ayāsya yāsan manasā hitaḥ | ayāsan havyam ūhiṣe yāno dhehi bheṣajaggas-svāhā | agni-ayase idaṁ na mama ||

O Agni! You are our refuge and mental solace. O Bearer-of-oblations, vouchsafe to us healing remedies. Hail! This is an offering to Agni. (TB.2.4.1.9)

❖ Perform Jayādi Homam

❖ If the bride happens to be menstruating offer 3 oblations with the following mantra from (VS. 11;1):—

युंजानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः ।

अ॒ग्नेर्ज्योति॑र् निचाय्य॑ पृथि॒व्या अध्याऽभ॑रत् स्वाहा॑ ॥
yuñjā̱naḥ pratha̱mam̐ manas-ta̱ttvāya sa̱vitā dhiyaḥ ।
a̱gner-jyotir niccāyya pṛthi̱vyā adhyā'bharat svāhā ॥

Harnessing, first of all, the mind, Savitar having extended attention, reverently gathered together the enlightening light of Agni and raised it up from the earth.

❖ In some traditions a curtain is held up between the bride and the fire and the following offering is made:—

ॐ परं मृतोऽअनु परेहि पंथां यस्तेऽन्यऽइतरो देवयानात् । चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजागुं रीरिषो मोत वीरांत्स्वाहा ॥ इदं मृत्यवे इदं न मम ॥

oṁ paraṁ mṛto'anu parehi panthāṁ yaste'anya'itaro devayānāt । cakṣuṣmate śṛṇvate te bravīmi mā naḥ prajāguṁ rīriṣo mota vīrānt-svāhā ॥ idaṁ mṛtyave idaṁ na mama ॥

Āśirvādam — *sprinkle the couple with holy water:—*

गोविन्द गोकुले तिष्टन् गोपि-भिर् विहरन् मुदा । तुष्टि पुष्टि करो नित्यम् उभयोः स्त्री-कुमारयोः ॥

govinda gokule tiṣṭan gopi-bhir viharan mudā ।
tuṣṭi puṣṭi karo nityam ubhayoḥ strī-kumārayoḥ ॥

O Govinda who dwells in Gokula and frolicks with the Gopis, please grant perpetual contentment and prosperity to this couple.

Pāṇi-grahaṇam

❖ The groom takes the bride's right hand and recites the following mantras:—

गृ॒भ्णामि॑ ते सौभगत्वाय॒ हस्तं॒ मया॒ पत्या॑ ज॒रद॑ष्टि॒र् यथाऽसः॑ ।
भगो॑ अर्य॒मा स॑वि॒ता पुर॑न्धि॒र्मह्यं॑ त्वाऽदु॒र्गार्हपत्याय देवाः ॥

gṛ̱bhṇāmi te saubhagatvāya̱ hasta̱ṁ ma̱yā̱ patyā ja̱radaṣṭhi̱r yathā'saḥ ।
bhago arya̱mā savi̱tā purandhi̱r mahyaṁ tvā-'du̱rgārhapatyāya devāḥ ॥

I take your hand for wellbeing so that together we may attain to old age in happiness. The Universal Principles; Enjoyment [Bhaga], Aspiration [Aryaman], Creativity [Savitar] and Completeness [Purandhri] have united us for the performance of our duties as householders. (RV 10.85.36)

अमोऽहम् अस्मि सा त्वम् । सा त्वम् अ॒स्यम् अमोऽहम् ।
सामा॒ऽहम्-अ॒स्मि ऋक्-त्व॒म् । द्यौर॒हं पृ॑थि॒वी त्वम् ॥

amo'ham asmi sā tvaṁ । sā tvam a̱syam a̱mo'ham ।
sāmā̱'ham-a̱smi ṛk-tva̱m । dyaur-a̱haṁ pṛthi̱vī tvam ॥

'This am I, that art thou; that art thou, this am I. The melody am I, the words thou; the heaven I, the earth thou.

तावेव विवहावहै । सह रेतो दधावहै । प्रजां प्रजनयावहै । पुत्रान् विंदावहै बहून् ॥
tāveva vivahāvahai । saha reto dadhāvahai ।
prajāṁ prajanayāvahai । putrān vindāvahai bahūn ॥

'Come! Let us marry. Let our semen and ovum unite. Let us beget offspring. Let us produce many sons.

ते संतु जरदष्टयः संप्रियौ रोचिष्णु सुमनस्य-मानौ ।
पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतं शृणुयाम शरदः शतम् ॥
te santu jaradaṣṭayaḥ saṁpriyau rociṣṇu sumanasya-mānau ।
paśyema śaradaḥ śataṁ jīvema śaradaḥ śataṁ śṛṇuyāma śaradaḥ śatam ॥

May we remain together until old age, loving each other, delighting in each other, with our minds in harmony, appreciating each other's ideas, views and feelings. May we discover life together for an hundred autumns, may we live together for an hundred autumns, and may we listen to each other attentively for an hundred autumns.

Granthi Bandhanam

❖ An appointed member of the family then ties the hems of the couples' garments together[3]:—

गनाधिपं नमस्कृत्य नमस्कृत्य महेश्वरम् । दम्पत्यो प्रीति सिद्ध्यर्थं ग्रन्थि-बन्धन् करोम्यहम् ॥
ganādhipaṁ namas-kṛtya namas-kṛtya maheśvaram ।
dampatyo prīti siddhyarthaṁ granthi-bandhan karomyaham ॥

With reverence to Ganesha and Lord Śiva, the Consort of Parvati, I bind this knot in order to symbolize your union. May it be strong, binding you together for life."

अन्न-मयेन मणिना प्राण-सूत्रेण पृश्निना । बध्नामि सत्य ग्रन्थिना हृदयं च मनश्च ते ॥
anna-mayena maṇinā prāṇa-sūtreṇa pṛśninā ।
badhnāmi satya granthinā hṛdayaṁ ca manaśca te ॥

With the bonds of the food that you eat together, with the many-colored thread of life; with the knot of truth I bind together your minds and your hearts.

ॐ अचल ग्रन्थे सुप्रतिष्ठो भव ॥ oṁ acala granthe supratiṣṭho bhava ॥

Lājā Homa

❖ The bride's brother places puffed rice (*lājā*) in the bride's cupped palms — the groom places his palms below hers:—

ॐ अर्यमणं देवं कन्या अग्निम् अयक्षत । स नोऽर्यमा देवः प्रेतो मुंचतु मा पतेः स्वाहा ॥
अर्यम्णे अग्नये इदं न मम ॥

oṁ aryamaṇaṁ devaṁ kanyā agnim ayakṣata । sa no'ryamā devaḥ preto muñcatu mā pateḥ svāhā ॥ aryamne agnaye idaṁ na mama ॥

---

[3] The following items can be included for auspiciousness:– a coin for prosperity, turmeric root for health, dūrva for longevity, akṣata for blessedness and a flower for beauty.

'To the god Aryaman the girl has made an offering, to Agni; may he, god Aryaman, release us from here (the parent's home), and not from the husband. Svāhā! (P.G.S.1:6:2)

ॐ इ॒यां ना॒र्युपब्रूते लाजान् आवपंति॒का । आयुष्मानस्तु मे पतिरेधंतां ज्ञातयोः मम स्वाहा ॥ अग्नये इदं न मम ॥

oṁ i̱yāṁ nā̱ry-upabrūte lājān āvapanti̱kā । āyuṣmān-astu me patir edhantāṁ jñātayoḥ mama svāhā ॥ agnaye idaṁ na mama ॥

This woman thus prays as she offers oblations of grains; long live my husband! and may all my relations prosper. (P.G.S.1:6:2)

ॐ इमां लाजान् आवपाम्यग्नौ समृद्धि-करणं तव । मम तुभ्यं च संवननं तदग्निर् अनुमन्यताम् इयगुं स्वाहा ॥

oṁ imāṁ lājān āvapāmy-agnau samṛddhi-karaṇaṁ tava । mama tubhyaṁ ca saṁvananaṁ tad agnir anumanyatām iyaguṁ svāhā ॥

'These grains I offer into the fire: may this bring prosperity to you (my husband), and may it unite me with you. May Agni grant us that. Svāhā!'

- ❖ The couple circumambulate the fire 3 times with the bride in front, the 4th with the groom in front.
- ❖ If the couple decide to circumambulate 7 times then the last 3 rounds are led by the maternal uncle.

Pradakṣiṇa

तुभ्यं अ॒ग्ने॒ पर्य॑वहंथ्-सू॒र्यां व॑हतुना॑ स॒ह ।
पुन॒ः पति॑भ्यो जा॒यां दा अ॑ग्ने प्र॒जया॑ स॒ह ॥ १ ॥
tubhyam a̱gne̱ paryavahanth-sū̱ryāṁ vahatunā sa̱ha ।
puna̱ḥ patibhyo jā̱yāṁ dā agne pra̱jayā sa̱ha ॥ 1 ॥

O Primordial God, in obedience to your command, we have brought the bride along with the marriage procession, Give her now to her husband along with future progeny. (RV. 10.85.38)

Aśmarohanam (*repeated for all three rounds*)

- ❖ The couple retire to the north of the fire where a millstone has been placed.
- ❖ The couple stand opposite each other touching the stone with their right feet.
- ❖ The bride places her hands upon the groom's shoulders or holds hands:—

इमं अश्मानम् आरोहत अश्मेव युवां स्थिरौ भवत । द्विषन्तमपबाधस्व मा च युवां द्विषतां अधः ॥

imaṁ aśmānam ārohata aśmeva yuvāṁ sthirau bhavata ।
dviṣantam apabādhasva mā ca yuvāṁ dviṣatāṁ adhaḥ ॥

Stand both of you upon this stone and be as resolute & firm as this stone in your commitment. May you both surmount all obstructions and may you never be overwhelmed by contrary forces.

- ❖ The couple sit down and the groom recites the following sloka:—

Gāthā Gānam

सरस्वति प्रेदमव सुभगे वाजिनीवती । यां त्वा विश्वस्य भूतस्य प्रजायाम् अस्याग्रतः ।
यस्यां भूतगं सम्भवद् यस्यां विश्वमिदं जगत् । तामद्य गाथां गास्यामि या स्त्रीणामुत्तमं यशः ॥

sarasvati predamava subhage vājinīvatī |
yāṁ tvā viśvasya bhūtasya prajāyām asyāgrataḥ |
yasyāṁ bhūtagaṁ sambhavad yasyāṁ viśvam idaṁ jagat |
tām adya gāthāṁ gāsyāmi yā strīṇām uttamaṁ yaśaḥ ||

O Sarasvati, personification of learning and eloquence I praise you as the source of all creativity. It is in you the whole creation arose and in whom it is sustained and into whom it is ultimately dissolved. Today I shall sing that song which is the highest glory of women.

Final offering

❖ Together holding the winnowing basket the couple offer all the rest of the puffed rice:

ॐ भगाय स्वाहा । भगायेदं न मम ॥

oṁ bhagāya svāhā | bhagāyedaṁ na mama ||

To the Lord of Bliss all Hail!

❖ They then circumambulate the fire for the fourth time this time the groom leads.

Veṇī mocanam

❖ According to Aśvalāyana the groom releases a few strands of the bride's hair:—

प्र त्वां मुंचामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वाऽबध्नाथ् सविता सुकेतः । धातुश्च योनौ सुकृतस्यं लोके स्योनन् ते सह पत्यां करोमि ॥

pra tvā muñcāmi varuṇasya pāśād yena tvā'badhnāth savitā suketaḥ |
dhātuśca yonau sukṛtasya loke syonan te saha patyā karomi ||

O Bride! I now free you from the restrictions of your parents, wherewith your blessed father had bound you. I now establish you with your consort in the practice of Dharma, in the realm of virtuous actions. (Rik Veda 10.85.24)

❖ A Brahmin stands to the South holding the kumbha of water.

Saptapadi

❖ The couple take seven steps together either towards the east or the west.

1. एकं इषे – विष्णुः युवां नयतु ।

   ekam iṣe – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu |

Take the first step with me for nourishment. (May lord Vishnu guide you)

2. द्वे ऊर्जे – विष्णुः युवां नयतु ।

   dve ūrje – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu |

Take the second step with me for health. (May lord Vishnu guide you)

3. त्रीणि रायस्पोषाय - विष्णुः युवां नयतु ।

trīṇi rāyas-poṣāya – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the third step with me for prosperity and security. (May lord Vishnu guide you)

4. चत्वारि मायो-भवाय - विष्णुः युवां नयतु ।

catvāri māyo-bhavāya – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the fourth step with me for achieving consummate bliss. (May lord Vishnu guide you)

5. पंच पशुभ्यो - विष्णुः युवां नयतु ।

pañca paśubhyo – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the fifth step with me for cattle (investment in the future). (May lord Vishnu guide you)

6. षड् ऋतुभ्यो - विष्णुः युवां नयतु ।

ṣaḍ ṛtubhyo – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the sixth step with me for enjoyments according to the seasons. (May lord Vishnu guide)

7. सप्त सखाय विष्णुस्त्वान्वेतु

Sapta sakhāya – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the seventh step with me for everlasting friendship. (May lord Vishnu guide you)

EXCHANGE OF VOWS AND PROMISES

BEFORE CHANGING SIDES THE BRIDE SAYS:—

तीर्थ व्रतोद्यापन यज्ञ-दानं, मया सह त्वं यदि कान्त कुर्याः ।
वामाङ्गमयामि तदा त्वदीयं, जगाद वाक्यं प्रथमं कुमारी ॥ १ ॥
tīrtha vratodyāpana yajña-dānam, mayā saha tvaṁ yadi kānta kuryāḥ ।
vāmāṅgam-ayāmi tadā tvadīyam, jagāda vākyaṁ prathamaṁ kumārī ॥ 1 ॥

If ever, O beloved you desire to go on any journey or pilgrimage or give any gifts, or do any Yajna, then I ask that I be consulted and be allowed to join you on such occasions. If you agree, then I shall sit on your left side.

हव्य प्रदानैरमरान् पित्रिन्श्(-च, कव्य प्रदानैर्यदि पूज-येथाः ।
वामाङ्गमयामि तदा त्वदीयं, जगाद वाक्यं वचनं द्वितीयम् ॥ २ ॥
havya pradānair amarān pitrinś-ca, kavya pradānair yadi pūja-yethāḥ ।
vāmāṅgam-ayāmi tadā tvadīyam, jagāda vākyaṁ vacanaṁ dvitīyam ॥ 2 ॥

Should you desire to perform any form of worship or ceremony for the gods or departed ancestors, then I ask that you allow me to join you in their performance. If you agree, then I shall sit on your left side.

कुटुम्ब रक्षा भरने यदि त्वं, कुर्याः पशूनां परिपालनञ्च ।
वामाङ्गम्-अयामि तदा त्वदीयं, जगाद वाक्यं वचनं त्रितीयम् ॥ ३ ॥
kuṭumba rakṣā bharane yadi tvam, kuryāḥ paśūnāṁ paripālanañca ।

vāmāṅgam-ayāmi tadā tvadīyam, jagāda vākyaṁ vacanaṁ tritīyam || 3 ||

I ask that I be given full control of our house-hold. If we should rear any animals, then I ask that I should be a equal partner in their care. If you agree, then I shall sit on your left side.

आयव्ययौ धान्य धनादिकानां, पृष्ट्वा निवेशन्-च गृहे निदध्याः ।
वामाङ्गमयामि तदा त्वदीयं, जगाद वाक्यं वचनं चतुर्थम् ॥ ४ ॥
āyavyayau dhānya dhanādikānām, pṛṣṭvā niveśan-ca gṛhe nidadhyāḥ |
vāmāṅgam-ayāmi tadā tvadīyam, jagāda vākyaṁ vacanaṁ caturtham || 4 ||

Whatever wealth is acquired through your earnings, or produce procured, I ask that I be consulted fully in their disbursement and use. If you agree, then I shall sit on your left side.

देवालयाराम तडाग कूप, वापि निदध्या यदि पूजयेथाः ।
वामाङ्गमयामि तदा त्वदीयं, जगाद वाक्यं वचनं च पञ्चमम् ॥ ५ ॥
devālayārāma taḍāga kūpa, vāpi nidadhyā yadi pūjayethāḥ |
vāmāṅgam-ayāmi tadā tvadīyam, jagāda vākyaṁ vacanaṁ ca pañcamam || 5 ||

If ever you embark on a project of public benefit such as the construction of a temple, a well, a pond etc., then I ask that I be consulted in their planning and join you in their inauguration. If you agree, then I shall sit on your left side.

देशान्तरे वास्व पुरान्तरेव, यदा विदध्याः क्रय-विक्रयौ त्वम् ।
वामाङ्गमयामि तदा त्वदीयं, जगाद वाक्यं वचनं च षष्ठम् ॥ ६ ॥
deśāntare vāsva purāntar-eva, yadā vidadhyāḥ kraya-vikrayau tvam |
vāmāṅgam-ayāmi tadā tvadīyam, jagāda vākyaṁ vacanaṁ ca ṣaṣṭham || 6 ||

Whatever trade, business or occupation you engage in at home or abroad, I ask that you allow me to assist you in that endeavour. If you agree, then I shall sit on your left side.

न सेवनीय पर-पूर्विका स्यात्, काले त्वया भाविनि भामिनीति ।
वामाङ्गमयामि तदा त्वदीयं जगाद वाक्यं वचनं च सप्तमम् ॥ ७ ॥
na sevanīya para-pūrvikā syāt, kāle tvayā bhāvini bhāminīti |
vāmāṅgam-ayāmi tadā tvadīyaṁ jagāda vākyaṁ vacanaṁ ca saptamam || 7 ||

Whatever time may bring, promise me that you will honour me and be devoted to me to the exclusion of all others. If you agree, then I shall sit on your left side.

Groom

उद्याने मद्यप-स्थाने पर-गृहे गमनं तथा ।
पर पुंसारतिर्गीतं हास्यं वर्ज्यं त्वया सदा ॥
तदा तिष्ठसि भद्रे त्वं पालनीया सदा मम ॥
udyāne madyapa-sthāne para-gṛhe gamanaṁ tathā |
para puṁsāratir gītaṁ hāsyaṁ varjyaṁ tvayā sadā ||
tadā tiṣṭhasi bhadre tvaṁ pālanīyā sadā mama ||

Promise me that you will not roam about in parks alone or go to the pub without me, or visit people's houses or play with other men, nor sing and dance with them, nor joke with them without my consent. If you agree then I will take care of you.

❖ Bride now sits to the groom's left:—

सखा सप्त-पदा भव । सखायौ सप्त-पदा बभूव । सख्यं ते गमेयम् । सख्यात्ते मा योषम् । सख्यान् मे मा योष्टाः । समयाव संकल्पावहै । इषमूर्जं अभि-सम्वसानौ । सन्नौ मनांगुंसि सं व्रता सं उ चितान्यकरम् ॥

sakhā sapta-padā bhava । sakhāyau sapta-padā babhūva । sakhyaṁ te gameyam । sakhyāt-te mā yoṣam । sakhyān me mā yoṣṭāḥ । samayāva saṅkalpāvahai । iṣam-ūrjam abhi-samvasānau । sannau manāgumsi saṁ vratā saṁ u citāny-akaram ॥

You are my friend in life through these seven steps; may I attain your friendship, may our friendship bind us together; may we never cease being friends, may our intentions be of one accord, may our radiance be one, and our minds united. We are united in harmony and affection, radiant with kind thoughts, enveloped in enjoyment and strength, united are our minds, our vows and our hearts.

Abhyukṣaṇam

❖ The Brahmin that was standing in the South now asperses the couple:—

आपः शिवाः शिवत्तमाः शांता शांततमास् तास्ते कृण्वंतु भेषजम् ॥
आपो हिष्ठो मयो भुवः । ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षते ।
यो वः शिवतमो रसः । तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ।
तस्मा अरंग माम वः । यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥

āpaḥ śivāḥ śivattamāḥ śāntā śāntatamās tāste krṇvantu bheṣajam ॥
āpo hiṣṭho mayo bhuvaḥ । tā na ūrje dadhātana । mahe raṇāya cakṣate ।
yo vaḥ śivatamo rasaḥ । tasya bhājayateha naḥ । uśatīriva mātaraḥ ।
tasmā araṅga māma vaḥ । yasya kṣayāya jinvatha । āpo janayathā ca naḥ ॥

O Waters! you are beneficent, so grant to us nourishment that we may behold great delight. Grant us a share in that great bliss that you possess, like Mothers in their tender solicitous love. To you we come gladly for Him, to whose abode you lead us on. Make us pure through wisdom and grant us to be reborn with splendour.

The Prayer to the Sun

तच्चक्षुर् देव-हितं पुरस्ताच्छुक्रम्-उच्चरत् । पश्येम शरदः शतं, जीवेम शरदः शतं, शृणुयाम शरदः शतं, प्रब्रवाम शरदः शतं, अदीनाः स्याम शरदः शतं, भूयश्च शरदः शतात् ॥

tac-cakṣur deva-hitaṁ purastāc-chukram-uccarat । paśyema śaradaś-śataṁ, jīvema śaradaś-śataṁ, śṛṇuyāma śaradaś-śataṁ, prabravāma śaradaś-śataṁ, adīnās-syāma śaradaś-śataṁ, bhūyaś ca śaradaś śatāt ॥

May we continue to see for an hundred autumns, may we live for an hundred autumns, may we listen to joyous sounds and good advice for an hundred autumns, may we communicate well for an hundred autumns, may we abide in contentment for an hundred Autumns, yea even beyond a hundred Autumns may we see. (V.S. 36:24)

Hṛdaya Sparśam

❖ The couple touch each other's hearts:—

मम हृदये हृदयं ते अस्तु । मम चित्ते चित्तमस्तु ते ।
मम वाचमेकमनाः श्रुणु । मामेवऽनुव्रता सहचर्या मया भव ॥

mama hṛdaye hṛdayaṁ te astu । mama citte cittam astu te । mama
vācam ekamanāś śruṇu । mām eva'nuvratā sahacaryā mayā bhava ॥

May our hearts be united in love, may our thoughts be in harmony, may we respond to each other's requests, may we walk together and be helpful to each other.

Māṅgalya Dhāraṇam

❖ The sacred necklace is then placed around the bride's neck:—

माङ्गल्य तन्तु अनेन भत्रु जीवन हेतुना । कण्टे बध्नाति सुभगे सं जीव शरदः शतम् ॥

māṅgalya tantu anena bhatru jīvana hetunā ।
kaṇṭe badhnāti subhage saṁ jīva śaradaś-śatam ॥

Om This sacred ornament is placed around your neck, so that you may live long together, and remain together enjoying prosperity for an hundred autumns.

मंगलं भगवान् विष्णु मंगलं गरुड-ध्वजः । मंगलं पुंडरीकाक्षं मंगलायतनो हरीः ॥
maṅgalaṁ bhagavān viṣṇuḥ maṅgalaṁ garuḍa dhvajaḥ ।
maṅgalaṁ puṇḍarīkākṣam maṅgalāyatano hariḥ ॥

OR Rings are exchanged

माङ्गल्य मुद्रिक अनेन मम प्रेमस्य लक्षणम् । अङ्गुले धारयिष्यामि सं जीव शरदः शतम् ॥
māṅgalya mudrika anena mama premasya lakṣaṇam ।
aṅgule dhārayiṣyāmi saṁ jīva śaradaś-śatam ॥

I place this ring which is a symbol of my love upon your finger — may we live together for a hundred autumns.

हिरण्यगर्भ संभूतं सौवर्णं चांगुलीयकम् । सर्व प्रदं प्रयच्छामि प्रीतोऽस्तु च प्रजा-पतिः ॥

hiraṇya-garbha saṁbhūtam sauvarṇam cāṅgulīyakam |
sarva-pradam prayacchāmi prīto'stu ca prajā-patiḥ ||

Sindūr Dānam

❖ A red dot is placed on the forehead of the bride by the groom and a little kumkum is also placed in the parting of her hair:—

सुमंगलीरियं वधु इमागुं समेत पश्यंत । सौभाग्यमस्यै दत्त्वा यथास्तं विपरेतन ॥

sumaṅgalīr-iyaṁ vadhu imāguṁ sameta paśyata |
saubhāgyam asyai dattvā yathāstaṁ viparetana ||

Highly auspicious is this bride, come congratulate her; wish her a married life filled with her Husband's love, and then repair to your respective dwellings. (RV.10.85.33)

वाममद्य सवितर्वाममम् उ श्वो दिवे दिवे वामम् अस्मभ्यगुं सावीः ।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वाम भाजः स्याम ॥

vāmam adya savitar vāmam u śvo dive dive vāmam asmabhyaguṁ sāvīḥ |
vāmasya hi kṣayasya deva bhūrerayā dhiyā vāma bhājas syāma ||

Fair wealth O Savitar, today, tomorrow, fair wealth produce for us each day that passes. May we through this our song, O God, be happy gainers of a fair and spacious habitation. (Y.V. 8:6)

❖ The couple now perform Sviṣṭakṛt Homa.

ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा । अग्नये स्विष्टकृते इदम् न मम ॥

oṁ agnaye sviṣṭakṛte svāhā | agnaye sviṣṭakṛte idaṁ na mama ||

ॐ भूर्भुवस्स्वः । तत्सवितुः वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् स्वाहा ॥

oṁ bhūḥ bhuvaḥ suvaḥ | tat savituḥ vareṇyaṁ bhargo devasya dhīmahi |
dhiyo yo naḥ pracodayāt svāhā ||

ॐ आपो ज्योतिः रसोमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोगस्स्वाहा ॥

oṁ āpo jyotir raso-mṛtaṁ brahma bhūr bhuvas suvar ogass svāhā ||

❖ The couple now perform pūrṇāhuti.

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरम् ऋत आ जातम् अग्निम् ।
कविगुं सम्राजम् अतिथिं जनानाम् आसन्ना पात्रं जनयंत देवाः ॥

mūrdhānaṁ divo aratiṁ pṛthivyā vaiśvānaram ṛta ā jātam agnim |
kaviguṁ samrājam atithiṁ janānām āsannā pātraṁ janayanta devāḥ ||

Him, messenger of Earth and head of Heaven, Agni Vaishvanara born of Holy Order, The Sage, the King, the Guest of men, a vessel fit for their mouths have the gods generated. VS.7.24.

Viśva-kalyāna Prārthana

शन्नो मित्र शं वरुणः । शन्नो भवत्वर्यमा । शन्न इंद्रो बृहस्पतिः । शन्नो विष्णुरुरुक्रमः । शं नो वातः पवतां मातरिश्वा शं नस्तपतु सूर्यः । शं नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभि वर्षतु ॥

śan-no mitra śaṁ varuṇaḥ | śan-no bhavatvaryamā | śan-na indro bṛhaspatiḥ | śan-no viṣṇur-urukramaḥ | śaṁ no vātaḥ pavatāṁ mātariśvā śaṁ nas-tapatu sūryaḥ | śaṁ naḥ kanikradad-devaḥ parjanyo abhi varṣatu ||

Gracious be Mitra unto us, and Varuna and Aryaman; Indra, Brhaspati be kind, and Vishnu of the mighty stride. May the wind blow pleasantly for us, may Surya warm us pleasantly. Pleasantly, with a roar of thunder, may the God Parjanya send the rain on us. (V.S. 36:10)

द्यौः शांतिरंतरिक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषधय शांतिः । वनस्पतय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣaguṁ śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvaguṁ śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi ||

To the Sky be peace, to the atmosphere peace, to the Earth peace, to the waters and Plants be peace. To the Trees peace, to the All-Gods peace, peace to Brahma peace, may the entire Universe have peace , peace indeed peace—may I too experience that peace!

Āśīrvādam — Blessing

सम्राज्ञी श्वशुरे भव सम्राज्ञी श्वश्रुवां भव । ननांदरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी अधिदेवृषु ॥

samrājñī śvaśure bhava samrājñī śvaśruvāṁ bhava |
nanāndari samrājñī bhava samrājñī adhidevṛṣu ||

Be an empress over your father-in-law, an empress over your mother-in-law, be an empress over your husband's sisters, and an empress over his brothers too. (RV.10.85.46)

मा विदन् परिपंथिनो य आसीदंति दंपती । सुगोभिर्दुर्गमतीताम् अपद्रांत्वरातयः ॥

mā vidan paripanthino ya āsīdanti dampatī |
sugobhir durgam-atītām apadrāntva-rātayaḥ ||

Those who are at cross purposes and opposed to the wedded couple may they not succeed. May the hard path of life be crossed by pleasant journey. May all the forces of evil shrink away. (RV.10.85.32)

श्री वरचसम् आयुष्यम् आरोग्यम् आविधात्-छोभमानं महीयते । धान्यं धनं पशुं बहु पुत्र लाभं शत संवत्सरं दीर्घम् आयुः ॥

śrī varacasam āyuṣyam ārogyam āvidhāt-chobhamānaṁ mahīyate | dhānyaṁ dhanaṁ paśuṁ bahu putra lābhaṁ śata saṁvatsaraṁ dīrgham āyuḥ ||

May you both blest with prosperity, vigour, longevity, health, wealth, and domestic animals. May you have many children and may you live for a hundred autumns.

इमां त्वम् इंद्र मीडवः सुपुत्रागुं सुभगां कुरु । दशांस्यां पुत्रान् आधेहि पतिम् एकादशं कृधि ॥

imāṁ tvam indra mīḍavas-suputrāguṁ subhagāṁ kuru |
daśāsyāṁ putrān ādhehi patim ekādaśaṁ kṛdhi ||

O Bounteous Indra, make this bride blest in her fortune and her children, confer upon her ten children, and may her husband be like unto the eleventh. (R.V.10.85.45)

MAHAD ĀŚĪRVĀDAṀ

श्री महद्भ्यो नमः ! śrī mahadbhyo namaḥ !

स्वस्ति मन्त्रार्थाः सत्याः सफलाः सन्तु इति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ १ ॥
svasti mantrārthās satyās saphalās santu iti bhavanto mahānto ’nugṛhṇantu || 1 ||

अस्य मुहूर्तः सुमुहूर्तो भूयादिति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ २ ॥
asya muhūrtas sumuhūrto bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 2 ||

तल्लग्न अपेक्षया आदित्यादि नवानां ग्रहाणां आनुकूल्यं भूयाद् इति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ ३ ॥
tal-lagna apekṣayā ādityādi navānāṁ grahāṇāṁ ānukūlyaṁ bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 3 ||

ये ये ग्रहाः शुभेतर-स्थानेषु स्थिताः, तेषां ग्रहाणां शुभ स्थान फल अवाप्तिरस्त्विति, भूयादिति भवन्तो महान्तोऽनुगृह्णन्तु ॥ ४ ॥
ye ye grahāś śubhetara-sthāneṣu sthitāḥ, teṣāṁ grahāṇāṁ śubha sthāna phala avāptir-asviti, bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 4 ||

ये ये ग्रहाः शुभ-स्थानेषु स्थिताः, तेषां ग्रहाणां अतिशयेन एकादश शुभ स्थान फल अवाप्तिरस्त्विति भूयादिति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ ५ ॥
ye ye grahāḥ śubha-sthāneṣu sthitāḥ, teṣāṁ grahāṇāṁ atiśayena ekādaśa śubha sthāna phala avāptir-asviti bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 5 ||

अनयोः दम्पत्योः वेदोक्तं दीर्घं आयुष्यं भूयादिति भवन्तो महान्तो अनुगृह्णन्तु ॥ ६ ॥
anayoḥ dampatyoḥ vedoktaṁ dīrghaṁ āyuṣyaṁ bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 6 ||

अनयोः दम्पत्योः गृहे वसतां द्विपदां चतुष्पदां नीरोग शतायुषं भूयादिति भवन्तो महान्तोऽनुगृह्णन्तु ॥७ ॥
anayoḥ dampatyoḥ gṛhe vasatāṁ dvipadāṁ catuṣpadāṁ nīroga śatāyuṣaṁ bhūyāditi bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 7 ||

अनयोः दम्पत्योः क्षेम स्थैर्य धैर्य सौर्य वीर्य विजय आयुरारोग्य ऐश्वर्य अभिवृद्धिः भूयादिति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ ८ ॥

anayoḥ dampatyoḥ kṣema sthairya dhairya saurya vīrya vijaya āyur ārogya aiśvarya abhivṛddhiḥ bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 8 ||

अनयोः दम्पत्योः सर्वेषां देवतानां प्रसादेन च हितोक्त महत् ऐश्वर्य आवाप्तिः आचन्द्रार्कं वंशा वृद्धि भूयादिति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ ९ ॥
anayoḥ dampatyoḥ sarveṣāṁ devatānāṁ prasādena ca hitokta mahat aiśvarya āvāptiḥ ācandrārkaṁ vaṁśā vṛddhi bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 9 ||

अनयोः दम्पत्योः आयुर् बलं यशो वर्चः पशवः स्थैर्यं सिद्धिर्लक्ष्मीः क्षमा कान्तिः सद्गुणा आनन्दो नित्योत्सवो नित्य-श्री नित्य-मङ्गलं इत्येषां सर्वदा अभिवृद्धिर्भूयाद् इति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ १० ॥
anayoḥ dampatyoḥ āyur balaṁ yaśo varcaḥ paśavaḥ sthairyaṁ siddhir lakṣmīḥ kṣamā kāntis sadguṇā ānando nityotsavo nitya-śrī nitya-maṅgalaṁ ityeṣāṁ sarvadā abhivṛddhir bhūyād iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 10 ||

अनयोः दम्पत्योः गृहे धन लक्ष्मी धान्य लक्ष्मी सन्तान लक्ष्मी सौम्य लक्ष्मी सौभाग्य लक्ष्मी, गज लक्ष्मी मोक्ष लक्ष्मी अष्ठ लक्ष्म्याः स्थिरतर सिद्धिः इति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ ११ ॥
anayoḥ dampatyoḥ gṛhe dhana lakṣmī dhānya lakṣmī santāna lakṣmī saumya lakṣmī saubhāgya lakṣmī, gaja lakṣmī mokṣa lakṣmī aṣṭha lakṣmyāḥ sthiratara siddhiḥ iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 11 ||

सर्वे जनाः नीरोगाः निरुपद्रवाः सदाचार-सम्पन्ना आढ्या निर्मत्सर दयालवश्च भूयासुरिति भवन्तो महान्तो ऽनुगृह्णन्तु ॥ १२ ॥
sarve janāḥ nīrogāḥ nir-upadravāḥ sad-ācāra-sampannā āḍhyā nir-matsara dayālavaśca bhūyāsur iti bhavanto mahānto anugṛhṇantu || 12 ||

देशो अयं निरुपद्रवो अस्तु । सर्वे जनाः सुखिनो भवन्तु ॥ १३ ॥
deśo ayaṁ nir-upadravo astu | sarve janāḥ sukhino bhavantu || 13 ||

समस्त सन्मङ्गलानि सन्तु । उत्तरोत्तर अभिवृद्धिरस्तु ॥ १४ ॥
samasta sanmaṅgalāni santu | uttarottara abhivṛddhir astu || 14 ||

ācārya sambhāvanam

PRASTHĀNA — DEPARTURE.

- The priest then calls 4 women and performs the maṇḍapa udvāsanam.
- They begin dismantling the maṇḍap.
- The couple make their way to the car.
- As the bride gets in, the priests chant the following mantra:—

पूषा त्वेतो नयतु हस्त गृह्याश्विना त्वा प्र वहतां रथेन ।
गृहान् गच्छ गृह-पत्नी यथासो वशिनी त्वं विदथमा वदासि ॥

pūṣā tveto nayatu hasta gṛhyāśvinā tvā pra vahatāṁ rathena ।
gṛhān gaccha gṛha-patnī yathāso vaśinī tvaṁ vidathamā vadāsi ॥

Let Pusan take your hand and hence conduct you; may the two Asvins on their car transport you. Go to the house to be the household's mistress and speak as lady to your gathered people. (R.V.10:85:26)

सुकिंगुं शुकगुं शल्मलिं विश्व-रूपं हिरण्यं वर्णगुं सुवृतंगुं सुचक्रम् ।
आरोह वध्वं ऋतस्य लोकगस्स्योनं पत्ये वहतुं कृणुष्व ॥

sukiguṁ śukaguṁ śalmaliṁ viśva-rūpaṁ hiraṇya varṇaguṁ suvṛtaguṁ sucakram । āroha vadhvaṁ ṛtasya lokagas syonaṁ patye vahatuṁ kṛṇuṣva ॥

O Bride, radiant as the Sun, mount this all-hued, golden-tinted, strong-wheeled, highly brilliant car, gently rolling, bound for the world of Rta. Make for your husband a happy bridal procession. (RV.10.85.20)

मा विदन् परिपंथिनो य आसीदंति दंपती । सुगोभिर्दुर्गमतीताम् अपद्रांत्व-रांतयः ॥

mā vidan paripanthino ya āsīdanti dampatī ।
sugobhir durgam-atītām apadrāntva-rātayaḥ ॥

Those who are at cross purposes and opposed to the wedded couple may they not succeed. May the hard path of life be crossed by pleasant journey. May all the forces of evil shrink away. (RV.10.85.32)

- The mother of the bride or another sumangali goes to the vehicle and anoints the driver with tilak.
- She pours water over the right wheel of the car and anoints it with candan, kumkum and akshata.
- A coconut is then placed under the wheel and the car is slowly driven over the coconut to break it.

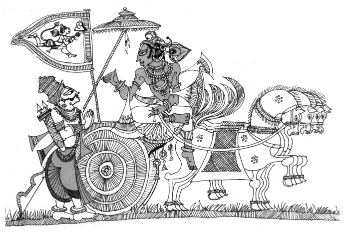

VADHŪ PRAVEŚA KARMA

❖ Upon arrival at the home the husband recites:—

आवां अगंथ् सुमतिर्वाजिनी वसूनि अश्विना हृत्सु कामांगुं अयगुं सत ।
अभूतं गोपा मिथुना शुंभस्पती प्रिया अंर्यम्णो दुर्यागुं अशीमहि ॥

āvām aganth sumatir vājinī vasūni aśvinā hṛthsu kāmāgum ayagum sata ।
abhūtam gopā mithunā śubhaspatī priyā aryamṇo duryāgum aśīmahi ॥

We pay our obeisance to Asvins — the physicians of the gods [who represent Right Thoughts and Right Actions], may good thoughts come to us from them. And may they protect us and fulfil the desires which we cherish in our hearts. O twin Lords of auspiciousness, be favourable to us as we enter this home.

❖ The couple enter the home with the bride going first and kicking over a pot of rice:—

गृहान् भद्रंथ् सुमनंसः प्रपद्येऽवीरघ्नी वीरवतः सुवीरान् ।
इरां वहंतो घृतम् उक्षमांणास्तेष्वहगुं सुमनाः सम्विंशामि ॥

gṛhān bhadranth sumanasaḥ prapadye'vīraghnī vīravatas suvīrān ।
irām vahato ghṛtam ukṣamāṇās teṣvahagum sumanās samviśāmi ॥

I enter this home with positive thoughts, kind to children. May this home be blest with heroes, may this house always be auspicious, may food and ghee flow here in abundance.

❖ The couple sit upon a red bull-hide with the neck turned towards the east:—

इह गावो निषिदंत्विहाश्वा इह पूरुषाः ।
निषीदंतु इह सहस्रं दक्षिणो यज्ञ इह पोषो निषीदतु ॥

iha gāvo niṣidantvihāśvā iha pūruṣāḥ ।
niṣīdantu iha sahasram dakṣiṇo yajña iha poṣo niṣīdatu ॥

Here may the cows sit down, here the horses, here the men. With a thousand gifts, with prosperity and health be seated here.

❖ A child is placed in the bride's lap:—

सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी दृढा ।
अथो नक्षत्राणामेषाम् उपस्थे सोम आधितः ॥

somenādityā balinas somena pṛthivī dṛḍhā ।
atho nakṣatrāṇām eṣām upasthe soma ādhitaḥ ॥

By Soma (ambrosia) are the Sovereign Principles strong, by Soma mighty is the Earth. Thus the Moon which radiates Soma in the midst of all these constellations has his place.

Saṅkalpaḥ _________ गोत्र _________ अहम् अनया वध्वा सह गार्हस्थ्य धर्माचरणेन धर्म अर्थ काम मोक्ष साधन पूर्वक श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं अद्य वधु प्रवेश आख्य कर्म करिष्ये ॥ तदङ्गत्वेन निर्विघ्नेन परि-समाप्त्यर्थं आदौ श्री महा गणपति पूजां करिष्ये ॥

________ gotra ________ aham anayā vadhvā saha gārhasthya dharmācaraṇena dharma artha kāma mokṣa sādhana pūrvaka śrī parameśvara prītyarthaṁ adya vadhu praveśa ākhya karma kariṣye || tadaṅgatvena nirvighnena pari-samāptyarthaṁ ādau śrī mahā gaṇapati pūjāṁ kariṣye ||

"I, along with my bride, shall perform the duties of a householder in accordance with the principles of dharma, for the attainment of dharma, artha, kama, and moksha, and for the pleasure of Lord Parameshwara. Today, for the completion of the marriage ceremony, I will perform the rituals of the bride's entry into the groom's house. As a preliminary to this ritual, I will perform the puja of Lord Ganesha for the removal of all obstacles.

- Ganeśa pūjā
- Kalaśa pūjā
- Navagraha pūjā
- Kula devatā pūjā
- Sometimes games are played – like 'hide the ring in a bucket of water'.
- In Sindhi families handfuls of salt or rice are exchanged between the bride and all her in-laws. While performing this ceremony the Śubha Kāmāna can be recited.

ŚUBHA KĀMANĀ

प्रथमोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं सीता-रामाभिवन्दितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ १ ॥
prathamo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ sītā-rāmābhivanditaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 1 ||

द्वितीयोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं सत्या-कृष्णाभिवन्दितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदस् सर्वदा भवेत् ॥ २ ॥
dvitīyo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ satyā-kṛṣṇābhivanditaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 2 ||

तृतीयोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं गौरी-शङ्कर वन्दितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ ३ ॥
tṛtīyo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ gaurī-śaṅkara vanditaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 3 ||

चथुर्तोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं सावित्री-ब्रह्म पूजितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ ४ ॥
cathurto'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ sāvitrī-brahma pūjitaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 4 ||

पञ्चमोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं कुन्ती-पाण्डू प्रपूजितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ ५ ॥
pañcamo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ kuntī-pāṇḍū prapūjitaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 5 ||

षष्टमोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं लक्ष्मी-नारायण वन्दितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ ६ ॥
ṣaṣṭamo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ lakṣmī-nārāyaṇa vanditaḥ |
sarveṣu mama kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 6 ||

सप्तमोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं शचि-पुरन्धर पूजितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ ७ ॥
saptamo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ śaci-purandhara pūjitaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 7 ||

अष्टमोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं श्री-वेङ्कतेश्वर पूजितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ ८ ॥
aṣṭamo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ śrī-veṅkateśvara pūjitaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 8 ||

नवमोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं स्वाहाग्नि अभिवन्दितः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ ९ ॥
navamo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ svāhāgni abhivanditaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 9 ||

दशमोऽञ्जलिर् अयं पूर्वं सावित्री-सत्यवान् नमः । सर्वेषु तव कार्येषु शुभदः सर्वदा भवेत् ॥ १० ॥
daśamo'ñjalir ayaṁ pūrvaṁ sāvitrī-satyavān namaḥ |
sarveṣu tava kāryeṣu śubhadas sarvadā bhavet || 10 ||

CATURTHI KARMA PRAYOGAḤ

- On the fourth day after the wedding, the couple bathe and wear new clothes.
- They are joined with the brahma-granthi.
- Perform the usual preliminaries

Saṅkalpaḥ — एवं पूर्वोक्त गुण विशेषण विसिष्ठायां अस्यां शुभ तिथौ मम उपात समस्त दुरित क्षय द्वार श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थम् आवयोः उद्वाह शेष होम कर्म करिष्ये ॥

evaṁ pūrvokta guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha tithau mama upāta samasta durita kṣaya dvāra śrī parameśvara prītyartham āvayoḥ udvāha śeṣa homa karma kariṣye ॥

- Establish the sacred fire (śikhi nāma) and do the preliminaries (āghāra ājyabhāga etc).
- Offer the following oblations with caru.
- Take sampat ājyam with the pradhāna mantras.

अग्ने प्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरसि ब्राह्मणस् त्वा नाथ-कामः प्रपद्ये । या अस्यां पतिघ्नी तनूः प्रजाघ्नी पशुघ्नी लक्ष्मिघ्नी जारघ्नी अस्यै तां कृणोमि स्वाहा ॥ अग्नये इदं न मम ।

agne prāyaścitte tvaṁ devānāṁ prāyaścittir asi brāhmaṇas tvā nātha-kāmaḥ prapadye । yā asyāṁ patighnī tanūḥ prajāghnī paśughnī lakṣmighnī jāraghnī asyai tāṁ kṛṇomi svāhā ॥ agnaye idaṁ na mama ।

O Agni! you are the agent of expiation, among the gods you are the agent of expiation. I the Brahmana entreat you, desirous of protection. Whatever misfortune is upon this woman that would affect her husband, her offspring, her domestic animals, her prosperity, and her lover — drive that away from her.

अग्ने प्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरसि ब्राह्मणस् त्वा नाथ-कामः उपधावामि । या अस्यै पतिघ्नी तनूस् तां नाशय स्वाहा ॥ अग्नये इदं न मम ॥

agne prāyaścitte tvaṁ devānāṁ prāyaścittir asi brāhmaṇas tvā nātha-kāmaḥ upadhāvāmi । yā asyai patighnī tanūs tāṁ nāśaya svāhā ॥ agnaye idaṁ na mama ॥

'Agni! Expiation! You are the means of expiation of the gods. I, the Brāhmaṇa, entreat you, desirous of protection. Whatever influence is in her that brings harm to her husband, remove that from her. Svāhā

वायो प्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिर् असि ब्राह्मणस् त्वा नाथ-कामः उपधावामि । या अस्यै प्रजाघ्नी तनूस्तां नाशय स्वाहा ॥ वायवे इदं न मम ॥

vāyo prāyaścitte tvaṁ devānāṁ prāyaścittir asi brāhmaṇas tvā nātha-kāmaḥ upadhāvāmi । yā asyai prajāghnī tanūs tāṁ nāśaya svāhā ॥ vāyave idaṁ na mama ॥

सूर्य॑ प्रायश्चित्ते॒ त्वं दे॒वाना॒ं प्राय॑श्चित्तिर् असि ब्राह्म॒णस् त्वा॑ ना॒थ-का॑मः उपधावामि । या अस्यै पशुघ्नी त॒नूस्तां नाशय॒ स्वाहा᳚ ॥ सूर्याय इदं न मम ॥

sūrya̍ prāyaścitte̱ tvaṁ de̱vānā̱ṁ prāya̍ścittir asi brāhma̱ṇas tvā̍ nā̱tha-kā̍maḥ upadhāvāmi । yā asyai paśughnī ta̱nūs tāṁ nāśaya̱ svāhā᳚ ॥ sūryāya idaṁ na mama ॥

चंद्र॑ प्रायश्चित्ते॒ त्वं दे॒वाना॒ं प्राय॑श्चित्तिर् असि ब्राह्म॒णस् त्वा॑ ना॒थ-का॑मः उपधावामि । या अस्यै गृहघ्नी त॒नूस्तां नाशय॒ स्वाहा᳚ ॥ चंद्राय इदं न मम ॥

candra̍ prāyaścitte̱ tvaṁ de̱vānā̱ṁ prāya̍ścittir asi brāhma̱ṇas tvā̍ nā̱tha-kā̍maḥ upadhāvāmi । yā asyai gṛhaghnī ta̱nūs tāṁ nāśaya̱ svāhā᳚ ॥ candrāya idaṁ na mama ॥

गंधर्व॑ प्रायश्चित्ते॒ त्वं दे॒वाना॒ं प्राय॑श्चित्तिर् असि ब्राह्म॒णस् त्वा॑ ना॒थ-का॑मः उपधावामि । या अस्यै यशोघ्नी त॒नूस्तां नाशय॒ स्वाहा᳚ ॥ गंधर्वाय इदं न मम ॥

gandharva̍ prāyaścitte̱ tvaṁ de̱vānā̱ṁ prāya̍ścittir asi brāhma̱ṇas tvā̍ nā̱tha-kā̍maḥ upadhāvāmi । yā asyai yaśoghnī ta̱nūs tāṁ nāśaya̱ svāhā᳚ ॥ gandharvāya idaṁ na mama ॥

ॐ प्रजापतये स्वाहा । इदं प्रजापतये न मम ॥

oṁ prajāpataye svāhā । idaṁ prajāpataye na mama ॥

ॐ अग्नये स्विष्टकृते । इदं अग्नये स्विष्टकृते न मम ॥

oṁ agnaye sviṣṭakṛte । idaṁ agnaye sviṣṭakṛte na mama ॥

- vyāhṛti homam.
- pañca-varuṇa homam
- sarva prāyaścitta āhutayaḥ

ॐ आयाश्चाग्ने स्यन् अभिशस्ति पाश्च सत्वम् इत्वमया असि । अयानो यज्ञं वहास्ययानो धेहि भेषजग्गस् स्वाहा᳚ ॥ इदमग्नये न मम ॥ १ ॥

oṁ āyāścāgne syan abhiśasti pāśca satvam itvamayā asi । ayāno yajñaṁ vahāsyayāno dhehi bheṣajaggas svāhā᳚ ॥ idamagnaye na mama ॥ 1 ॥

ॐ ये ते शतं वरुण ये सहस्रं यज्ञियाः पाशा वितता महांतः तेभिर्नो अद्य सवितोत विष्णुर् विश्वे मुंचंतु मरुतः स्वर्काः स्वाहा᳚ ॥ इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यश्च न मम ॥ २ ॥

oṁ ye te śataṁ varuṇa ye sahasraṁ yajñiyāḥ pāśā vitatā mahāntaḥ tebhirno adya savitota viṣṇur viśve muñcantu marutaḥ svarkāḥ svāhā᳚ ॥ idaṁ varuṇāya savitre viṣṇave viśvebhyo devebhyo marudbhyaḥ svarkebhyaśca na mama ॥ 2 ॥

ॐ उदु॑त्त॒मं व॑रुण॒ पाश॑म् अ॒स्मद् अवा॑ध॒मं विम॑ध्य॒मग्ं श्र॑थाय । अथा॑ व॒यं आ॑दित्य व्र॒ते तवाना॑गसो॒ अदि॑तये स्याम स्वाहा᳚ ॥ इदं वरुणाय न मम ॥ ३ ॥

oṁ udduttamaṃ varuṇa pāśam asmad avāghaṃ vimadhyamagum śrathāya । athā vayaṃ āditya vrate tavānāgaso aditaye syāma svāhā ॥ idaṁ varuṇāya na mama ॥ 3 ॥

Varuna, from the upmost noose release us, let down the lowest and remove the midmost. So in the Dharma may we become faultless and achieve the state of undivided consciousness, O you who are undifferentiated. (V.S. 12;12)

ॐ प्रजापतये स्वाहा । इदं प्रजापतये न मम ॥
oṁ prajāpataye svāhā । idaṁ prajāpataye na mama ॥

Pūrṇa pātra dānam

❖ Give a pūrṇa pātra to the Brahmin

ॐ अस्यां रात्रौ कृतैतत् चतुर्थी होम कर्मणि कृताकृतावेक्षण रूप ब्रह्म कर्म प्रतिष्ठार्थं इदम् पूर्ण पात्रं प्रजापति दैवतं .... गोत्राय .... शर्मणे ब्रह्मणाय पूर्ण पात्र दक्षिणां तुभ्यं अहं संप्रददे ॥ प्रतिवचनम् — ॐ स्वस्ति

oṁ asyāṁ rātrau kṛtaitat caturthī homa karmaṇi kṛtākṛtāvekṣaṇa rūpa brahma karma pratiṣṭhārthaṁ idaṁ pūrṇa pātraṁ prajāpati daivataṁ .... gotrāya ..... śarmaṇe brahmaṇāya pūrṇa pātra dakṣiṇāṁ tubhyaṁ ahaṁ saṁpradade ॥ prativacanam — oṁ svasti

❖ Release the brahma granthi.

ॐ सुमित्रिया न आप ओषधयः संतु ॥ oṁ sumitriyā na āpa oṣadhayaḥ santu ॥

❖ sprinkle the praṇīta jal on their heads.

ॐ दुर्मित्रियास्तस्मै संतु योऽस्मान् द्वेष्टि यंच वयम् द्विष्मह —
oṁ durmitriyās tasmai santu yo'smān dveṣṭi yañca vayam dviṣmaha —

❖ pour the rest of the praṇīta jala in the iśāna kona turning it upside down.

ॐ देवा गातु विदो गातुं वित्वा गातुमित । मनसस्पत ऽइमन् देव यज्ञग्गस्स्वाहा वातेधाः स्वाहा ॥ इदं वाताय न मम ॥

oṁ devā gātu vido gātuṁ vitvā gātum ita । manasaspata 'iman deva yajñaggas svāhā vātedhās svāhā ॥ idaṁ vātāya na mama ॥

Abhisiñcanam

इमा आपः शिवा शिवत्तमाः शांता शांतत्तमाः शुभा शुभत्तमाः पूता पूतत्तमाः पुण्या पूता पुण्यत्तमाः मेध्य मेध्यत्तमाः अमृता अमृत रसाः तास्ते कृन्वंतु भेषजम् ॥
idaṁ āpah śivā śivattamāḥ śāntā śāntattamāḥ śubhā śubhattamāḥ pūtā pūtattamāḥ puṇyā pūtā puṇyattamāḥ medhya medhyattamāḥ amṛtā 'mṛta rasāḥ tās te kṛnvantu bheṣajam ॥

"May these waters be auspicious, the most benevolent, tranquil, and pure. They are the purest, the most virtuous, the holiest, and the most sanctifying. May they bestow upon us the finest elixir, the elixir of immortality. Let them make for us the remedy."

❖ The caru is now tasted by the bride four times:—

ॐ प्राणैस्ते प्राणान् संदधामि ॥ oṁ prāṇaiste prāṇān sandadhāmi ॥
ॐ अस्थिभिस् तेऽस्थीनि संदधामि ॥ oṁ asthibhis te'sthīni sandadhāmi ॥
ॐ मांसैस्ते मांसानि संदधामि ॥ oṁ māṁsais te māṁsāni sandadhāmi ॥
ॐ त्वचा ते त्वचं संदधामि ॥ oṁ tvacā te tvacaṁ sandadhāmi ॥

'I add breath to thy breath, bones to thy bones, flesh to thy flesh, skin to thy skin.'

Touching of the hearts

❖ The couple touch each other's hearts:—

त ते तुसीमे हृदयं दिवि चंद्रमसि श्रितं वेदाहं तन् मां तद् विद्यात् पश्येम शरदः शतं, जीवेम शरदः शतं, शृणुयाम शरदः शतं ॥

ta te tusīme hṛdayaṁ divi candramasi śritaṁ vedāhaṁ tan māṁ tad vidyāt paśyema śaradaś śataṁ, jīvema śaradaś śataṁ, śṛṇuyāma śaradaś śataṁ ॥

'O you whose hair is well parted! Your heart that dwells in heaven, in the moon, that may I know; may it know me. May we see each other for a hundred autumns; may we live together a hundred autumns; may we listen to each other a hundred autumns.

Kaṅkana mocanam

❖ Untie the kaṅkana that was applied before the wedding ceremony.

कंकणं मोचयाम्यद्य रक्षां वैन कदाचन । मयि रक्षां स्थिरां दत्वा स्वस्थानं गच्छ कंकण ॥
kaṅkaṇaṁ mocayāmy-adya rakṣāṁ vaina kadācana ।
mayi rakṣāṁ sthirāṁ datvā svasthānaṁ gaccha kaṅkaṇa ॥

❖ Fill the sruva with ghee, fruit, flower and perform pūrṇāhuti:—

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरम् ऋत आ जातम् अग्निम् ।
कविगुं सम्राजम् अतिथिं जनानाम् आसन्ना पात्रं जनयंत देवाः ॥
mūrdhānaṁ divo aratiṁ pṛthivyā vaiśvānaram ṛta ā jātam agnim ।
kaviguṁ samrājam atithiṁ janānām āsannā pātraṁ janayanta devāḥ ॥

Him, messenger of Earth and head of Heaven, Agni Vaishvanara born of Holy Order, The Sage, the King, the Guest of men, a vessel fit for their mouths have the gods generated. VS.7.24.

❖ Śānti Pāṭha
❖ Dakṣiṇa dānam
❖ Āśirvādam

PUNAR VIVĀHA SAMSKĀRAM

गांधर्व विवाहेषु पुनर्वैवाहिको विधिः । कर्तव्यश्च त्रिभिः वर्णैः समयेन अग्नि साक्षिभिः
gāndharva vivāheṣu punar vaivāhiko vidhiḥ |
kartavyaśca tribhiḥ varṇaiḥ samayena agni sākṣibhiḥ ||

- ❖ The couple take their places in the paṇḍal facing the east with the bride sitting on the right of the groom.
- ❖ Perform all the usual preliminaries.

Pradhāna Saṅkalpaḥ

हरिः ॐ तत्सत् गोविंद गोविंद गोविंद । भगवतो महा-पुरुषस्य विष्णोराज्ञया, प्रवर्तमानस्य आद्य ब्रह्मणो द्वितीय परार्धे श्वेतवराह कल्पे वैवस्वत मन्वंतरे अष्टाविंशतितमे कलि युगे प्रथम पादे जंबूद्वीपे मेरोर् आग्नेय दिग्भागे हिरण्मय देशे ________ देशे ________ नगरि अंतर्गते, समस्त देवता ब्राह्मण् सन्निधौ वर्तमान व्यवहारिक चंद्रमानेन ________ संवत्सरे ________ अयने ________ ऋतौ ________ मासे ________ पक्षे ________ तिथौ ________ वासरे ________ नक्षत्रे शुभ योगे शुभ करणे एवं गुण विशेष विसिष्टायां अस्यां शुभ तिथौ मम उपात समस्त दुरितक्षय द्वार श्री परमेश्वर प्रीत्यार्थं:—

hariḥ oṁ tatsat govinda govinda govinda | bhagavato mahā-puruṣasya viṣṇorājñayā, pravartamānasya ādya brahmaṇo dvitīya parārdhe śvetavarāha kalpe vaivasvata manvantare aṣṭāviṁśatitame kali yuge prathama pāde jambūdvīpe meror āgneya digbhāge hiraṇmaya deśe ________ deśe ________ nagari antargate, samasta devatā brāhmaṇ sannidhau vartamāna vyavahārika candramānena ________ saṁvatsare ________ ayane ________ ṛtau ________ māse ________ pakṣe ________ tithau ________ vāsare ________ nakṣatre śubha yoge śubha karaṇe evaṁ guṇa viśeṣa visiṣṭāyāṁ asyāṁ śubha tithau mama upāta samasta duritakṣaya dvāra śrī parameśvara prītyārthaṁ:—

Harih om tatsat. Govinda, Govinda, Govinda, with the permission of the Supreme Lord Vishnu, in this period during the second half of the life-span of the demiurge Brahma, during the aeon of the White Boar, during the universal rule of Vaivasvata Manu in the 28th period, during the first quarter of the age of Kali, on the planet Earth in land .... of mount Meru, in the country of ...., in the city of ...., in the year .... of the 60 year Jovian cycle, in the .... solstice, during the .... season, in the month of .... in the .... fortnight, on the .... lunar day, on a .... day under the constellation of .... with auspicious conjunctions, and all the planets being benevolently disposed; for the expiation of all my sins and for invoking the grace of God:—

________ गोत्रस्य ________ नाम्ना वरस्य ________ गोत्रस्य नाम्नीः भामिनी, देव अग्नि गुरु ब्राह्मणाः वैष्णवाः, परिवार सन्निधौ अग्नयादि साक्षतया सह दंपतयोः प्रशस्त गृहस्थाश्रमे धर्म अर्थ काम आचरणाय, सकल मंगल प्राप्त्यर्थम् पुनरुद्वाह संस्कारं करिष्ये ॥

________ gotrasya ________ nāmnā varasya ________ gotrasya nāmnīḥ bhāminī, deva agni guru brāhmaṇāḥ vaiṣṇavāḥ, parivāra sannidhau agnayādi sākṣatayā saha

dampatayoḥ praśasta gṛhasthāśrame dharma artha kāma ācaraṇāya, sakala maṅgala prāptyartham punarudvāha saṁskāraṁ kariṣye ||

I perform this sacrament of marriage for the groom of the clan of .... by the name of .... and the bride of the clan of .... by the name of .... in the presence of the gods, the sacred fire, teachers, priests and devotees as witnesses, so that they may enter today into the hallowed institute of householders for the fulfillment of the fourfold aim of human life — righteousness, material prosperity and pleasure.

Paraspara Nirīkṣaṇam

❖ The couple sit facing each other :—

Bride;

अपश्यं त्वा मनसा चेकितानं तपसो जातं तपसो विभूतम् ।
इह प्रजां इह रयिं रराणः प्रजायस्व प्रजया पुत्र-काम ॥

apaśyaṁ tvā manasā cekitānaṁ tapaso jātaṁ tapaso vibhūtam |
iha prajāṁ iha rayiṁ rarāṇaḥ prajāyasva prajayā putra-kāma ||

I beheld you in my mind, with skills born of meditation, renown for self-discipline, enjoying in this world progeny and riches, may you obtain [through me] the progeny that you desire. (Rik Veda 10;183;1)

Groom; अपश्यं त्वा मनसा दीध्यानां स्वायां तनूं ऋत्विये नाथमानाम् ।
उपमाम् उच्चा युवतिर् बभूयाः प्रजायस्व प्रजया पुत्र कामे ॥

apaśyaṁ tvā manasā dīdhyānāṁ svāyāṁ tanūṁ ṛtviyo nāthamānām |
upamām uccā yuvatir babhūyāḥ prajāyasva prajayā putra kāme ||

I beheld you in my mind radiant with beauty, prepared for your husband's approach at due season; may you who are youthful come up to me; may you bear the progeny that you too desire. (Rik Veda 10;183;2)

❖ If they don't intend begetting children then they recite this mantra only:—

Together एयं अगन् पति-कामा जनि-कामो ऽहम् आगमम् ।
अश्वः कनिक्रदद् यथा भगेनाहं सहागमम् ॥
यदंतरं तद्बाह्यं यद्बाह्यं तदंतरम् ।

eyaṁ agan pati-kāmā jani-kāmo 'ham āgamam |
aśvaḥ kanikradad yathā bhagenāhaṁ sahāgamam ||
yad antaraṁ tad bāhyaṁ yad bāhyaṁ tad antaram |

Both of us have come here voluntarily and without reservation to enter into domestic life full of prosperity and love. May the love that is in our hearts be manifest and may the affection we demonstrate to each other be truly installed in our hearts. (A.V. 2:30:5,4)

Exchanging of Garlands

❖ The couple both garland each other:—

समंजंतु विश्वेदेवाः समापो हृदयानि नौ । सं मातरिश्वा संधाता सम् उ देष्ट्री दिदेष्टु नौ ॥

samañjantu viśvedevāḥ samāpo hṛdayāni nau |
saṁ mātariśvā sandhātā sam u deṣṭrī dideṣṭu nau ||

May all the Directive Energies of the Cosmos unite our hearts, may the Universal Principles, the Life Force and the heavens keep us two together. (RV.10.85.47)

Vastra Dānam

❖ The couple each give the other a set of garments:—

परि-धास्ये योशो-धास्ये दीर्घायुत्वाय जरदष्टिरस्मि ।
शतं च जीवामि शरदः पुरूची रायस्पोषां अभिसं-व्ययिष्ये ॥

pari-dhāsye yośo-dhāsye dīrghāyutvāya jaradaṣṭir-asmi |
śataṁ ca jīvāmi śaradaḥ purūcī rāyas-poṣām abhisam-vyayiṣye ||

Wear this garment and may you have fame and longevity, and may we live together until old age. With your grace may we live together for a hundred autumns, enjoying well-being, prosperity and ever increasing our knowledge.

❖ The couple then recite the kāma-stuti together:—

Kāma Stuti

क इदं कस्मा आदात् । कामः कामाय । कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता । कामगुं समुद्रम् आविंश । कामेण त्वा प्रतिगृह्णामि । कामैतत्-ते ॥

ka idaṁ kasmā ādāt | kāmaḥ kāmāya | kāmo dātā kāmaḥ pratigrahītā | kāmaguṁ samudram āviśa | kāmeṇa tvā pratigṛhṇāmi | kāmaitat-te ||

Who is giving what and to whom? Love is the Giver and Love the Receiver. Love has entered into the Ocean of Being. Through Love I receive you. O Love all this is for you. (TA. 3.10.1.4 A.V. 3.29.7)

Agni-sthāpanam

Saṅkalpaḥ — एवं पूर्वोक्त गुण विशेषण विसिष्ठायां अस्यां शुभ तिथौ मम उपात समस्त दुरित-क्षय द्वार श्री परमेश्वर प्रीत्यर्थं ________ गोत्रो ________ नाम अहम् अस्या भार्यायाः पत्नीत्व सिद्धये वैवाहिक होमं करिष्ये ॥ उद्वाह कर्म करिष्ये ॥

evaṁ pūrvokta guṇa viśeṣaṇa visiṣṭhāyāṁ asyāṁ śubha tithau mama upāta samasta durita-kṣaya dvāra śrī parameśvara prītyarthaṁ ________ gotro ________ nāma aham asyā bhāryāyāḥ patnītva siddhaye vaivāhika homaṁ kariṣye || udvāha karma kariṣye ||

Om on this auspicious day characterised by the afore mentioned Astrological Parameters, for absolution of all my sins and in order to invoke the Grace of the Supreme Lord) In order to confirm our marriage to each other, I [or through my preceptor] now perform the nuptial sacrifice.

❖ Touch water, prepare sthaṇḍila, establish the sacred fire:—

ॐ भूर्भुवस्सुवः योजक नाम अग्निम् आवाहयामि स्थापयामि ।
योजक नाम अग्नये नमः सुप्रतिष्टो वरदो भव ॥
oṁ bhūrbhuvassuvaḥ yojaka nāma agnim āvāhayāmi sthāpayāmi |
yojaka nāma agnaye namaḥ supratiṣṭo varado bhava ||

ॐ प्राजापतये स्वाहा । ॐ इंद्राय स्वाहा । ॐ सोमाय स्वाहा । ॐ अग्नये स्वाहा ।
ॐ भूः स्वाहा । ॐ भुवः स्वाहा । ॐ सुवः स्वाहा ॥
oṁ prājāpataye svāhā | oṁ indrāya svāhā | oṁ somāya svāhā | oṁ agnaye svāhā |
oṁ bhūḥ svāhā | oṁ bhuvaḥ svāhā | oṁ suvaḥ svāhā ||

Pratijña

Groom — धर्मे च, अर्थे च, कामे च, इमां नातिचरामि ॥
dharme ca, arthe ca, kāme ca, imāṁ nāticarāmi ||

Bride — धर्मे च, अर्थे च, कामे च, इमं नातिचरामि ॥
dharme ca, arthe ca, kāme ca, imaṁ nāticarāmi ||

In our mutual pursuit of spiritual development, in our mutual financial arrangements and in our mutual pursuit of pleasure and intimacy I shall never do the wrong thing by you.

Śubha Dṛṣṭi

❖ The couple are requested to look at each other:—

अघोर चक्षुरपतिघ्न्येधि शिवा पतिभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।
जीवसूर्देव-कामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥
aghora cakṣurapatighnyedhi śivā patibhyas-sumanās-suvarcāḥ |
jīvasūr-deva-kāmā syonā śaṁ no bhava dvipade śaṁ catuṣpade ||

Om. Gaze gently upon each other, never be hostile to each other, be tender to birds and animals, of cheerful mind, beautiful in your combined glory, the parents of heroes, be devoted to the gods, may you be benevolent to others, be good and kind to us, and to all beings. (RV.10.85.44)

Om. To us, O God, bring her, kind to her brothers; bring her, O Lord of the Universe, kind to her husband and her children. O Creator of the Universe bring her with prosperity. (AV.14.1.62)

अभ्रातृघ्नीं वरुणापतिघ्नीं बृहस्पते । इंद्रापुत्रघ्नीं लक्ष्म्यं तामस्यै संविताः सुवः ॥
abhrātṛghnīṁ varuṇāpatighnīṁ bṛhaspate |
indrāputraghnīṁ lakṣmyaṁ tām asyai savitās suvaḥ ||

Vaivāhika Homam

For widows;—

इयं नारी पतिलोकं वृणाना नि पद्यत उप त्वा मर्त्य प्रेतम् ।
धर्मं पुराणम् अनुपालयंती तस्यंइ प्रजां द्रविणं चेह धेहि स्वाहा ॥

iyaṁ nārī patilokaṁ vṛṇānā ni padyata upa tvā martya pretam ।
dharmaṁ purāṇam anupālayantī tasyai prajāṁ draviṇaṁ ceha dhehi ॥

O Man this woman preserving faithfully the ancient custom, longing for domestic happiness approaches you; bestow upon her wealth and offspring. (AV.18;3;1.)

अपश्यन् युवतिं नीयमानां जीवां मृतेभ्यः परिणीयमानाम् ।
अंधेन यत् तमसा प्रावृत् आसीत् प्राक्तो अपाचीमनयं तदेनां स्वाहा ॥

apaśyan yuvatiṁ nīyamānāṁ jīvāṁ mṛtebhyaḥ pariṇīyamānām ।
andhena yat tamasā prāvṛt āsīt prākto apācīmanayaṁ tadenāṁ svāhā ॥

I saw this youthful dame being escorted and carried behind the dead. When she was enveloped with the blinding darkness of grief, then did I turn her back and lead her homeward. (AV.18;3;3)

उदीर्ष्व नार्यभि जीवलोकं गतासुम् एतम् उप शेष एहिं ।
हस्त ग्राभस्य दिधिषोस्तवेदं पत्युर् जनित्वम् अभि संबभूथ स्वाहा ॥

udīrṣva nāryabhi jīvalokaṁ gatāsum etam upa śeṣa ehi । hasta grābhasya didhiṣos tavedaṁ patyur janitvam abhi saṁbabhūtha svāhā ॥

Rise up, come to the world of life, O Woman; come, he is lifeless by whose side you remain. Wifehood with this your husband was your lot, who took you by the hand and wooed you as a lover. (RV. 10;18;8)

बृहस्पति नाव सृष्टां विश्वे देवा अधारयन् ।
वर्चो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमागुं सगस्सृंजामसि स्वाहा ॥

bṛhaspati nāva sṛṣṭāṁ viśve devā adhārayan ।
varco goṣu praviṣṭaṁ yat tenemāguṁ sagas sṛjāmasi svāhā ॥

The domestic law ordained by God is maintained by the Cosmic forces, with all the splendor that exists in the learned do we endow this woman.

बृहस्पति नाव सृष्टां विश्वे देवा अधारयन् ।
तेजो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमागुं सगस्सृंजामसि स्वाहा ॥

bṛhaspati nāva sṛṣṭāṁ viśve devā adhārayan ।
tejo goṣu praviṣṭaṁ yat tenemāguṁ sagas sṛjāmasi svāhā ॥

……… with all the vigor that exists in the learned do we endow this woman.

बृहस्पति नाव सृष्टां विश्वे देवा अधारयन् ।
भर्गो गोषु प्रविष्टं यत् तेनेमागुं सगस्सृंजामसि स्वाहा ॥

bṛhaspati nāva sṛṣṭāṁ viśve devā adhārayan ।
bhargo goṣu praviṣṭaṁ yat tenemāguṁ sagas sṛjāmasi svāhā ॥

……… with all the good fortune that exists in the learned do we endow this woman.

बृ॒हस्पति॒ नावं सृ॒ष्टां॒ विश्वे॑ देवा अंधारयन्। ।
यशो॒ गोषु॒ प्रविंष्टं॒ यत् तेने॒मागुं सगस्सृंजामसि स्वाहाँ ।।

bṛha̲spati̲ nāva sṛṣṭā̲ṁ viśve devā adhārayan ।
yaśo̲ goṣu̲ praviṣṭa̲ṁ yat tene̲māguṁ sagas sṛjāmasi svāhā ॥

.... with all the glory that exists in the learned do we endow this woman.

बृ॒हस्पति॒ नावं सृ॒ष्टां॒ विश्वे॑ देवा अंधारयन्। ।
पयो॒ गोषु॒ प्रविंष्टं॒ यत् तेने॒मागुं सगस्सृंजामसि स्वाहाँ ।।

bṛha̲spati̲ nāva sṛṣṭā̲ṁ viśve devā adhārayan ।
payo̲ goṣu̲ praviṣṭa̲ṁ yat tene̲māguṁ sagas sṛjāmasi svāhā ॥

.... with all the knowledge that exists in the learned do we endow this woman.

बृ॒हस्पति॒ नावं सृ॒ष्टां॒ विश्वे॑ देवा अंधारयन्। ।
रसो॒ गोषु॒ प्रविंष्टं॒ यत् तेने॒मागुं सगस्सृंजामसि स्वाहाँ ।।

bṛha̲spati̲ nāva sṛṣṭā̲ṁ viśve devā adhārayan ।
raso̲ goṣu̲ praviṣṭa̲ṁ yat tene̲māguṁ sagas sṛjāmasi svāhā ॥

.... with all the essence that exists in the learned do we endow this woman. (AV.14.2.53-58.)

सोमो॑ वधू॒ युरंभवद् अ॒श्विनाँस्ताम् उ॒भा व॒रा ।
सू॒र्यं यत् पत्ये॒ शं संतीं॒ मनंसा स॒वि॒ता दंदात् स्वाहाँ ।।

somo vadhū̲ yurabhavad a̲śvinās tā̲m u̲bhā va̲rā ।
sū̲ryaṁ yat patye̲ śaṁ santī̲ṁ manasā savi̲tā dadāt svāhā ॥

The Young man was he who wooed the dame, the groomsmen were the twin Asvins - Right Action & Right Knowledge. The Impeller of the Cosmos has joined this dame with this young man, may they forever remain together. (RV. 10;85;9)

Pāṇi Gṛhaṇam

❖ The couple join hands and recite the following:—

गृ॒भ्णामिं ते सौभगत्वाय॒ ह॒स्तं॒ मया॒ पत्यां ज॒रदंष्टिर् यथाऽसंः ।
भगों अर्य॒मा संवि॒ता पुरंधि॒र्मह्यं त्वाऽदु॒र्गार्हपत्याय देवाः ।।

gṛ̲bhṇāmi te saubhagatvāya̲ hasta̲ṁ ma̲yā̲ patyā ja̲radaṣṭhi̲r yathā'saḥ ।
bhago arya̲mā savi̲tā purandhi̲r mahyaṁ tvā-'du̲rgārhapatyāya devāḥ ॥

I take your hand for wellbeing so that together we may attain to old age in happiness. The Universal Principles; Enjoyment [Bhaga], Aspiration [Aryaman], Creativity [Savitar] and Completeness [Purandhri] have united us for the performance of our duties as householders. (RV 10.85.36)

अमोऽहम् अस्मि सा त्वम् । सा त्वम् अस्यम् अमोऽहम् ।
सामाऽहम्-अस्मि ऋक्-त्वम् । द्यौरहं पृथिवी त्वम् ॥

amo'ham asmi sā tvaṁ | sā tvam asyam amo'ham |
sāmā'ham-asmi ṛk-tvam | dyaur-ahaṁ pṛthivī tvam ||

'This am I, that art thou; that art thou, this am I. The melody am I, the words thou; the heaven I, the earth thou.

ते संतु जरदष्टयः संप्रियौ रोचिष्णु सुमनस्य-मानौ ।
पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतं शृणुयाम शरदः शतम् ॥

te santu jaradaṣṭayaḥ saṁpriyau rociṣṇu sumanasya-mānau |
paśyema śaradaḥ śataṁ jīvema śaradaḥ śataṁ śṛṇuyāma śaradaḥ śatam ||

May we remain together until old age, loving each other, delighting in each other, with our minds in harmony, appreciating each other's ideas, views and feelings. May we discover life together for an hundred autumns, may we live together for an hundred autumns, and may we listen to each other attentively for an hundred autumns.

❖ If the husband has children from a previous marriage:—

येनाग्निरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणाम् । तेनं गृह्णामि
ते हस्तं मा व्यथिष्ठा मया सह प्रजया च धनेन च ॥

yenāgnir asyā bhūmyā hastaṁ jagrāha dakṣiṇām | tena gṛhṇāmi
te hastaṁ mā vyathiṣṭhā mayā saha prajayā ca dhanena ca ||

(The groom) As the king takes the hand of the Earth (to cherish and protect it) even so do I take your hand, may you never be discomforted, remain with me, with my children and with store of wealth. (A.V. 14;1;48)

ममेयं अस्तु पोष्या मह्यं त्वादाद् बृहस्पतिः ।
मया पत्या प्रजावति सं जीव शरदः शतम् ॥

mameyaṁ astu poṣyā mahyaṁ tvādād bṛhaspatiḥ |
mayā patyā prajāvati saṁ jīva śaradaś śatam ||

(The groom) May it be my responsibility to care for you; Brihaspati has united us together. May you live with me for an hundred autumns, and be a mother unto my children. (A.V. 14;1;52)

Aśmarohanam

(*repeated for three rounds*)

❖ The couple retire to the north of the fire where a millstone has been placed.
❖ The couple stand opposite each other touching the stone with their right feet.
❖ The bride places her hands upon the groom's shoulders or holds hands:—

इमं अश्मानम् आरोहत अश्मेव युवां स्थिरौ भवत । द्विषन्तमपबाधस्व मा च युवां द्विषतां अधः ॥

imaṁ aśmānam ārohata aśmeva yuvāṁ sthirau bhavata |
dviṣantam apabādhasva mā ca yuvāṁ dviṣatāṁ adhaḥ ||

Stand both of you upon this stone and be as resolute & firm as this stone in your commitment. May you both surmount all obstructions and may you never be overwhelmed by contrary forces.

Pradakṣiṇa

विश्वा॑ उ॒त त्वया॑ व॒यं धारा॑ उद॒न्या॑ इव । अति॑-गाहेमहि॒ द्विषः॑ ॥

viśvā uta tvayā vayaṁ dhārā udanyā iva । ati-gāhemahi dviṣaḥ ॥

Guide them through tribulations As easily as one passes through rivulets of water. (RV 2.7.3)

Saptapadi

❖ The couple take seven steps together either towards the east or the west.

4. एकं इषे – विष्णुः युवां नयतु ।

ekam iṣe – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the first step with me for nourishment. (May lord Vishnu guide you)

5. द्वे ऊर्जे – विष्णुः युवां नयतु ।

dve ūrje – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the second step with me for health. (May lord Vishnu guide you)

6. त्रीणि रायस्पोषाय – विष्णुः युवां नयतु ।

trīṇi rāyas-poṣāya – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the third step with me for prosperity and security. (May lord Vishnu guide you)

4. चत्वारि मायो-भवाय – विष्णुः युवां नयतु ।

catvāri māyo-bhavāya – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the fourth step with me for achieving consummate bliss. (May lord Vishnu guide you)

5. पंच पशुभ्यो – विष्णुः युवां नयतु ।

pañca paśubhyo – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the fifth step with me for cattle (investment in the future). (May lord Vishnu guide you)

6. षड् ऋतुभ्यो – विष्णुः युवां नयतु ।

ṣaḍ ṛtubhyo – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the sixth step with me for enjoyments according to the seasons. (May ……. you)

7. सप्त सखाय विष्णुस्त्वान्वेतु

Sapta sakhāya – viṣṇuḥ yuvāṁ nayatu ।

Take the seventh step with me for everlasting friendship. (May lord Vishnu guide you)

❖ Together they recite;

सखा॑ स॒प्त-पंदा भव॒ । सखा॑यौ स॒प्त-पंदा बभूव । स॒ख्यं ते॑ गमेयम् । स॒ख्यात्-ते॒ मा

योषम् । सुख्यान् मे मा योष्टाः । समयाव संकल्पावहै । इषमूर्जम् अभि-सुम्वसानौ । सन्नौ मनांगुंसि सं व्रता सम् उ चितान्यकरम् ॥

sakhā sapta-padā bhava । sakhāyau sapta-padā babhūva । sakhyaṁ te gameyam । sakhyāt-te mā yoṣam । sakhyān me mā yoṣṭāḥ । samayāva saṅkalpāvahai । iṣam-ūrjam abhi-samvasānau । sannau manāguṁsi saṁ vratā sam u citāny-akaram ॥

You are my friend in life through these seven steps; may I attain your friendship, may our friendship bind us together; may we never cease being friends, may our intentions be of one accord, may our radiance be one, and our minds united. We are united in harmony and affection, radiant with kind thoughts, enveloped in enjoyment and strength, united are our minds, our vows and our hearts.

❖ They then circumambulate the fire four times and return to their seats and swop places.

Hṛdaya Sparśanam

मम हृदये हृदयं ते अस्तु । मम चित्ते चित्तम् अस्तु ते ।
मम वाचमेकमनाः शृणु । मामेवऽनुव्रता सहचर्या मया भव ॥

mama hṛdaye hṛdayaṁ te astu । mama citte cittamastu te ।
mama vācamekamanāḥ śṛṇu । māmeva'nuvratā sahacaryā mayā bhava ॥

May our hearts be united in love, may our thoughts be in harmony, may we respond to each other's requests, may we walk together and be helpful to each other.

Māṅgalya Dhāranam

❖ The husband ties the māṅgalyam with the following prayer:—

मांगल्य तंतु अनेन मम जीवन हेतुना । कंटे बध्नामि सुभगे संजीव शरदः शतम् ॥

māṅgalya tantu anena mama jīvana hetunā ।
kaṇṭe badhnāmi subhage saṁ jīva śaradaś-śatam ॥

Oṁ I tie this sacred thread [I place this sacred ornament] around your neck, so that we may live long together, and remain together enjoying prosperity for an hundred autumns.

OR Rings are exchanged

मांगल्य मुद्रिक अनेन मम प्रेमस्य लक्षणम् । अंगुले धारयिष्यामि संजीव शरदः शतम् ॥

māṅgalya mudrika anena mama premasya lakṣaṇam ।
aṅgule dhārayiṣyāmi saṁ-jīva śaradaś-śatam ॥

I place this ring which is a symbol of my love upon your finger — may we live together for a hundred autumns.

हिरण्य-गर्भ संभूतं सौवर्णं चांगुलीयकम् । सर्व-प्रदं प्रयच्छामि प्रीतोऽस्तु च प्रजा-पतिः ॥

hiraṇya-garbha saṁbhūtaṁ sauvarṇaṁ cāṅgulīyakam ।
sarva-pradaṁ prayacchāmi prīto'stu ca prajā-patiḥ ॥

Sindūr Dānam

❖ A red dot is placed on the forehead of the bride by the groom and a little kumkum is also placed in the parting of her hair:—

सुमंगलीरियं वधु इमागुं संमेत पश्यंत । सौभाग्यम् अस्यै दत्त्वा यथास्तं विपरेतन ॥

sumaṅgalīr-iyaṁ vadhu imāguṁ sameta paśyata ।
saubhāgyam asyai dattvā yathāstaṁ viparetana ॥

Highly auspicious is this bride, come congratulate her; wish her a married life filled with her Husband's love, and then repair to your respective dwellings. (RV.10.85.33)

वामम् अद्य संवितर्वामम् उ श्वो दिवे दिंवे, वामम् अस्मभ्यगुं सावीः । वामस्य हि क्षयंस्य देव, भूरेरया धिया वांम भाजंः स्याम ॥

vāmam adya savitar vāmam u śvo dive dive vāmam asmabhyaguṁ sāvīḥ ।
vāmasya hi kṣayasya deva bhūrerayā dhiyā vāma bhājas syāma ॥

Fair wealth O Savitar, today, tomorrow, fair wealth produce for us each day that passes. May we through this our song, O God, be happy gainers of a fair and spacious habitation. (Y.V. 8:6)

Yajña Samāpti

❖ Vyāhṛti āhuti, sthālipāka āhuti:—

ॐ अग्नये स्वाहा ॥ अग्नये इदं न मम ॥
oṁ agnaye svāhā ॥ agnaye idaṁ ॥
ॐ प्रजापतये स्वाहा ॥ प्रजापतये इदं न मम॥
oṁ prajāpataye svāhā ॥ prajāpataye idaṁ ॥
ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ॥ विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं न मम ॥
oṁ viśvebhyo devebhyas svāhā ॥ viśvebhyo devebhya idaṁ ॥
ॐ अनुमतये स्वाहा ॥ अनुमतये इदं न मम॥
oṁ anumataye svāhā ॥ anumataye idaṁ ॥

❖ prāyaścitta ahuti:—

इमं मे वरुण श्रुधी हवंमद्याचं मृडय । त्वां अंवस्युराचंके स्वाहा ॥ वरुणायेदं न मम ॥

imaṁ me varuṇa śrudhī havam adyāca mṛḍaya । tvām avasyurācake svāhā ॥ varuṇāyedaṁ na mama ॥

O Lord Varuna listen now to my invocation. Be gracious even now. I approach you seeking your protection.

तत्त्वां यामि ब्रह्मंणा वंदं मानस्तदा शांस्ते यजंमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुंशगुं स मा न आयुः प्रमोषीः स्वाहा । वरुणायेदं न मम ॥

tat tvā yāmi brahmaṇā vanda mānas tadā śāste yajamāno havirbhiḥ । aheḍamāno varuṇeha bodhyuruśaguṁ sa mā na āyuḥ pramoṣīs svāhā । varuṇāyedaṁ na mama ॥

O Varuna! Praised by Vedic hymns, may I reach your refuge for which I long, through these oblations. I offer you abundant praise, withhold your anger now and enlighten us. Hail! (RV. 4.1.5 TS. 2.5.12.3

त्वन्नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽवयासि सिष्ठाः । यजिष्ठो वह्नि तमः शोशुचानो विश्वा द्वेषागुंसि प्रमुमुग्ध्यस्मत् स्वाहा । अग्नि-वरुणाभ्याम् इदं न मम ॥

tvanno agne varuṇasya vidvān devasya heḍo 'vayāsi siṣṭhāḥ । yajiṣṭho vahni tamaś-śośucāno viśvā dveṣāguṁsi pramum ugdhyasmat svāhā । agni-varuṇābhyām idaṁ na mama ॥

O Agni! Mollify the anger of the gods and Lord Varuna. The Most Worshipful, the Best-Conveyer, the Most-Resplendent as you are, With these oblations we express our gratitude; turn away from us all them that hate us. Hail! (RV. 4.1.4 TS. 2.5.12.3)

स त्वन्नो अग्ने ऽवमो भवोति नेदिष्ठो अस्य उषसो व्युष्टौ । अवयक्ष्व नो वरुणगुं रराणो वीहि मृडीकगुं सुहवो न एधि स्वाहा । अग्निवरुणाभ्याम् इदं न मम ॥

sa tvanno agne 'vamo bhavoti nediṣṭho asya uṣaso vyuṣṭau । avayakṣva no varuṇaguṁ rarāṇo vīhi mṛḍīkaguṁ suhavo na edhi svāhā । agni-varuṇābhyām idaṁ na mama ॥

O Agni! Foremost amongst the gods, protect us at dawn and during the day and night. May we never be hindered, grant us ever expanding happiness, O you who are easily invoked. Hail! This is an offering to Agni and Varuna.

त्वं अग्ने अयास्य यासन् मनसा हितः । अयासन् हव्यं ऊहिषे यानो धेहि भेषजग्गस्स्वाहा । अग्नि-अयसे इदं न मम ॥

tvam agne ayāsya yāsan manasā hitaḥ । ayāsan havyam ūhiṣe yāno dhehi bheṣajaggas-svāhā । agni-ayase idaṁ na mama ॥

O Agni! You are our refuge and mental solace. O Bearer-of-oblations, vouchsafe to us healing remedies. Hail! This is an offering to Agni. (TB.2.4.1.9)

❖ The couple now perform Sviṣṭakṛt Homa.

ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा । अग्नये स्विष्टकृते इदम् न मम ॥

oṁ agnaye sviṣṭakṛte svāhā । agnaye sviṣṭakṛte idaṁ na mama ॥

ॐ भूः भुवः सुवः । तत् सवितुः वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् स्वाहा ॥

oṁ bhūḥ bhuvaḥ suvaḥ । tat savituḥ vareṇyaṁ bhargo devasya dhīmahi । dhiyo yo naḥ pracodayāt svāhā ||

ॐ आपो ज्योतिः रसो-मृतं ब्रह्मा भूर्भुवस्सुवर् ओगस्स् स्वाहा ॥

oṁ āpo jyotir raso-mṛtaṁ brahma bhūr bhuvas suvar ogass svāhā ॥

ॐ अस्मिन् वैवाहिक होम कर्मणि मध्ये संभावित समस्त दोश प्रायश्चित्तार्थं सर्व प्रायश्चित्तं होष्यामि ॥

oṁ asmin vaivāhika homa karmaṇi madhye saṁbhāvita samasta dośa prāyaścittārthaṁ sarva prāyaścittaṁ hoṣyāmi ||

ॐ भूर्भुवस्सुवस्स्वाहा । प्रजापतये इदं न मम ॥

oṁ bhūr-bhuvas-suvas-svāhā | prajāpataye idaṁ na mama ||

ॐ श्री विष्णवे-स्वाहा । विष्णवे परमात्मने इदं न मम ॥

oṁ śrī viṣṇave-svāhā | viṣṇave paramātmane idaṁ na mama ||

ॐ रुद्राय पशुपतये स्वाहा । रुद्राय पशुपतये इदं न मम ॥

oṁ rudrāya paśupataye svāhā | rudrāya paśupataye idaṁ na mama ||

❖ The couple now perform pūrṇāhuti.

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरम् ऋत आ जातम् अग्निम् ।
कविगुं सम्राजम् अतिथिं जनानाम् आसन्ना पात्रं जनयंत देवाः ॥

mūrdhānaṁ divo aratiṁ pṛthivyā vaiśvānaram ṛta ā jātam agnim |
kaviguṁ samrājam atithiṁ janānām āsannā pātraṁ janayanta devāḥ ||

Him, messenger of Earth and head of Heaven, Agni Vaishvanara born of Holy Order, The Sage, the King, the Guest of men, a vessel fit for their mouths have the gods generated. VS.7.24.

Viśva-kalyāna Prārthana

शन्नो मित्र शं वरुणः । शन्नो भवत्वर्यमा । शन्न इंद्रो बृहस्पतिः । शन्नो विष्णुरुरुक्रमः । शं नो वातः पवतां मातरिश्वा शं नस्तपतु सूर्यः । शं नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभि वर्षतु ॥

śan-no mitra śaṁ varuṇaḥ | śan-no bhavatvaryamā | śan-na indro bṛhaspatiḥ | śan-no viṣṇur-urukramaḥ | śaṁ no vātaḥ pavatāṁ mātariśvā śaṁ nas-tapatu sūryaḥ | śaṁ naḥ kanikradad-devaḥ parjanyo abhi varṣatu ||

Gracious be Mitra unto us, and Varuna and Aryaman; Indra, Brhaspati be kind, and Vishnu of the mighty stride. May the wind blow pleasantly for us, may Surya warm us pleasantly. Pleasantly, with a roar of thunder, may the God Parjanya send the rain on us. (V.S. 36:10)

द्यौः शांतिरंतरिक्षगुं शांतिः पृथिवी शांतिराप शांतिरोषधय शांतिः । वनस्पतय शांतिः विश्वेदेवाः शांतिर्ब्रह्म शांतिः सर्वगुं शांतिः शांतिरेव शांतिः सा मा शांतिरेधि ॥

dyauś śāntir antarikṣaguṁ śāntiḥ pṛthivī śāntir āpa śāntir oṣadhaya śāntiḥ | vanaspataya śāntir viśvedevāś śāntir brahma śāntis sarvaguṁ śāntiś śāntir eva śāntis sā mā śāntir edhi ||

To the Sky be peace, to the atmosphere peace, to the Earth peace, to the waters and Plants be peace. To the Trees peace, to the All-Gods peace, peace to Brahma peace, may the entire Universe have peace , peace indeed peace—may I too experience that peace!

Benedictions

समिंतुगुं संकंल्पेतागुं संप्रिंयौ रोचिष्णु सुंमनस्य मांनौ । इषं ऊर्जं अभि संवसांनौ ॥

samitagum saṅkalpetāgum sampriyau rociṣṇu
sumanasya mānau | iṣam ūrjam abhi samvasānau ||

Unite ye two and harmonize together, dear to each other, brilliant and friendly minded. Abiding in one place together, abounding in food and vigour. (Yajur Veda 12;57.)

सं चेन्नयांथो अश्विना कामिना संच वक्षंथः । सं वां भगांसो अग्मत संचित्तानि सम् उं व्रता ॥

sam cennayātho aśvinā kāminā sam ca vakṣathaḥ |
sam vām bhagāso agmata sam cittāni sam u vratā ||

O mutually loving young couple, walk together, progress together. May you both attain your goals together, may your hearts be united and may your resolves be the same. (AV.2.30.2.)

JAYĀDI HOMAḤ

संकल्पः – हरिः ॐ तत्सत् । पूर्वोक्त गुण एतत् ______ होम कर्म-समृद्ध्यर्थम् जयादि होमम् करिष्ये ॥

Saṅkalpaḥ — hariḥ oṁ tatsat । pūrvokta guṇa ………… etat ________ homa karma-samṛddhyartham jayādi homam kariṣye ॥

1. Jaya Homaḥ १ । जय होमः

चित्तञ्च स्वाहा । चित्तायेदम् न मम ॥ १ ॥

cittañ ca svāhā । cittāyedam na mama ॥ 1 ॥

चित्तिश्च स्वाहा । चित्त्या इदं न मम ॥ २ ॥

cittiśca svāhā । cittyā idaṁ na mama ॥ 2 ॥

1 - 2. To Thought and thinking hail!

आकूतञ्च स्वाहा । आकूतायेदं ॥ ३ ॥

ākūtañ ca svāhā । ākūtāyedam ॥ 3 ॥

आकूतिश्च स्वाहा । आकूत्या इदं ॥ ४ ॥

ākūtiśca svāhā । ākūtyā idaṁ ॥ 4 ॥

विज्ञातम् च स्वाहा । विज्ञातायेदं ॥ ५ ॥

vijñātam ca svāhā । vijñātāyedam ॥ 5 ॥

विज्ञानम् च स्वाहा । विज्ञानायेदं ॥ ६ ॥

vijñānam ca svāhā । vijñānāyedam ॥ 6 ॥

5 – 6. To the known and to knowledge hail!

मनश्च स्वाहा । मनस इदं ॥ ७ ॥

manaśca svāhā । manasa idaṁ ॥ 7 ॥

शक्करीश्च स्वाहा । शक्करीभ्य इदं ॥ ८ ॥

śakvarīśca svāhā । śakvarībhya idaṁ ॥ 8 ॥

7 – 8. To the mind and to ability hail!

दर्शश्च स्वाहा । दर्शायेदं ॥ ९ ॥

darśaśca svāhā । darśāyedam ॥ 9 ॥

पूर्णमासश्च स्वाहा । पूर्णमासायेदं ॥ १० ॥

pūrṇamāsaśca svāhā । pūrṇamāsāyedam ॥ 10 ॥

9 – 10. To the new moon and the full moon hail!

बृहच्च स्वाहा । बृहत इदं ॥ ११ ॥

रथंतरञ्च स्वाहा । रथंतरायेदं ॥ १२ ॥

bṛhañca svāhā । brhata idaṁ ॥ 11 ॥

rathantarañ ca svāhā । rathantarāyedam ॥ 12 ॥

11 – 12. To the Brhat and the Rathantara hail!

2. abhyātana Homaḥ

प्रजापतिर्जयान् इंद्राय वृष्णे प्रायच्छदुग्रह् पृतनाज्येषु । तस्मै विशस्समनम् अमंत सर्वाः स उग्रः स हि हव्यो बभूव स्वाहा । प्रजापतय इदं न मम ॥ १३ ॥

prajāpatirjayān indrāya vṛṣṇe prāyacchadugrah pṛtanājyeṣu । tasmai viśassamanam amanta sarvāḥ sa ugraḥ sa hi havyo babhūva svāhā । prajāpataya idaṁ na mama ॥ 13 ॥

13 Prajapati bestowed victories on Indra The Strong, [through this homa] he who is dreaded in battle contest, to him all people are bowed in reverence, for he became formidable, worthy of offering. To him all hail.

अग्निर्भूतानाम् अधिपतिः स मावत्वस्मिन् ब्रह्मन्नस्मिन् क्षत्रे ऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायाम् अस्मिन् कर्मन्नस्याम् देव हूत्यां स्वाहा । अग्नय इदं ॥ १४ ॥

agnir bhūtānām adhipatis-sa māvatvasmin brahmann-asmin kṣatre 'syām-āśiṣyasyām purodhāyām asmin karmann-asyām deva-hūtyāggas svāhā । agnaya idaṁ ॥ 14 ॥

14 O Agni is the lord of beings, may He help me; to attain Spiritual Dominion, to obtain dominion over the material, in this prayer, in this sacerdotal rite, in this ritual act, this invocation of the gods. Hail!

इंद्रो ज्येष्ठानां अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । इंद्रायेदम् ॥ १५ ॥

indro jyeṣṭhānām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā । indrāyedam ॥ 15 ॥

15. Indra is lord of the elite, may he help me .... Hail!

यमः पृथिव्या अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । यमायेदम् ॥ १६ ॥

yamaḥ pṛthivyā adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā । yamāmyedam ॥ 16 ॥

16. Yama is lord of the earth, etc.

वायुर् अंतरिक्षस्याधिपतिः स मावत्वस्मिन् ब्रह्मन्न्-अस्मिन् क्षत्रे ऽस्याम्-आशिष्यस्यां पुरोधायां अस्मिन् कर्मन्न्-अस्यां देव-हूत्यां स्वाहा । वायव इदं ॥ १७ ॥

vāyur antarikṣasyādhipatiḥ-sa māvatvasmin brahmann-asmin kṣatre 'syām-āśiṣyasyām purodhāyām asmin karmann-asyām deva-hūtyāggas svāhā । vāyava idaṁ ॥ 17 ॥

17. Vayu is lord of the atmosphere; etc

सूर्यो दिवोऽधिपतीः स ॥ स्वाहा ० सूर्यायेदम् ॥ १८ ॥

sūryo divo'dhipatīs-sa .... svāhā । sūryāyedam ॥ 18 ॥

18. Surya is lord of the Cosmos, etc

चंद्रमा नक्षत्राणां अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । चंद्रमस ॥ १९ ॥

candramā nakṣatrāṇām adhipatis-sa mā'vatu .. svāhā | candramasa || 19

19. Chandrama is the lord of the luminaries, etc

बृहस्पतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । बृहस्पतय इदं ॥ २० ॥

bṛhaspatir brahmaṇo' dhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | brhaspataya idaṁ || 20 ||

20. Brhaspati is the lord of spirituality; etc

मित्रः सत्यानाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । मित्रायेदम् ॥ २१ ॥

mitras satyānām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | mitrāyedam || 21 ||

21. Mitra is the lord of truths; etc

वरुणोऽपाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । वरुणायेदम् ॥ २२ ॥

varuṇo'pām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | varuṇāyedam || 22 ||

22. Varuna is the lord of waters, etc

समुद्रः स्रोत्यानाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । समुद्रायेदम् ॥ २३ ॥

samudras srotyānām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | samudrāyedam || 23 ||

23. Ocean is the lord of rivers; etc

अन्नम् साम्राज्यानाम् अधिपतिः तन् माऽवतु ० स्वाहा । अन्नायेदम् ॥ २४ ॥

annaṁ sāmrājyānām adhipatis-tan māvatu .... svāhā | annāyedam || 24 ||

24. Food is the lord of Emperors; etc

सोम ओषधीनाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । सोमायेदम् न मम ॥ २५ ॥

soma oṣadhīnām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | somāyedam na mama || 25 ||

25. Soma is the lord of plants, etc

सविता प्रसवानाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । सवित्र इदं ॥ २६ ॥

savitā prasavānām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | savitra idaṁ || 26 ||

26. Savitar is the lord of enterprise, etc

रुद्र पशूनाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । रुद्रायेदम् ॥ २७ ॥

rudra paśūnām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | rudrāyedam || 27 ||

27. Rudra is the the Lord of creatures, etc

त्वष्टा रूपाणाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । त्वष्ट्र इदं ॥ २८ ॥

tvaṣṭā rūpāṇām adhipatis-sa mā'vatu....... svāhā | tvaṣṭra idaṁ || 28 ||

28. Tvastra is the lord of visible forms, etc

विष्णुः पर्वतानाम् अधिपतिः स माऽवतु ० स्वाहा । विष्णव इदं ॥ २९ ॥

viṣṇuḥ parvatānām adhipatis-sa mā'vatu .... svāhā | viṣṇava idaṁ || 29 ||

29. Visnu is the lord of the Mountains; etc

मरुतो गणानाम् अधिपतयः ते माऽवंतु ० स्वाहा । मरुद्भ्य इदं ॥ ३० ॥

maruto gaṇānām adhipatayas te māvantu .... svāhā । marudbhya ॥ 30 ॥

30. Maruts are the lords of society; etc.

पितरः पितामहाः परेऽवरे ततास् तता महा इदम् आवत । अस्मिन् ब्रह्मन्न्-अस्मिन् क्षत्रे ऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायाम् अस्मिन् कर्मन्न्-अस्यां देव-हूत्यां स्वाहा । पित्रुभ्य इदं ॥ ३१ ॥

pitaraḥ pitāmahāḥ pare'vare tatās tatā mahā idam āvata । asmin brahmann-asmin kṣatre 'syāmāśiṣyasyāṁ purodhāyām asmin karmann-asyāṁ deva-hūtyāṁ svāhā । pitrubhya idaṁ ॥ 31 ॥

31. O ye Fathers, ye Grandfathers, ye further, ye nearer, ye Great grandfathers, ye Great Great grandfathers, do ye help me here. May they protect this our Spiritual Achievement and our Material Achievement, may they protect this our sacerdotal rite, this pious act, this invocation of the gods. To them all hail.

3. ३ । राष्ट्रभृत् होमः । **Rāṣṭrabhrt homaḥ.**

रुताषाड् रुत धामाग्नि गंधर्वस्तस्य ओषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु तस्मै स्वाहा । अग्नये गंधर्वायेदं ॥ ३२ ॥

rutāṣāḍ ruta dhāmāgni gandharvas tasya oṣadhayo'psarasa ūrjo nāma sa idaṁ brahma kṣatraṁ pātu tā idaṁ brahma kṣatraṁ pāntu tasmai svāhā । agnaye gandharvāyedaṁ ॥ 32 ॥

32. O Maintainer of the Holy Cosmic Order, abounding in truth, the Mystic Fire is the Celestial Harmony, his manifest potential are the herbs, called Nourishing. May he protect this our Spiritual Dominion , and Temporal Dominion; to him all hail!

ताभ्यः स्वाहा । ओषधीभ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ३३ ॥

tābhyas svāhā । oṣadhībhyo'psarobhya idaṁ ॥ 33 ॥ *33. To them all hail!*

सम्हितो विश्वसामा सूर्यो गंधर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरस आयुवो नाम ० स्वाहा । सूर्याय गंधर्वाय इदं ॥ ३४ ॥

saṁhito viśva-sāmā sūryo gandharvas tasya marīcayo'psarasa āyuvo nāma ..... svāhā । sūryāya gandharvāya idaṁ ॥ 34 ॥

34. The Conjoined, [of day and night] lauded by the Universe, the Sun is the Celestial Harmony, His manifest potential are His rays called the Vital Forces. May he protect ....

ताभ्यः स्वाहा । मरीछिभ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ३५ ॥

tābhyas svāhā । marīchibhyo'psarobhya idaṁ ॥ 35 ॥ *35. To them all hail!*

सुषुम्नः सूर्य रश्मिश्चंद्रमा गंधर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसं बेकुरयो नाम ० स्वाहा । चंद्रमसे गंधर्वायेदं ॥ ३६ ॥

suṣumnas sūrya raśmiś candramā gandharvas tasya nakṣatrāṇy-apsarasa bekurayo nāma .... svāhā | candramase gandharvāyedaṁ || 36 ||

36. The Highly-Blessed, radiant-rayed Moon is the Celestial Harmony, his manifest potential are the Asterisms called Luminous. May he ....

ताभ्यः स्वाहा । नक्षत्रेभ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ३७ ॥

tābhyas svāhā | nakṣatrebhyo'psarobhya idaṁ || 37 || *37. To them all hail!*

भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गंधर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसंस्तवा नाम ० स्वाहा । यज्ञाय गंधर्वायेदं ॥ ३८ ॥

bhujyus suparṇo yajño gandharvas tasya dakṣiṇā apsarasas tavā nāma .... svāhā || yajñāya gandharvāyedaṁ || 38 ||

38. The protecting, the Strong-winged Sacrifice is the Celestial Harmony, his manifest Potential are the sacrificial fees, (called) praises . May he protect ....

ताभ्यः स्वाहा । दक्षिणाभ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ३९ ॥

tābhyas svāhā | dakṣiṇābhyo'psarobhya idaṁ || 39 || *39. To them all hail!*

प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो गंधर्वस्तस्य ऋक्सामान्यप्सरसो वह्नयो नाम ० स्वाहा । मनसे गंधर्वायेदं ॥ ४० ॥

prajāpatir viśvakarmā mano gandharvas tasya ṛk-sāmānyapsaraso vahnayo nāma .... svāhā | manase gandharvāyedaṁ || 40 ||

40. Prajapati the Creator of the Universe, the Cosmic Mind is the Celestial Harmony ; his manifest potential are the Rc and the Sama verses, called hymns. May he protect ....

ताभ्यः स्वाहा । ऋक्सामेभ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ४१ ॥

tābhyas svāhā | ṛksāmebhyo'psarobhya idaṁ || 41 || *41. To them all hail!*

इषिरो विश्वव्यचा वातो गंधर्वस् तस्यापोप्सरसो मुदा नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु तस्मै स्वाहा। वाताय गंधर्वायेदं ॥ ४२ ॥

iṣiro viśvavyacā vāto gandharvas tasyāpo'psaraso mudā nāma sa idaṁ brahma kṣatraṁ pātu tā idaṁ brahma kṣatraṁ pāntu tasmai svāhā | vātāya gandharvāyedaṁ || 42 ||

42. The All-pervading Life-Force is the Celestial Harmony; his manifest potential are the waters (called) delights. May he protect ....

ताभ्यः स्वाहा। अद्भ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ४३ ॥

tābhyas svāhā | adbhyo'psarobhya idaṁ || 43 || *43. To them all hail!*

भुवनस्य पते यस्यं त उपरिं गृहा इह च । स नो राश्वा-ज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिः स्वाहा । भुवनस्य पतय इदं ॥ ४४ ॥

bhuvanasya pate yasya ta upari gṛhā iha ca | sa no rāśvā-jyānim rāyas poṣaṁ suvīryaṁ saṁvatsarīṇāṁ svastiḥ svāhā | bhuvanasya pataya idaṁ || 44 ||

44. O Lord of the world, thou who dwells above and below, do thou give us increase of wealth, unfailing, rich in heroes, prosperity abiding throughout the year. All hail.

परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्यु गंधर्वस्तस्य विश्वमप्सरसो भुवो नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु तस्मै स्वाहा । मृत्यवे गंधर्वायेदं ॥ ४५ ॥

parameṣṭhy-adhipatir mṛtyu gandharvas tasya viśvam apsaraso bhuvo nāma sa idaṁ brahma kṣatraṁ pātu tā idaṁ brahma kṣatraṁ pāntu tasmai svāhā | svāhā | mṛtyave gandharvāyedaṁ || 45 ||

45. The Supreme Ruler , the Overlord, the Controller is the Celestial Harmony; his manifest potential is the whole universe called the worlds. May he protect ....

ताभ्यः स्वाहा । विश्वस्मा अप्सरोभ्य इदं ॥ ४६ ॥

tābhyas svāhā | viśvasmā apsarobhya idaṁ || 46 || *46. To them all hail!*

सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत् सुवर्वान् पर्जन्यो गंधर्वस्तस्यं विद्युतोप्सरसो रुचो नाम ० स्वाहा । पर्जन्याय गंधर्वायेदं ॥ ४७ ॥

sukṣitis subhūtir bhadrakṛt suvarvān parjanyo gandharvas tasya vidyuto-'psaraso ruco nāma............. svāhā | parjanyāya gandharvāyedam || 47 ||

47. With fair abode, fair wealth, doer of good deeds, holding the light, Parjanya is the Celestial Harmony, his manifest potential is the lightening (called) the radiant.

ताभ्यः स्वाहा । विद्युद्भ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ४८ ॥

tābhyas svāhā | vidyudbhyo'psarobhya idaṁ || 48 || *48. To them all hail!*

दूरेहेतिरमृडयो मृत्युर्गंधर्वस्तस्यं प्रजा अंप्सरसो भीरुवो नाम ० स्वाहा । मृत्यवे गंधर्वायेदं ॥ ४९ ॥

dūrehetir amruḍayo mṛtyur gandharvas tasya prajā apsaraso bhīruvo nāma ………... svāhā | mṛtyave gandharvāyedaṁ || 49 ||

49. He Whose dart speeds afar, the Pitiless, Death is the Celestial Harmony; his manifest potential are the creatures, (called) the Fearfull. May he protect this ....

ताभ्यः स्वाहा । प्रजाभ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ५० ॥

tābhyas svāhā | prajābhyo'psarobhya idaṁ || 50 || *50. To them all hail!*

चारुः कृपणकाशी कामो गंधर्व तस्याधयोऽप्सरसः शोचयंतीर्नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पांतु तस्मै स्वाहा । कामाय गंधर्वायेदं ॥ ५१ ॥

cāruh kṛpaṇakāśī kāmo gandharva tasyādhayo'psarasaś śocayantīr-nāma sa idaṁ brahma kṣatraṁ pātu tā idaṁ brahma kṣatraṁ pāntu tasmai svāhā । kāmāya gandharvāyedaṁ ॥ 51 ॥

51. The dear one, looking with desire, Love is the Celestial Harmony; his manifest potential are thoughts (called) burning; May he protect this ....

ताभ्युः स्वाहा । आधिभ्योऽप्सरोभ्य इदं ॥ ५२ ॥

tābhyas svāhā । ādhibhyo'psarobhya idaṁ ॥ 52 ॥ *52. To them all hail!*

स नो भुवनस्य पते यस्यं त उपरिं गृहा इह चं । ऊरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ स्वाहा । भुवनस्य पत्ये ब्रह्मण इदं ॥ ५३ ॥

sa no bhuvanasya pate yasya ta upari gruhā iha ca । ūru brahmaṇe'smai kṣatrāya mahi śarma yaccha svāhā । bhuvanasya patye brahmaṇa idaṁ ॥ 53 ॥

O lord of the world, who dwells above and below, please grant extensive, great protection to this Spiritual Dominion and to this Temporal Dominion and grant us peace for ever.

ॐ प्रजांपते न त्वद् एतान्यन्यो विश्वां जातानि परि ता बंभूव । यत् कांमस्ते जुहुमस् तन्नो अस्तु वयं स्यांम पतंयो रयीणां स्वाहा ॥ प्रजापतय इदं न मम ॥

oṁ prajāpate na tvad etānyanyo viśvā jātāni pari tā babhūva । yat kāmas te juhumas tanno astu vayaṁ syāma patayo rayīṇāṁ svāhā ॥ prajāpataya idaṁ na mama ।

O Lord of Beings, you alone can comprehend all these created forms, and none beside you. Grant us our heart's desire when we invoke you, may we become the lords of rich possessions. (VS. 10;20)

यदंस्य कर्मणोऽत्यरीरिचं यद् वा न्यूंनम् इहाकंरम् । अग्निष्टत् स्विष्टकृद् विद्वान् सर्वं स्विंष्टं सुहुतं करोतु स्वाहा । अग्नये स्विष्टकृतेदं न मम ॥

yad asya karmaṇo 'tyarīricaṃ yad vā nyūnam ihākaram । agniṣṭat sviṣṭa-kṛd vidvān sarvaṁ sviṣṭaṁ suhutaṁ karotu svāhā । agnaye sviṣṭakṛtedaṁ na mama ॥

Whatever there has been done that is superfluous or deficient in this sacrifice, you know it all, please accept it as complete O Agni Svistakrta.

अनाज्ञांतं यद् अज्ञांतं यज्ञस्य क्रियते मिथुं । अग्ने तदंस्य कल्पय त्वम् हि वेत्थं यथा तथं स्वाहा ॥ अग्नयेदं न मम ।

anājñātaṃ yad ajñātaṃ yajñasya kriyate mithu । agne tadasya kalpaya tvaguṁ hi vettha yathā tathaṁ svāhā ॥ agnayedaṁ na mama ।

Whatever error I may have committed in this sacrifice, knowingly or unknowingly, O Agni you know full well, please amend it and make it perfect. (TB.3.7.11.5.)

पुरुष सम्मितो यज्ञो यज्ञः पुरुष सम्मितः । अग्ने तदस्य कल्पय त्वम् हि वेत्थ यथा तथं स्वाहा ॥ अग्नयेदं न मम ।

puruṣa sammito yajño yajñaḥ puruṣa sammitaḥ । agne tadasya kalpaya tvaṁ hi vettha yathā tathaṁ svāhā ॥ agnayedaṁ na mama ।

The Supreme Lord is coequal with Sacrifice, the Sacrifice is coequal with the Lord. O Agni you know full well, please amend it and make it perfect. (TB.3.7.11.5)

यत् पाकत्र मनसा दीन दक्षा न । यज्ञस्य मन्वते मर्तासः । अग्निष्टद् होता क्रतुविद् विजानन् यजिष्ठो देवाम् क्रतुशो यजाति स्वाहा ॥ अग्नयेदं न मम ॥

yat pākatra manasā dīna dakṣā na । yajñasya manvate martāsaḥ ।
agniṣṭad hotā kratu-vid vijānan yajiṣṭho devāṁ kratuśo yajāti svāhā ॥
agnayedaṁ na mama ॥

Since we humans of feeble energies, with immature minds, are unacquainted with the correct procedure of sacrifice, may the Mystic Fire who is skilled in the rites, well knowing all that is to be done, the best offerer, offer worship (on our behalf) according to fit season. (RV.10.2.5a)

ॐ पूर्णाहुतिम् उत्तमां जुहोति । सर्वं वै पूर्णाहुतिः । सर्वम् एवाप्नोति । अथो इयं वै पूर्णाहुतिः । अस्याम् एव प्रति-तिष्ठति स्वाहा ॥ अग्नये वौषठ् ॥

oṃ pūrṇāhutim uttamāṃ juhoti । sarvaṃ vai pūrṇā-hutiḥ । sarvam evāpnoti । atho iyaṃ vai pūrṇā-hutiḥ । asyām eva prati-tiṣṭhati svāhā ॥ agnaye vauṣaṭh ॥

He sacrifices the best of final oblations; Totality is the final oblation; through that everything is obtained ; therefore is this, that final oblation; in this is it established.

ॐ सप्त ते अग्ने समिधंस्सप्त जिह्वास्सप्त ऋषयः सप्त धाम प्रियाणिं । सप्त होत्रां सप्तधा त्वां यजंति सप्त योनिर् आपृंणस्व घृतेन स्वाहा ॥ अग्नये सप्तवतेदं ॥

oṃ sapta te agne samidhas sapta jihvās sapta ṛṣayaḥ sapta dhāma priyāṇi ।
sapta hotrā sapta-dhā tvā yajanti sapta yonir āpṛṇasva ghṛtena svāhā ॥agnaye saptavatedaṃ na mama ॥

Seven are your faggots O Agni, seven your tongues, seven the seers and seven the beloved locations. Seven are the priests that oblate to you, seven are the sources, with this oblation of ghee grant us protection. (KYV. 1.5.3.2)

ॐ वैश्वानराय विद्महे । लालीलाय धीमहि । तन्नो अग्निः प्रचोदयात् ॥

oṁ vaiśvānarāya vidmahe । lālīlāya dhīmahi । tanno agniḥ pracodayāt

We cognize the Mystic Fire within the soul of all beings, may that Illuminator enlighten us.

अग्ने नयं सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वन् ।

युयोध्यस्मज्-जुहुराणम् एनो भूयिष्ठांते नमं उक्तिं विधेम ॥

agne̱ naya̍ su̱pathā̎ rā̱ye a̱smān viśvā̍ni deva va̱yunā̍ni vi̱dvan |
yu̱yo̱dhya̱smaj-ju̍hurā̱ṇam eno̱ bhūyi̍ṣṭhānte̱ nama̍ uktiṁ vidhema ||

O Refulgent Agni you possess all kinds of knowledge and are therefore wise. Lead us in a goodly path to the wealth of Beatitude. Keep away from us corrupting sin which stands in the way of our attainment. We offer you many salutations.

ॐ अग्नये नमः अग्निं आत्मन्युद्वासयामि ॥

oṁ agnaye namaḥ agniṁ ātmanyudvāsayāmi ||

Om Obeisance to Agni - I return you to your place within my heart